

**TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI
MÜZECİLİK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MÜZENİN KENTSEL PLANLAMA VE TOPLUMSAL
DÖNÜŞÜMDEKİ ROLÜ**

**ŞAKİR AFŞİN ALTAYLI
05714001**

**TEZ DANIŞMANI
Öğr. Gör. ZEHRA ERKUN**

**İSTANBUL
2009**

TC
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI
MÜZECİLİK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ESER ÇALIŞMASI

MÜZENİN KENTSEL PLANLAMA VE TOPLUMSAL
DÖNÜŞÜMDEKİ ROLÜ

ŞAKİR AFŞİN ALTAYLI
05714001

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 15 Eylül 2009
Tezin Savunulduğu Tarih: 02 Ekim 2009

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan Ad Soyad

İmza

Tez Danışmanı : *ÖĞR. GÖR. ZENNA ERKÜN ÖRMEZ*

Jüri Üyeleri : *PROF. DR. UĞUR TANIR*
Y. DOÇ. DR. İLALİ ÖZULASIM

Z. Afşin Altaylı
Şakir Afşin Altaylı

İSTANBUL
EYLÜL 2009

ÖZ

MÜZENİN KENTSEL PLANLAMA VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜMDEKİ ROLÜ

Ş. Afşin Altaylı
Eylül, 2009

ICOM'un 1946'dan itibaren ele aldığı konulara bakıldığında, müzelerin odak noktalarda ve konu alanlarında giderek artan bir çeşitlenme gözlenmektedir: doğa konusu ve doğa tarihi müzeleri, modern kentin planlanması, yaşayan kültür, yerel müzeler, açık hava müzeleri, katılımcılık, farklı sosyal gruplar, kültürel ve biyolojik çeşitlilik... Ekomüzeler, insan odaklı müze siyasaları, demokratikleşme, özgür irade ya da öz-belirlenimcilik gibi konular, uluslararası ve ulusal ICOM komitelerinin üzerinde durduğu konuların çeşitliliğini göstermeye yetecek örneklerdir.

Günümüzde müzelerden beklenen sadece kaliteli bir hizmet değildir. Müze ve toplum arasında organik bir bağ kurulması da zorunlu hâle gelmektedir. Giderek karmaşıklaşan kent toplumlarına hitap eden müzeler için, bu zorunluluk daha da hissedilir olmaya başlamıştır.

Müzeler dikkate alındığında, gün geçtikçe somut olmayan ve yaşayan kültür mirası kavramlarına daha çok ağırlık verildiği görülür. Bu durum, müze ile toplum arasındaki organik bağ kurma çabasının bir sonucu olarak kabul edilebilir. Öyle ki, yerel bölgelerde ekomüze ile toplum müzeleri, kentsel bölgelerde ise kent müzeleri; toplumsal dönüşüm odaklı kültürel planlama ve hatta toprak yönetimiyle ortaklıklar göstermektedir. Böylece bu çalışmada üzerinde durulan müze türleri, toplumu temsil etmenin ötesinde bir iddia taşımaktadır. Gündelik yaşamı ve yaşayan kültür mirasını ele alış şekilleri düşünüldüğünde, otantik olanla kozmopolit olan arasındaki dengenin kurulmasında önemli roller üstlenirler. Yine bu tür müzecilik uygulamalarında; toplumların gelişimi ve kültürün korunması arasında da bir denge arayışı dikkati çeker; kültürel ve biyolojik çeşitliliği bozmaksızın gelişmeyi mümkün kılma arayışı...

Anahtar Kelimeler: ekomüze, toplum müzesi, kent müzesi, kentsel planlama, toplumsal dönüşüm, kültürel planlama, ekonomik gelişme, somut olmayan kültür mirası, yaşayan kültür mirası, gündelik yaşam, kültürel çeşitlilik, biyolojik çeşitlilik, kültürel mirasın korunması, küreselleşme, öz-belirlenimcilik

ABSTRACT

THE ROLE OF MUSEUM IN URBAN PLANNING AND SOCIAL TRANSFORMATION

Ş. Afşin Altaylı
September, 2009

When someone may have a quick look at the topics discussed by ICOM since 1946, he or she would directly see that, day by day, the variation of the focus points and topic areas has become more extent. Nature and natural history museums, mapping the modern city, living heritage, local museums, open-air museums, inclusiveness, different social groups, cultural and biological diversity, ecomuseums, visitor oriented museum policies, democratization, autonomy and self-determination etc. are a list of examples which can show this enormous variation.

In our time, our expectation from museums is not only a good quality of service. There is a strong need to create and build an organic relationship between museums and societies. This obligation is becoming much more crucial for museums who operate within complex urban communities.

The importance given to the intangible and living heritage has been increasing from day to day. This may be seen as a fact of the continuing endeavour to build organic liaisons between museums and communities. Today, mostly ecomuseums and community museums in local areas and city museums on urban scales, have many common points with cultural planning based on community transformation and even with “*l'aménagement du territoire*”. Thus, it is easy to say that the museum types studied in this work address to a much deeper claim, beyond the general aim of representing the community. By their way of approaching to living heritage and everyday life issues, they take an active role in creating a balance between the authenticity and cosmopolitanism, between the local and global. Again, there is a continuing search for the equilibrium between community development and heritage conservation which is carried out by these museum practices; a quest for the development without the breakdown of the cultural and bio-diversity...

Keywords: ecomuseum, museum of society, city museum, urban planning, social transformation, cultural planning, economic development, intangible heritage, living heritage, everyday life, cultural diversity, biodiversity, protection of cultural heritage, globalisation, self-determination

ÖNSÖZ

Galatasaray Üniversitesi, İşletme Bölümünden mezun olurken kültürel miras ile sosyal, ekonomik ve hatta politik toplumsal dinamikler arasındaki yoğun ilişkiye yönelik sorgulamalarım nedeniyle ve müzenin kültürel planlamada en etkin ve belirleyici kurumlardan biri olduğu inancıyla, Yıldız Teknik Üniversitesi Müzecilik Yüksek Lisans Programı'na girmeye karar verdim. Müzecilik, iktisadi ve idari bilimlere yönelik edindiğim bakış açısını temel alarak yeni dünya sistemini, kültürel miras ve müzeler üzerinden anlamlandırmama yardımcı oldu. Bu noktada,

- Başta keyif aldığım ve kendime sorun edindiğim konular üzerine yazmam konusunda beni cesaretlendiren, müzebilimin sosyal bilimler ve insan bilimleri ile olan ilişkisini ve farklı bir dünya anlayışını geliştirme yönündeki potansiyelini daha iyi kavramamı sağlayan tez danışmanım ve dostluğundan da emin olduğum Öğr. Gör. Zehra Erkün Oruçoğlu'na,
- Türkiye'de müzebilimin ne olduğu ve ne olması gerektiği konusundaki çok disiplinli düşünsel süreci tetiklemiş olan bu programı kurması nedeniyle önce Prof. Tomur Atagök'e, Yrd. Doç. Dr. Hale Özkasım'a, tüm hocalarıma ve Araş. Gör. Nevra Ertürk, Araş. Gör. Hanzade Uralman'la birlikte Cihan Çolak'a,
- Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi Müzesi projesinde birlikte çalıştığım hocam ve Proje Koordinatörü Yrd. Doç. Dr. Kadriye Tezcan Akmehmet'e, Proje Uzmanları Yeşim Kartaler Çınar ve Fulya Kardeş'e, Öğr. Gör. Burçak Madran ve Mehmet Uğuryol'a, Prof. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi ve Ruh Hastalıkları Readaptasyon Derneği yönetimlerine ve tüm çalışanlarına,
- Birbirinden farklı doğaları ve bakış açılarıyla yüksek lisans sürecini çok daha verimli ve keyifli hale getiren sınıf arkadaşlarım; Fulya Kardeş, Gül Fatma Koz, İrem Ekener (Şanıvar), Mehmet Ağaoğulları, Neslihan Albayrak, Yeşim Kartaler-Çınar'a, ayrıca Nihal Dinç ve Feyzullah Özcan'a,
- Halen İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'nda birlikte görev aldığım dostum ve çalışma arkadaşım Kültürel Miras ve Müzeler Uzmanı Yeşim Kartaler Çınar'a,
- Müzecilik alanında edindiğim bilgileri pratiğe geçirme fırsatı yakaladığım ve Kültürel Miras ve Müzeler Uzmanı olarak çalıştığım İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı çalışanlarına ve Kültürel Miras ve Müzeler Direktörü Suay Aksoy'a,
- Tüm bu süre içerisinde yanımda olan aileme, başta Merve Öralay olmak üzere tüm dostlarıma ve desteğini esirgemeyen herkese,

Teşekkürü borç bilirim.

İstanbul; Eylül, 2009

Ş. Afşin Altaylı

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
2. ALTERNATİF BİR YAŞAM FORMU ARAYIŞI: ANLATISAL BİLGİNİN VE GÜNDELİK YAŞAMIN DEVREYE GİRİŞİ	7
2.1. Müze ve Anlatısal Bilgi	7
2.2. Alternatif Bir Yaşam Modeli Arayışı, Karmaşık Olmayana Duyulan Özlem.....	11
3. KENTLERDE MÜZE, KENTSEL PLANLAMA VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM İLİŞKİSİ.....	17
3.1. Müze ile Kentsel Planlama ve Toplumsal Dönüşüm İlişkisinin Öncül Örnekleri	20
3.2. İlk Kent Müzesi Örnekleri	28
3.3. CAMOC-Uluslararası Kent Müzeleri Komitesi	31
3.4. Kent Müzesi Tanım, Amaç, Temel Ayrımlar ve Etki Kapsamı.....	37
3.4.1. Nesne Odaklı ve Temsiliyete Dayalı Kent Müzeleri	39
3.4.2. Müzeyi Kente Taşıyan Kent Müzeleri	39
4. YEREL VE BÖLGESEL ÖLÇEKTE MÜZE İLE KENTSEL PLANLAMA VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM İLİŞKİSİ.....	50
4.1. Ekomüze ve Toplum Müzelerinin Oluşum ve Kavramsal Gelişim Süreçleri.....	50
4.2. İlk Ekomüzeler ve Toplum Müzeleri	54
4.2.1. Fier-Monde Ekomüzesi, Quebec-Montreal, Kanada	54
4.2.2. Le Creusot-Montceau-les-Mines Ekomüzesi, Creusot, Fransa	59
4.3. Tanım, kapsam, amaç, yöntem ve temel yapısal özellikler	63
4.4. Toplum Müzeleri ve Ekomüzelerle İlişkili Örgütler, Dünyada Ekomüze ve Toplum Müzeleri ve Birlikleri	68
4.5. Günümüzde Ekomüze Uygulamaları ve Dağılmış Uygulama Alanı	76
5. BÜTÜNSEL BİR MODEL ARAYIŞI.....	89
5.1. Küresel Yerel İlişkiler Düzleminde Kent Müzesi, Ekomüze ve Toplum Müzesi Değerlendirmesi	89

5.2. Karma Modeller	95
5.3. Kültürel Alanlara Yönelik Uygulama Metodolojisinde Bütünsellik Arayışı.....	99
5.4. Teorik Yaklaşımında Paradigmasal Değişim İhtiyacı.....	102
6. SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	125

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1:	Fiziksel Engel ve Sosyal Katılım..... 21
Şekil 2:	Ecole de Plein air Desité Verhaeghe (Lille), Şurup dağıtımı, 1930’lu yıllar..... 21
Şekil 3:	Fougères fabrikasının kapatılmasına karşı grev yapan işçiler, 1907..... 21
Şekil 4:	A First Visit to the Outlook Tower, Erken Dönem Outlook Tower Broşürü..... 22
Şekil 5:	The CIAM discourse on urbanism, 1928-1960, Kapak Sayfası..... 25
Şekil 6:	View of London..... 28
Şekil 7:	CAMOC web sayfasından bir kent görüntüsü..... 30
Şekil 8:	Sao Paulo Müzesi’ne ev sahipliği yapan Casa da Marquesa de Santos..... 40
Şekil 9:	Lower East Side Tenement Museum, Orijinal Apartment Dairesi.. 42
Şekil 10:	Tenement Museum, Müze Binasında Rehberli Turdan Bir Görüntü..... 42
Şekil 11:	A Tenement Stroy Yayın Kapağı..... 43
Şekil 12:	Biography of a Tenement House in New York City Kapak Sayfası..... 43
Şekil 13:	Stockholm City Museum..... 44
Şekil 14:	Ecomusée de Fier-Monde’a ev sahipliği yapan Damase Généreux hamamı..... 56
Şekil 15:	Ecomusée de Fier-Monde’da sporcular..... 56
Şekil 16:	Müzenin projeksiyon gösterim ve etkinlik alanı olarak kullanılan eski havuz bölümü..... 57
Şekil 17:	Müze koleksiyonunda yer alan bir fotoğraf. Fabrikada Çalışan İşçi..... 59
Şekil 18:	Kanal du Centre ve su kanalının üretime yönelik kullanımı, 1881.. 61
Şekil 19:	Etablissements Schneider CIE, Le Creusot..... 62
Şekil 20:	Uyarı Afişi: Pas de jeux à l’atelier..... 63
Şekil 21:	Fransa’da Ekomüzelerin Konu Alanlarına Göre Dağılımı..... 70
Şekil 22:	Fransa’da Ekomüzelerin Bölgelere Göre Dağılımı..... 71
Şekil 23:	Kültürel miras kaynaklarının holistik yaklaşımla sunumu..... 78

KISALTMALAR

AEOM	: Association of European Open-Air Museums, Avrupa Açık Hava Müzeleri Birliği
AFAA	: Association Française d'Action Artistique, Fransız Artistik Eylem Birliği
AFRICOM	: International Council of African Museum, Uluslararası Afrika Müzeleri Komitesi
AMC	: Association des Musées Canadiens, Kanada Müzeler Birliği
AMOI	: Association of Museums of the Indian Ocean, Hint Okyanusu Müzeler Birliği
AQPI	: Association Québécoise pour le Patrimoine Industriel, Quebec Endüstriyel Miras Birliği
ASPAC	: Asia Pacific Network of Science & Technology Centres, Pasifik Asya Bilim ve Teknoloji Merkezleri Ağı
CAMOC	: The International Committee for the Collections and Activities of Museums of Cities, Uluslararası Kent Müzeleri Koleksiyonları ve Aktiviteleri Komitesi
CARICOM	: Regional Cultural Committee of Caribbean Community, Karayip Toplum Bölgesel Kültür Komitesi
CIAM	: Congrès International d'Architecture Moderne, Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi
CIDA	: Canadian International Development Agency, Kanada Uluslararası Gelişim Ajansı
DATAR	: Delegation à L'Amenagement du Territoire et à L'Action Regionale, Bölgesel Eylem ve Toprak İdaresi Delegasyonu
FEMS	: Fédération des Ecomusées et Musées de Société, Ekomüzeler ve Toplum Müzeleri Federasyonu
IAMA	: International Association of Agricultural Museums, Uluslararası Tarım Müzeleri Birliği
ICOM	: International Council of Museums, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
ICR	: International Committee for Regional Museums, Uluslararası Bölgesel Müzeler Komitesi
IMF	: International Monetary Fund, Uluslar arası Para Fonu
ISOTYPE	: International System for Typographic Picture Education
ISSC	: International Social Science Council, Uluslararası Sosyal Bilimler Konseyi
MAC	: Museums Association of the Caribbean, Karayip Müzeleri Birliği
OCOB	: L'Office Central des Oeuvres de Bienfaisance, Hayırseverlik Eserleri Merkez Ofisi
PIMA	: Pacific Islands Museums Association, Pasifik Adaları Müzeler Birliği

- RCAHMS** : The Royal Commission on the Ancient and Historical Monuments of Scotland, İskoçya Antik ve Tarihi Anıtlar Kraliyet Komisyonu
- SADC** : Southern African Development Community, Güney Afrika Gelişim Topluluğu
- SADCAMM** : Southern Africa Development Community Association of Museums and Monuments, Güney Afrika Gelişim Topluluğu-Müzeler ve Anıtlar Birliği
- SAMP** : African-Swedish Museum Network, Afrika-İsveç Müzeler Ağı
- SDMM** : Soci  t   des Directeurs de Mus  es Montr  alais, Montreal M  ze Direkt  rleri Topluluğu
- SMQ** : Soci  t   des Mus  es Qu  b  cois, Quebec M  zeler Topluluğu
- STK** : Sivil Toplum Kuruluğu
- UN** : United Nations, Birleşmiş Milletler
- UNESCO** : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
- UNESCO-SHS** : UNESCO-Social and Human Sciences Portal, UNESCO-Sosyal Bilimler ve İnsan Bilimleri Portalı
- WAMP** : West African Museum Programme, Batı Afrika M  zeler Programı
- WTO** : World Trade Organization, D  nya Ticaret   rg  t  

1. GİRİŞ

Müzeler yaşayan mekânlardır, geleneksel ya da modern yöntemlerle yürütülüyor olmaları bu gerçeği değiştirmez. Müzeciliğin ve müzelerin gelişimi incelendiğinde bu durum kendini daha da açık olarak göstermektedir. Öte yandan müzeler, geçirdikleri sürekli değişim ve dönüşüm sürecine rağmen, toplumsal yapı içerisinde sosyal etkileşimlerde bulduklarını, sosyal bir birim - bir kurum olarak hem toplumu dönüştürdükleri, hem de toplum tarafından belirlendikleri gerçeğini zaman zaman unutmışlardır. Bu, müzelerin değişen dünyanın değişen imgelemine yansıyan, ama temelde fizik varlığı sabit ve değişmez aynalar gibi algılanmasından kaynaklanıyor olabilir. (Ne de olsa müzeler toplumun aynasıdır, kendisi değil.) Başka türlü, toplumsal dönüşümü sağlamada kendini en üst seviyede sorumlu gören, ama toplum tarafından dönüştürülmekten neredeyse kendini muaf tutan birçok müzenin varlığı açıklanamaz. Aynı durum, toplumsal misyonunu; eğitim, halkla ilişkiler ve araştırmayla sınırlamış birçok günümüz müzesi için de geçerlidir.

Günümüzde müzelerden beklenen sadece kaliteli bir hizmet değildir. Müze ve toplum arasında organik bir bağ kurulması da zorunlu hâle gelmektedir. Giderek karmaşıklaşan kent toplumlarına hitap eden müzeler için, bu zorunluluk daha da hissedilir olmaya başlamıştır. Sosyolojik anlamda toplumun giderek artan belirlenimsizliği ve bireyselliğin yükselişi düşünüldüğünde, kimle nasıl bir organik bağ kurulması gerektiği ise zorlu bir konudur. Burada önemli olan, toplumun yaşayan değerlerinin yansıtılmasıdır, tarihsel bir sürecin sonucunun o sürecin zaten kaynağı olan bir topluma dayatılması değil. Kısacası artık, kendine sunulan metni okuyan bir kitleden çok, metnin bir bölümünü bile olsa kendisi yazmak isteyen bir kitle karşımıza çıkmaktadır. Sürekli kaybedilmekte olan yaşayan kültür mirasının “geçmiş” adıyla, gelecekte karşısına nesnelere sunulmasını bekleyen değil, bu mirasın doğal ortamında yaşamasını ve sürdürülmesini isteyen bir kitledir bu... Toplum ile müze arasındaki sözü edilen zorunlu organik bağ, işte tam da böyle bir “yaşıyor olma” talebine dayanmaktadır. Bu bağ kurulmadığı sürece, müzelerin, vitrine koymak için yaşamın sona ermesini ve nesneleşmesini bekleyen, ardından bu

ölü nesnelere piyasaya sürerek varlığını devam ettirmeye çalışan kurumlar gibi görülmesi yadırganmamalıdır.

Müze tanımının 1946–2001 yılları arasında ICOM yasalarına göre gelişimi incelendiğinde, somut olmayan kültür mirası¹ ve yaşayan kültür mirası² kavramlarının, ilk defa 2001’de müze tanımı içerisine alındığı görülür. Bu tanıma göre; “*somut ve somut olmayan kültür mirasının (yaşayan kültür ve dijital yaratıcı aktiviteleri de içermekle birlikte) korunması, sürdürülmesi ve yönetimini kolaylaştıran her türlü kültür merkezi ve diğer kuruluşlar*” müze kapsamı içerisinde yer almaktadır (ICOM, [24.05.2009]). 8 Ekim 2004 tarihinde Seoul’de toplanan 21. Genel Toplantıda son şeklini alan Code of Professional Ethics’in altıncı bölümünde, müzelerin, koleksiyonlarına kaynaklık eden ve hizmet ettiği toplumlarla işbirliği içerisinde çalışmaları gerektiği vurgulanmaktadır (ICOM, [24.05.2009]). Çağdaş topluluklara hizmet etme, bu toplulukların yansıtılması, aktivitelerinin desteklenmesi ve çağdaş toplum organizasyonlarının desteklenmesi gibi konular da yine bu bölümde yer almaktadır.

ICOM’un 1946’dan itibaren ele aldığı konulara bakıldığında, hızlı bir gelişim gözlenmektedir: doğa konusu ve doğa tarihi müzeleri, modern kentin planlanması, yaşayan kültür, yerel müzeler, açık hava müzeleri, katılımcılık, farklı sosyal gruplar, kültürel ve biyolojik çeşitlilik... Ekomüzeler (1972), insan odaklı müze siyasaları (1985), demokratikleşme, özgür irade ya da öz-belirlenimcilik³ gibi konular, uluslararası ve ulusal ICOM komitelerinin üzerinde durduğu konuların çeşitliliğini göstermeye yetecek örneklerdir (ICOM, [24.05.2009]).

ICOM’un yukarıda genel hatları verilen odak konuları üzerinden yola çıkılarak günümüzde doğal alanları, toplumsal pratikleri, yerel dilleri, gelenekleri, yok olmaya başlayan üretim tekniklerini ve zanaatları korumaya yönelik çabaların giderek arttığı sonucuna varılmaktadır. Somut olmayan kültür mirası üzerinde giderek daha fazla durulmaktadır. UNESCO’nun 2003 tarihli 32. Genel Konferansında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasına Yönelik Sözleşme’de “*toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara*

---

¹ intangible heritage

² living heritage

³ self-determination

ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar” somut olmayan kültür mirası olarak tanımlanmaktadır (UNESCO, [24.05.2009]).

Yerel otonomiye geçiş, üzerinde durulan diğer bir konudur. Barselona’da gerçekleşen 20. Genel Toplantıda (2001), “*İnsanların kendi kültürlerini, hür iradenin demokratik süreçleri aracılığıyla koruma temel hakkına sahip olduklarının fark edilmesi*” gerekliliği ifade edilmiştir (ICOM, [24.05.2009]). ICOM’un çalışmalarının merkezinde somut olmayan bir müze kavramı yattığı açıktır. Somut olmayan ve yaşayan kültür, ICOM’un bu sürecin sonunda vardığı son nokta olarak yine somut olmayan bir müze kavramını zorunlu kılmaktadır. Nesne odaklılıktan insan odaklılığa geçiş ile kapsayıcı müze⁴ arasında sıkı bir ilişki söz konusudur.

Öyleyse, doğayla bütünleşmiş, her türlü canlının uyum içerisinde yaşadığı, küresel değerlerin farkında, ama yerel özelliklerini kaybetmeyen, kendi kendini belirleyen, yaşayan kültür mirasına somut kültür mirası kadar değer veren bir müze, ne anlama gelmektedir? Bu noktada bazı müzelerin kendilerini diğerlerine göre farklı bir biçimde konumlandığı ve bazılarının ise kültür üreticisi ve kültürel tüketim alanları olarak, toplumsal dönüşümü dolaylı yoldan sağlama misyonunun ötesine geçip marjinalleştiği, toprak yönetimi, kentsel gelişim ve bölgesel planlama gibi yaşam alanlarına doğrudan müdahale etmeye ya da diğer bir deyişle, yaşam alanlarının planlanması ve programlanmasına yönelik belirleyici faaliyetlerde bulunmaya başladığı görülmektedir.

Bu çalışma kapsamında, tam da yukarıda belirtildiği şekliyle yaşam alanlarının, kentsel ve toplumsal dönüşümün planlanmasına yönelik doğrudan etki gösterme iddiası taşıyan bu marjinalleşmiş müzeler, küresel-yerel, kentsel-kırsal, yapılı (inşai)-doğal ikilikleri üzerinden ele alınacak ve ortaya koydukları temel iddialar tartışılacaktır. Temelde çoğu zaman kentlerde kent müzeleri, yerel ve bölgesel alanlarda, ekomüze ve toplum müzeleri üzerinden, müzelerin kentsel planlama ve toplumsal dönüşümdeki rolü sorgulanacak, ancak bu çalışmanın daha en başından beri fark edildiği üzere, kavramlar ve müze çeşitliliğine yönelik tanımların geçişkenliği ve çoğu zaman belirsizliği nedeniyle, gerektiğinde bu odağın dışına da çıkılacaktır.

---

⁴ inclusive museum

Aynı belirsizlik ve geçişkenlik durumu, müzelerin toplumsal dönüşüm ve kentsel planlamadaki rolünü, yapay bir biçimde kentsel ve kırsal, küresel-bölgesel-yerel ya da inşai-doğal ikilikleri üzerinden tartışmayı güçleştirmektedir. Çoğu zaman kentsel bir uygulama olarak ortaya konan bir örnek, beraberinde yerelliğe ilişkin veriler de sunmakta ya da fazlasıyla yerel kabul edilen bir müze, kırsal kimliğin geliştirilmesini desteklerken tam da bir kent ya da göç müzesi gibi işlev gösterebilmektedir. Öyle ki, bu çalışmaya kaynaklık eden birçok makale, tek tek disiplinler temelinde daha anlaşılır ve net tanımlanabilen kentsel-kırsal, doğal-inşai, yerel-küresel gibi pek çok kavramın, disiplinlerarası ve uygulamaya dönük yapısı nedeniyle, müzecilik literatüründe fazlasıyla geçişken ve belirsiz anlamlar ifade ettiğini ortaya koymaktadır.

Burada, tezin yazımında dikkat edilen bazı temel noktalara dikkat çekmek, okuyucu için kolaylaştırıcı olacaktır:

Tezde, bazı bölümler bilgi vermek ve belirli alanlara odaklanan müze ve birliklerin dökümünü yapmak amacıyla, ağırlıklı olarak bilgi yoğunluklu bir biçimde kurgulanmış, gerekli olmadığı sürece yorumdan kaçınılmıştır. Yorumlara, çoğunlukla sorgulamaya, karşılaştırmaya ya da eleştiriye yönelik bölümlerde yer verilmiştir. Bu nedenle, ilk kent müzeleri ya da ekomüze ve toplum müzeleri örneklerine yer verilirken, örneğin söz konusu müzelerin kuruluş bilgileri, vizyon ve misyonları ya da yapısal organizasyonları ele alınırken, kişisel yorumlara yer vermekten kaçınılmış, doğrudan ulaşılabilir veriler ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Tezin kurgusu yapılırken, genelden özele gitme yolu seçilmiş, önce sosyal bilimlerin alanında yaşanan dönüşüm süreci ve ele alınan müze modellerinin oluşumunun gerisindeki süreç ya da dinamiklere yer verilmiş, daha sonra bu modeller iki ana grup üzerinden detaylandırılmıştır. Önce öncül örneklere, ardından ilk örneklere ve sonra günümüzdeki oluşumlara ve etki alanlarına odaklanılmış, ardından değerlendirmelere yer verilmiştir. Bilgi yoğunluklu bu bölümlerin ardından, tekrar özelden genele gidilerek, temel sorgulamalara yer verilmiştir.

Temelde web sitelerinin kaynak olarak kullanılması güvenilirlik açısından tercih edilmezse de, özellikle tek tek müzelere yönelik bilgi verilmesi gerektiğinde müzelerin kurumsal web sayfalarına, benzer biçimde birlikler ve komiteler için de ilgili kurumların web sayfalarına referans yapılmıştır. Özellikle misyon, vizyon,

kurumsal tarih gibi bilgiler için, ulaşılabilen bilimsel kaynaklara başvurmaya hassasiyet gösterilmekle birlikte kurumların resmi web sayfalarının en güvenilir ve güncel kaynak olduğu kabulüyle hareket edilmiştir.

Kentsel planlama, kent ve kırsal alanların tümüne, toprağa, kentsel bir alt birime, bölgeye, kısaca her hangi bir inşai yaşam alanına gönderme yapan bir ifade olarak kullanılmış, yalnızca kentlerdeki planlamayı ortaya koyan bir terim olarak ele alınmamıştır. Bu nedenle, bu tezde kırsal planlama da bir kentsel planlama türü olarak anlam taşır. Bunun sebebi, bu alanların kentleşme yönünde gösterdiği eğilimin uzun yıllar boyunca kabul görmesi olduğu kadar, kentsel planlamanın dünyanın en büyük metropollerinden en küçük köylerine ve kasabalarına kadar geniş bir odağı hedef alması şeklinde de açıklanabilir.

Tezde aşağıda belirtilen bazı temel sorulara yanıt aranması amaçlanmıştır:

- Müzecilik disiplini, ekomüzeler, toplum müzeleri ve kent müzeleri aracılığıyla yeni bir toplumsal model önerebilir mi?
- Söz konusu müzeler; sosyal dönüşümü sağlamak için kullanılabilir modeller midir?
- Bu müze türleri yoluyla, yeni bir toplum modeli ve yaşam şekli önerisi ortaya konabiliyorsa, bu modelin ve yaşam şeklinin sınırları, kim tarafından ve ne şekilde çizilecektir?
- Bu tür müze uygulamalarıyla; gelişme ve koruma arasında gerçek bir denge ortaya konabilir mi?
- Geçmişte kurulmuş ve kurulmakta olan ekomüzeler, toplum müzeleri ve kent müzelerinin öne sürdüğü modeller ideal olarak kabul edilebilir mi?
- Ekomüzeler ve toplum müzeleri ile kent müzesinin kurguladığı yaşam şekillerinin, birbirleriyle ilişkilendirilmesi nasıl sağlanabilir?
- Müzeciliğin, bu tür uygulamalar yoluyla ekonomi-politikle yaklaşması; halen kazanmak için çaba gösterdiği bilimsel güvenilirliği ve tarafsızlığı ne şekilde etkileyecektir?

Bu kapsamda, bu çalışmada öncelikle, sosyal bilimlerde yaşanan değişim süreci sonucunda bilimsel bilgi - anlatsal bilgi ikiliğinin müzeler açısından ne anlam ifade ettiği ve anlatsal bilginin ve gündelik yaşama yönelik vurgunun, müzecilik alanında ne şekilde devreye girdiği ele alınacak ve bu bilgi türüne verilen önemin artışıyla

birebir ilişkili olan formsuzluk gerçeği ve hala süren bütünsellik arayışı üzerinden alternatif bir yaşam modeli, yeni bir yaşam biçimine duyulan ihtiyaç sorgulanacaktır. Ardından, bu alternatif yaşam modeli sunma ihtiyacına cevap verme iddiasıyla ortaya konmuş müzeler, kurgusal bir bölümlemeye gidilerek kentle ilişkili ve yerel-bölgesel alanlarla ilişkili olmak üzere, iki temel grupta ele alınacak; böylece müzenin kent ve yerel alanlarla ilişkisi kentsel planlama ve toplumsal dönüşüm odağından ortaya konacaktır. Son olarak, mevcut müze modellerinin, ortaya atılma iddialarına cevap verip veremedikleri sorgulanacak, bütünsel bir model ortaya koyup koyamadıkları sorusuna, kentsel ve yerel alanlarda kurgulanan müze modellerinin birbirleriyle ne şekilde ilişkilendirildiği değerlendirilerek cevap aranacaktır.

2. ALTERNATİF BİR YAŞAM FORMU ARAYIŞI: ANLATISAL BİLGİNİN VE GÜNDELİK YAŞAMIN DEVREYE GİRİŞİ

2.1. Müze ve Anlatısal Bilgi

Lyotard, felsefesini, toplumların post-endüstriyel, kültürlerin de post-modern olarak bilinen çağa girmesiyle, bilginin konumunun değiştiği hipotezi üzerine temellendirir. Enformasyon malı formundaki bilginin, üretici güçlerden ayrılmaz bir biçimde dünyanın her tarafındaki rekabetin esas bir parçası olduğunu öne sürer (Lyotard, 2000, 16). Burada, bilimsel bilgi ve anlatısal bilgi⁵ ayrımı üzerinde önemle durmak gerekecektir. Günümüzde hassasiyetle üzerine eğilinen somut olmayan kültür mirası, yoğun bir şekilde anlatısal bilgiyi ifade etmektedir ve müzeler, bu bilgi türünü bilimsel bilginin ezici baskısından kurtarma yolunda, önemli bir rol üstlenmektedirler.

Lyotard'ın bilgi kavramıyla sözünü ettiği, yalnızca düzanlamsal önermeler değil aynı zamanda “*nasıl yapacağını bilmek*”⁶, “*nasıl yaşayacağını bilmek*”⁷ ve “*nasıl dinleyeceğini bilmek*”⁸ düşüncelerini de içermektedir (Lyotard, 2000, 50). Burada, hikâye anlatıcılarının, masal başlangıçlarının, atasözlerinin, çocuk şarkılarının önemi vurgulanmalıdır. Ananevî, folklorik anlatılarda, bilgi söyleminin gelişmiş biçimlerinden farklı bir özellik bulunmaktadır; anlatısal form kendisini büyük bir dil oyunları çeşitlemesine bırakır ve bu anlatılanlarla aktarılan, toplumsal bağı oluşturan pragmatik kuralların kümesidir (Lyotard, 2000, 53-55). Anlatısal bilgi, bilimsel bilgiden farklı olarak kendini meşrulaştırmaya öncelik vermez, aktarımı zaten başlı başına meşruluğudur. Öte yandan, “*bilim adamı anlatısal önermelerin geçerliliğini sorgular ve bunların hiçbir zaman tartışma ve kanıtlamaya bağlı olmadığı sonucuna varır.*”

Sonuç olarak bilim adamının vardığı son nokta, onu, farklı bir zihniyete göre sınıflandırmaya götürür; “*yaban, ilkel, gelişmemiş, gerici, yabancılaştırmamış, farklı*

---

⁵ narrative knowledge

⁶ savoir-faire

⁷ savoir-vivre

⁸ savoir-ecouter

görüşlerden ibaret, adetler, otorite, önyargı, cehalet, ideoloji...” (Lyotard, 2000, 65)

Lyotard şöyle der (Lyotard, 2000, 66);

“Anlatılar; masallar, efsaneler olarak yalnızca kadınlar ve çocuklar için uygundur. En iyisi, bu karanlıkçılığı (obscurantism) medenileştirmek, eğitmek ve geliştirmek için ışık tutmaktır.” [...] Bu eşitsiz ilişki, her oyuna özgü kuralların içsel bir etkisidir. Bunu bütün semptomlarıyla biliyoruz. O, Batı medeniyetinin doğuşundan başlayan kültür emperyalizminin bütün tarihidir.”

Yukarıda sözü edilen anlayış, modernist bakış açısını açıklamakta ve onun eleştirisini yapmaktadır. Bu değerlendirme, özellikle Batı müzeciliğinin gelişiminde önemli bir payı olan kültür emperyalizmini anlamak için büyük anlam taşır. Somut olmayan kültür mirasına, bugün müzeciliğin verdiği önem, dikkate değer bir kırılma noktasıdır.

Modernizmde, *“bilimsel bilginin meşruluğunun işareti halkın bilinci, normları yaratma biçimleri ise müzakere dir”*. Kendileri de halktan gelen *“meşrulaştırım sürecinin temsilcileri”*, aynı zamanda halkların geleneksel bilgisini tahrip ederler. Felsefî boyut dikkate alındığında, bilginin öznesi halk değil, spekülative ruhtur. *“Millî devletin kendisi için halkı söz söylemeye yöneltmenin tek geçerli yolu, spekülative bilginin dolayımı aracılığıyla olandır.”* (Lyotard, 2000, 71) Böylece, üniversitelerde ele alınan ve aktarılan bilgi; tabiatın, devletin ya da toplumun pozitif bilgisi değildir artık. Lyotard bu bilgiyi; *“gönderilenin bilgisinin bilgisi”* olarak açıklar (Lyotard, 2000, 80). Artık ne halk, ne de pozitif bilim üniversitede yer alır. Spekülative bilgiyle anlatılmak istenen budur; pratik eylemlerin bilgisi, uygulamalar, projeler... İçinde bulunduğumuz post-modern toplumlarda bilimin son hâli böyle tanımlanabilmektedir.

Henri Lefebvre, böyle bir çıkmazda iki seçimin varlığından söz eder (Lefebvre, 1998, 20–21);

“Ya (felsefî) akıl ve (toplumsal) gerçeklik arasında bir birlik kurma yolunda, yani felsefenin gerçekleştirilmesi yoluyla Hegel’den daha ileri gidip felsefî olan ve felsefî olmayan, üstün ve aşağı, manevî ve maddî, teorik ve pratik, ‘eğitilmiş’ ve eğitimsiz ayrımını artık kabul etmemek; o andan itibaren sadece devletin, politik hayatın, ekonomik üretimin veya hukuksal/toplumsal yapının değil, aynı zamanda gündelik hayatın da dönüşümünü tasarlamak; ya da yeniden, metafiziğe, Kierkegaard’çı iç sıkıntısına ve umutsuzluğa, Nietzsche’nin üstesinden gelmek istediği nihilizme yönelmek, mitoslara geri dönmek ve sonunda felsefenin kendisini, kozmogonik ve teolojik mitosların sonuncusu hâline getirmek.”

Lefebvre’e göre gündelik hayat, *“[...] ne felsefecilerin öznelliği tarafından belirlenmiş (veya üstbelirlenmiş) bir şey olarak, ne de kategoriler hâlinde (giyecekler, yiyecekler, mobilyalar, vs.) sınıflanmış nesnelere nesnel (veya nesnel) betimlemesi [...]”* olarak özetlenebilir. Burada somut olmayan kültürel mirasa verilen önemin hatırlanması gerekecektir. Gündelik hayat “maddî kültür” ile

karıştırılmamalıdır. Burada, yaşayan kültür mirasına yakın bir kavramdan söz edilmektedir.

Lefebvre, sosyal bilimlerin, “*insanın kaderi aşmayı, kendi gerçekliğine yön vermeyi, kendi kanunlarına hâkim olmayı istediği ve bunu başardığını sandığı anda*” doğduklarını söyler. Ancak aynı gerekçeyle, yine sosyal bilimleri eleştirir ve olguları kendi tarzlarına göre parçalara ayırmakla ve bu parçalardan anlamlı bir bütün oluşturmayı uygulayıcılara –reklâmcılar, planlamacılar – bırakmakla suçlar. Böylece sosyal bilimler de felsefecilere katılmış olurlar ve gündelik olguları, mobilyaları, nesnelere ve nesnelere dünyasını, zamanın kullanımını, gazetelerdeki ilanları bilinmeye layık görmezler (Lefebvre, 1998, 29). Oysa geçmiş ve bugünkü toplumları anlamak için ne onları ayrı anlam sistemleri içerisinde sınıflandırmak, ne de küresel ve birleştirici bir kavram içerisinde (bütünsel bir kültür söylemiyle) bir araya getirmek uygundur (Lefebvre, 1998, 36).

Buradan, sosyal bilimlerin tamamıyla politik-ideolojik yaklaşımlardan bağımsız olduğu, ya da pozitif bilimlere göre daha tarafsız olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Sosyal bilimler de pozitif bilimlere kadar üst yapılar, sistemler ve ideolojilerle ilişkilidir. Ancak zorunlu olarak gündelik hayatla ilişki içerisinde olurlar ve sahip oldukları bilginin meşruluğu, direk olarak çalışma sahalarında, başka bir deyişle toplumun kendisinin içerisinde sınanmaktadır.

Gündelik hayatın sosyal bilimlere açısından başlıca dayanak noktası ve araştırma nesnesi hâline gelmesi, ancak 20. yüzyılın ortalarında mümkün olmuştur. Günümüzde, UNESCO’nun Sosyal ve İnsan Bilimleri (UNESCO-SHS) Portalı büyük ölçüde gündelik hayatın dönüşümüyle ilgilenmektedir ve müzeler bu dönüşüm sürecinde çeşitli roller üstlenmektedirler. UN-Habitat, UNESCO-SHS ve ISSC’nin birlikte üzerinde çalıştıkları Right to The City⁹ kavramı, ilk kez Lefebvre tarafından, 1968 tarihli “*Le droit à la ville*”de ele alınmıştır (UNESCO-SHS, [24.05.2009]). Bu kavramla hedeflenen, sürdürülebilir bir yerel ve küresel büyümedir. Lefebvre’den günümüze kadar gelişen “Right to the City” kavramının halen tartışılmaz biçimde kabul gören yönleri bulunmaktadır. Tüm şehir sakinlerinin şehir politikalarına katılımı ve çevrelerini şekillendiren kararlara dâhil edilmeleri yoluyla karar alma süreçlerinde yer almaları temel prensip olarak varlığını sürdürür. 1996 yılında, İstanbul’da gerçekleştirilen Habitat II toplantısı da bu örgütlenmenin ve faaliyetlerin

---

⁹ Le droit à la ville, Kente hak

bir ayağıydı. Türkiye'deki müzelerin, Habitat II'ye ne gibi bir katılımları olduğu üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Bu soruya verilecek cevaplar büyük ölçüde, İstanbul'da bir ekomüzenin ya da şehrin tümünü yansıtan bir kent müzesinin henüz neden mevcut olmadığını da açıklayacaktır.

Topluma yönelik bilginin ve toplulukların yaşamsal süreçlerinin açıklanmasına yönelik bilginin, kim tarafından ve ne şekilde belirlendiği tartışmalıdır. Lyotard, bilgisayarlaştırılmış bilgi toplumlarında, bilimsel bilginin meşruiyetinin yatırımlarla, özellikle teknolojik yatırımlarla mümkün olduğunu savunur. Bu, ekonomik güce sahip devletlerin, teknolojiye ve dolayısıyla bilgi ekonomisine yatırım yapmalarıyla, bilimsel olana karar verme yetkisini ellerinde bulundurdukları anlamına gelmektedir. Lyotard; kâr, teknoloji ve bilim arasındaki organik bağı şu şekilde açıklar (Lyotard, 2000, 98):

“Kanit üretme amacıyla insan bedeninin işlerliğini optimal kılan araçlar, ilave harcamalar gerektirmektedir. Para yoksa, kanıt da yoktur; önermeleri doğrulayacak araçlar ve hakikat de. Bilimsel dil oyunları, zenginin oyunları olmuştur. Kim ki en zengindir, haklı olmanın en iyi şansına sahiptir. Böylelikle zenginlik, yeterlilik ve hakikat arasındaki denklem kurulmaktadır.”

Müzeler dikkate alındığında, küreselleşmenin olumlu yönlerinden biri olan bilgiye ulaşım, çoğu zaman reddedilmez. Küreselliğin getirileri olarak bilgiye ulaşma fırsatı değerlendirilmelidir. Böylece, yerel alanlarda yüzyıllardır sürdürdüğü geleneklere göre yaşayan bir topluluğun, bugünün bilgisine sahip olur hale gelmesi bir anlam taşımaktadır. Öte yandan, aynı topluluğun teknolojik gelişim ve yatırımları gerçekleştirecek ne maddi gücü, ne de bilgisi vardır. O halde bilginin meşruiyetinde hiçbir zaman söz sahibi olamayacağı kesindir. Başka bir deyişle bunun gerçekleşmesi için, dünyanın anlatsal bilgiyle işler hâle gelmesi gerekir, ancak bu şekilde yerel topluluklar dünyanın kaderi hakkında söz sahibi olabilirler. Ancak günümüzde anlatsal bilginin önemi kavranmış olmakla birlikte, temelde onun dijitalizasyonu ve verili bilgi sistemlerine aktarılması yoluyla anlatsal bilgiye kaynaklık eden yaşam süreçleri, bir şekilde yeniden kendi doğal düzlemlerinden çıkarılmaktadır. Her ne kadar yerel toplulukların kendi kaderlerini belirlemelerinin gerekliliği anlaşılmış olsa da, dünyanın genel kaderi düşünüldüğünde bilimsel bilgi daha etkin rol oynar ve bu nedenle söz konusu toplulukların belirleyicilikleri sınırlı olacaktır. Dolayısıyla kırsalın kaderini kentlinin belirlemesi ve yukarıdan küreselleşmenin kısır döngüsü ancak, bilimsel bilgi ile anlatsal bilginin eş öneme sahip olmasıyla ve ekonomik sermaye birikiminin kültürel ve sosyal sermayeye göre öncelikli olduğu modern dünya sisteminden kopuşla mümkün olacaktır.

Her ne kadar liberalizmin tarihi ile maddesel kültür araştırmaları, yani somut kültür mirası arasında yoğun bir ilişki kuruluyor olsa da (Bailkin, 2005, 83–91), somut olmayanın devreye girişi, işte bu ekonomik, politik ve bilimsel ilişkinin farklı bir biçimde işlemesini, küreselleşmenin olumsuz yönlerinin farklı boyutlarda çözümlenmesini sağlamaktadır.

Böylece, müze, kültürel mirasın korunması ve mirasa ilişkin bilginin dolanım ve aktarım sahası olması nedeniyle, hem bilimsel bilgi - anlatsal bilgi ikiliğinin merkezinde yer alır hem de dijitalizasyonun devreye girişi ve maddeselliğin geri plana atılması nedeniyle, bilginin akış yönü ve bilgi-iktidar ilişkisi açısından önemli bir belirleyici yapı formunu kazanır. Öyle ki, daha sonraki bölümlerde ele alınacağı üzere, planlama ve karar alma mekanizmalarında kullanılmak üzere, müzenin net ve tutarlı veriler sağlanması, birçok kriz anında hayati nitelik taşımaktadır. Müzenin elinde bulundurduğu bilimsel bilgiyi, örneğin bir kentsel planlama projesi kapsamında, yaşam alanında yapılaşmaya gidildiğinde, canlı türlerinin çeşitliliğini ve projenin bu canlı türleri üzerinde ne gibi bir etkisi olacağı yönünde sağlam veriler sunması gerekecektir. Benzer bir biçimde, sahip olduğu anlatsal bilgi ve gündelik yaşama yönelik veriler, benzer bir proje için insan davranışlarının ve yaşama ilişkin pratiklerin doğal yapılanmasının gözden kaçırılma tehlikesini ortadan kaldıracaktır.

2.2. Alternatif Bir Yaşam Modeli Arayışı: Karmaşık Olmayana Duyulan Özlem

Carol Becker, “*Where the Green Ants Dream: Aspects of Community in Six Parts*” adlı makalesinde, günümüz toplumlarında göze çarpan farklı bir dünya arayışından söz eder. Bu makaleye göre; konumlardaki, kültürlerdeki ve bilinç düzeylerindeki farklılıklar, öteki sorunu ve milyonlarca organizma kategorisi arasındaki çeşitlilik, çağdaş toplumların çağdaş arzularının bir karması ile sonuçlanmaktadır (Becker, [18.02.2009]). Öyle ki, sözü edilen biz, “karmaşık” bir bizdir. Öte yandan, tartışılan daha çok bu arzular ve farklılık düzeyleridir, ne istendiği ve neye ihtiyaç duyulduğu değil.

Böylece, Becker geleneksel toplumlara duyulan özlem ve geçmişi hayal etme üzerine vurgu yapar. Bu özlemi ve arayışı Eressos (Lesvos) Adası örneğiyle açıklar. Eressos’da her şeyin yerellik ve fiziksellik, rutin, ritüel ve aynılık üzerine kurulduğu bir yaşam sürmektedir. Burada, hiç kimse, biri diğerinden farklılaşacak şekilde daha çok kazanmaz. Eressos, “*sınırları üzerinde yaşayan insanlarca örülmüş bir yaşam*

alanı, insan ve çevresi arasında, toplum arasında organik bağların hüküm sürdüğü bir hayat şekli” olarak dikkati çeker. Becker, Zygmunt Bauman’dan şu alıntıyı yapar; *“Konuşan topluluklar (daha açıkça; kendi hakkında konuşan topluluklar) bir çelişkidir, çünkü organik topluluklar sadece vardır.”* (Becker, [18.02.2009]) Daha açık bir ifadeyle, organik bir toplum ya da topluluğu belirleyen, epistemolojik olmaktan çok ontolojik bir gerçekliktir.

Böyle bir yaşam alanı için iki şeye ihtiyaç duyulmaktadır; *“kesinlik”* ve *“güvenlik”*. Bu yaklaşım, Becker’ın metninde pre-modern olarak tarif edilir. Fizikselliğe ve fiziksel refah koşullarına yönelik bir sadelik, yalınlık, basitlik... (Becker, [18.02.2009]) İnsanın evrilme hızını kendi eliyle artırması sonucu ulaştığı karmaşıklık düzeyi, artık ilerleme, gelişme ve değişme inancını sağlamamaktadır. Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*’de, tam da bu mitin çöküşünden söz eder. Karmaşa; gelişimin, ilerlemenin ve sonunda beklenen değişimin gerçekleşeceği yönündeki ümit etme yetisini çoktan kaybettirmiştir. Son olarak 11 Eylül’de yaşananlar, ilerlemenin mutlulukla sonuçlanacağı inancının tahribatında, bir doruk noktası olarak kabul edilebilir. Bu nedenle, Becker’a göre karmaşa, artık kimseyi memnun etmemektedir (Becker, [18.02.2009]).

Öte yandan, yalın bir toplum modeli ortaya koyabilmek, toplumun tanımlanabiliyor olması ihtiyacını doğurmaktadır. Post-modern toplumlardaki birey kavramının ve bireyselliğin yükselişi dikkate alındığında, söz konusu toplum modelinin hangi toplumu yansıtacağı, ya da hangi toplumsal yapı temel alınarak oluşturulacağı sorunsalı sürmektedir. Becker, bu noktaya Hobsbawm’ın şu görüşlerine yer vererek değinir; *“Toplum kelimesi, hiçbir zaman, toplulukların sosyolojik anlamlarının gerçek hayatta bulunmasının zor olduğu şu son on yıllardaki kadar, ayrımsızca ve içi boşça kullanılmamıştı.”* Ancak, toplumdan bahsetme ihtiyacı hala varlığını sürdürmektedir (Bauman, 2001, 107’den aktaran Becker, [18.02.2009]). Becker, *“Topraksızlaştırılmış yeni durumumuz içerisinde, hala toplum hakkında konuşmaya devam etmek istiyoruz, ancak biliyoruz ki, toplumsal doğamız açısından çok temel bir gerçeklik olarak, içerisi ve dışarı arasındaki ayrılık, özel ve kamu arasındaki ayrılık, şu an sürekli bir oynaklık hâlinde”* der (Becker, [18.02.2009]). İşte bu anlamda, Becker’ın geçmişe ve geleneksel olana özlem ile neyi kastettiği tekrar tartışılmalıdır. Daha yerel, daha tahayyül edilebilir ve daha yönetilebilir, ama aynı zamanda daha az somut yönüyle algılanan topluluklar mümkün müdür?

Yine Becker, Bauman'dan şu alıntıyı yapar, “*Bilgi, bir kere taşıyıcısından bağımsız olarak hareket edebilirse [...] içerisi ve dışarıları arasındaki sınır, (kendini sürdürememenin ötesinde) artık daha fazla çizilemez.*” (Bauman, 2000, 13-14'ten aktaran Becker, [18.02.2009]) Bauman, burada yine organik bağ üzerinde durmaktadır. Baudrillard, aynı noktayı “metastaz”¹⁰ ve “viral etkileşim” kavramlarıyla açıklar. Bilginin, taşıyıcısından bağımsız hareketini, Baudrillard, şu şekilde aktarır (Baudrillard, 2004, 12–13);

“Şeyler, göstergeler ve eylemler; düşüncelerinden, kavramlarından, özlerinden, değerlerinden, göndermelerinden, kökenlerinden ve amaçlarından kurtuldukları zaman, sonsuza dek kendilerini yeniden üretirler. Düşünce çoktan yok olmuşken, şeyler işlemeyi sürdürür; hem de kendi içeriklerini hiç umursamadan işlemeyi sürdürürler.”

Baudrillard'a göre, “*yabancılaşmış ilişki olarak toplumsal ilişkinin kendini aşmasının olanaksızlığı*”, iletişim ve enformasyondaki başarı ile sonuçlanmıştır. Böylece toplumsal ilişki, iletişim içerisinde kendini tekrarlar. Oysa “*iletişim, toplumsaldan daha toplumsaldır, hiper-ilişkiseldir, toplumsal tekniklerle aşırı etkinleştirilmiş toplumsallıktır.*” (Baudrillard, 2004, 18) Burada Lyotard'ın bilgi toplumunu hatırlamak gerekecektir. Metastaz, viral etkileşim ve yine Baudrillard'ın üzerinde durduğu trans-estetik, trans-ekonomi ve trans-seksüel kavramları, Lyotard'ın post-modern olarak nitelediği durum ile yakından ilişkilidir.

Baudrillard'ın felsefesi, iletişim teknolojilerinden ve dilbilimsel/göstergebilimsel terminolojiden fazlasıyla destek almaktadır. Roland Barthes, *Göstergebilimsel Serüven*'de şöyle söyler; “*Her ideolojik eleştiri, eğer gerekli olduğunu sürekli yineleyip durmaktan kurtulmak istiyorsa, göstergebilimsel olmak zorundadır ve zaten ancak göstergebilimsel olabilir.*” (Barthes, 2005, 15) Günümüz insanının, Baudrillard tarafından orji sonrası trans-seksüel olarak nitelenmesi, göstergebilimsel bir eleştiri olarak kabul edilebilir. Barthes ile Baudrillard'ın düşünceleri arasındaki benzerlik bununla sınırlı değildir. Barthes'a göre; içeriklerin değiştirilmesini istemek pek de önemli bir şey değildir, özellikle “*anlamın dizgesinde gedik açmayı*” hedeflemek gerekir (Barthes, 2005, 19). Barthes, çağdaş insan bilimlerindeki söylemde, ikili sınıflandırmanın üstünlüğünü incelemenin yararı üzerinde durur. Böylece bu bilimlerdeki sınıflandırma iyi bilindiğinde, çağımızın “*düşünsel imgeler evreni*” şeklinde adlandırabileceğimiz şeyin kavranması, kesinlikle sağlanacaktır (Barthes, 2005, 29–30). Bu ifadenin Baudrillard'daki karşılığı, “*uçlardansa, aşırılıklarda telef*

---

¹⁰ kanserli çoğalma

olmak yeğdir” anlayışıdır. Farklılaştıkları nokta ise, Baudrillard’ın günümüzde kavramların metaforik anlamlarını yitirdikleri, “*tam bir düzdeğişmece (metonomi) tanım gereği viral*” oldukları düşüncesidir (Baudrillard, 2004, 6). Sonuç olarak Baudrillard’a göre, değer ve anlamlar geçerliliklerini, çapraz etkileşimler içerisinde eriyerek yitirmişlerdir.

Şüphesiz, böyle bir dünya kurgusu ya da yorumlama şekli, çoğu kimse için rahatsız edicidir. Baudrillard’da, Jung’un birey (persona) ve gölgesi (shadow) arasındaki kopuşla ifade ettiği sorunun, çok daha sert bir dille ortaya konduğu kabul edilebilir. Ancak hem yalınlık arayışının pre-modern bir yaklaşım olarak ele alınmasının sebebini ve temel dayanağını açıklamakta, hem de böyle bir dünyanın, günümüz karma kimlikleriyle, büyük ölçüde gerçekleşmesi mümkün olmayan bir talep olarak karşımıza çıktığını ortaya koymaktadır.

Bu noktada, müzelerin temel amacını hatırlamak gerekmektedir. Müzeler nesneye değil, nesne bilgisine odaklı kurumlardır. Müze, nesneyi bilgisi için korur; aslında nesne, numune olarak değer taşır. Nesnelere köken gösterirler, Jung’un psikolojisindeki arketiplerin korunmasına benzer bir anlamları vardır. Ama hiçbir müze, örneğin iki bin yıl önceki kesici bir aletin yeniden üretilmesini desteklemez. Çünkü bugün için, nesnenin yalnızca ait olduğu döneme dair verdiği bilginin anlamı vardır. Kendisinin ise fiziksel ve işlevsel anlamı ya da değeri fazlasıyla kısıtlıdır. Olsa olsa eğitsel ya da iletişimsel bir değer taşıyabilir. O halde, müzelere bu açıdan nasıl yaklaşılmalıdır? Doğal ve geleneksel yaşam alanları, karmaşık yenedünya sisteminde numuneler olarak mı korunmalıdır?

Aşırı hijyenik koşullarda büyütülen çocukların bağışıklık sistemlerinin zayıf oluşu ve fazla korumacı bir biçimde yetiştirilen çocukların aynı sorunu sosyal uyumda da yaşamasına benzer bir sonuçtan hareketle, etkiyi minimize etme ve tepkiyi dizginleme sorunundan ve sistemle uzlaştırma tehlikesinden de söz edilebilir. Fiziksel ya da sosyal anlamda sorun aynıdır, ne kadar az etkileşim ve iletişim, o kadar zayıf gelişim süreçleri... Koruma içgüdüleri bu bağlamda sorgulanmalıdır. Ancak arketiplerin korunması da gereklidir. Bu korumanın ne şekilde olacağı, fiziksel olarak mı, kavramsal olarak mı gerçekleştirileceği ise bir seçim konusudur. Dikkat edilmesi gereken nokta, bu çabanın “ilkelcilik”¹¹ olarak adlandırılan yaklaşımı desteklemeye yönelmemesidir. Çoğunlukla “sanal sınıf karşıtı” tutumuyla ele alınan bu yaklaşım,

---

¹¹ primitivism

asında şeylerin doğalarını korumaları fikriyle yakından ilişkilidir ve bilgi teknolojilerinin ortaya koyduğu çeşitlenmeden, doğal olanla teknolojik olanın flörtünden hiç haz etmezler.

Bu noktada, müzecilik, sosyal bilimlerin tümünde olduğu gibi yeni yaklaşımlar ve modeller önerme yoluna girer. Müzelerin önlerinde üç temel alternatif yaklaşım belirir:

- Kapalı bir müze binası içinde temsil etmeye yönelik, koleksiyon odaklı faaliyette bulunan müzeler,
- Yaşam alanını iletişim ve eğitim amaçlı kullanan, dönüşümü doğrudan planlamak yerine dönüşüm için gerekli bilinçlendirmeyi sağlamaya çalışan müzeler,
- Yaşam alanını doğrudan dönüştürme projelerine katılan ya da yaşam alanının bir bütün olarak kendisi olan müzeler,

Böylece müzeler, kendilerine bu üç nokta üzerinden bir yol belirlemeye başlamıştır. Kaçınılmaz olarak pratikte birebir gözlemlenmeleri halan güç olmakla birlikte ifade biçimlerinde ve kavramsal dışavurumlarında kendilerini sınırın bir ucunda konumlandıran, marjinalleşen müzeler ortaya çıkmış ve bu müzeler yeni müzeolojik modeller ortaya koymuşlardır.

Ekomüzeler, toplum müzeleri ve kent müzeleri, müzecilik anlayışındaki gelişimin son ayağı olarak karşımıza çıkarlar. Öyle ki, bu müze formları, “müzenin ne olduğu” tartışmasını, önemli ölçüde değişime uğratmışlardır. Yüzyıllarca kültür adına, kültürel nesnelerin koruyuculuğunu yapmış olan müzeler, somut olmayan kültürel mirasın öneminin anlaşılmasıyla, nesne odaklılıktan kurtulmuş kendilerine yeni bir yol çizmiştir; toplumu yansıtmak... Bugün ise, müze, toplumu yansıtmaya iddiasının ötesinde bir noktaya ulaşmıştır; toplumun kendisi olmak...

Hugues De Varine tarafından, Georges Henri Rivière ile birlikte ilk kez ortaya sürülen ve ICOM tarafından ilk defa 1971 tarihli, 9. Genel Toplantıda ele alınan ekomüzeler, 70’li yıllarda ortaya çıkmış ve “*bir topluluğa ve bir çevresel ortama bağlı miras fikrinin, toprağın yüksek idaresiyle ilgilenmeye başlaması*” sonucu oluşmuştur. Doğrudan, toplumsal dönüşümü sağlamaya yönelik hedefleri dikkate alındığında, ekomüzeler ve toplum müzeleri, ortaya toplumsal bir model ve bu modele eşlik edecek bir yaşam şekli önermektedir. Bu noktada, ele alınan bu iki

kavram, toplumsal yaşamın yan kollarını besleyecek ve destekleyecek uygulamalar olmaktan çıkıp, yaşamın ve toplumun kendisini, doğrudan şekillendirmeyi amaçlayan pratikler olarak karşımıza çıkar. Museum International'ın *Urban Life and Museums*¹² isimli 231. sayısının ilk bölümünün başlığı, yine benzer bir noktaya dikkat çeker: "City Museum or Museum Representing the City"¹³. Kısacası, kent müzeleri de artık, kenti temsil etmenin ötesinde kentin kendisi olma iddiasını taşırlar. Öyleyse, sözü edilen müze türleri yoluyla, toplumsal dönüşümün ne şekilde sağlanacağı ve nasıl bir toplumsal model – yaşam şekli önerisinin ortaya konulacağı, önemli bir sorunsal olarak kendini göstermektedir.

Bu noktada, ortaya şöyle bir sonuç çıkar; müzecilik disiplini farklılaşmaktadır. Müzeciliğin tarihsel gelişim sürecinde bir kırılma noktasına varılmış ve bir yandan da diğer disiplinlerle olan ilişkileri ve onlar karşısındaki konumu tümünden değişmiştir. Bugün, müzeolojik bakış açısı ve yöntemler, hayatın geneline ya da toplumun bütününe uygulanmaya çalışılmaktadır. Burada önemli olan nokta her şeyden önce, değişimin yalnızca disiplinin pratiklerinde değil, bilimsel ve teorik alt yapısında da gerçekleşmekte olduğudur. Bu nedenle, müzecilik disiplininin tümünden yeni bir yapılanmaya girdiği bu süreçte, yönelimi belirlemek, bilimsel güvenilirlik ve saygınlık açısından da çözümleneler yapmaya elverecektir.

Bir noktada müzeler düzenleme, yorumlama, paylaşma ve koruma deneyimlerini artık yalnızca kültürün birikimleri olan nesnelere üzerinden değil, üretim süreçleri ve gündelik yaşam pratikleri üzerinden de aktarma iddiası taşımaya başlarlar. Kültür ve kentsel yaşamı biçimlendiren temel öge olan mühendislik ve mimarlığın yerini alma eğilimi gösterirler. Oysa mimarlık, yaşamı biçimlendirmenin uzun bir süre boyunca tek ve en asil yöntemi olarak kullanılmıştır. Bugün alan yönetimi ya da kültürel miras yönetimi kavramlarıyla ortaya konan yaklaşımlar, tam da bu dönüşümü ifade ederler.

---

¹² Kentsel Yaşam ve Müzeler

¹³ Kent Müzesi ya da Kenti Temsil Eden Müze

3. KENTLERDE MÜZE, KENTSEL PLANLAMA VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM İLİŞKİSİ

Kentlerin tarihsel gelişiminde kültürün ve kültür kurumlarının önemli bir rolü olduğu tartışmasızdır. Müzeler ve kent arasındaki ilişki ise çok yönlüdür. Söz konusu ilişki birçok açıdan ele alınabilir olmakla birlikte; temelde belirli ana odak noktalar üzerinden tartışılmalıdır. Bunlara aşağıda kısaca yer verilmiştir.

Müzeler, çoğu zaman ait oldukları toplumun kültür politikasını yansıtırlar. Hem kültür politikalarının oluşturulmasında, hem de mevcut kültür politikalarının uygulanmasında, en etkili kültür kurumlarından biri olarak kabul görürler. Konusu ne olursa olsun her müze, ziyaretçisiyle kurduğu iletişim aracılığıyla sınırlı ya da yoğun bir biçimde, toplumsal dönüşüme aracı olur. Hatta toplumla iletişime geçme yönünde yeterli çabayı göstermeyen müzeler bile, çoğu zaman mevcut kültür politikasını temsil ederler ve Türkiye’de olduğu gibi mevcut kültür politikalarının oluşumunda halkın belirleyici olmaması, toplumsal katılımı destekleyecek dinamiklerin devreye sokulmaması gibi birçok makro ölçüdeki karakteristik özelliğin göstergesi olarak varlıklarını sürdürürler. Müzenin, toplumla kurduğu ya da kurmaktan kaçındığı ilişki, çağdaş gerekleri karşılansın ya da karşılamasın, olumlu ya da olumsuz sonuçlar doğursun, müzeler toplumsal dönüşümü dolaylı olarak sağlamakta, kültür ve eğitim politikalarının çoğu zaman belirleyicileri olmaktan öte aracısı olarak faaliyetlerini sürdürmeleri nedeniyle, dolaylı olarak toplumu, kentlerde kentliyi ve dolayısıyla birebir olarak kenti dönüştürmektedirler.

Bugün birçok kent doğrudan bir müzeyle birlikte düşünülmemekte ve söz konusu kentin adı geçtiğinde, akla doğrudan sahip olduğu bir müzenin ismi gelmektedir. (Paris-Louvre, Londra-British Museum gibi.) Hem turizm açısından, hem de kentsel kimliğin oluşumu ve markalaşma açısından (ikon olarak) bu durumun önemi büyüktür. (Graburn, 1998, 14) Söz konusu ilişki çoğu zaman ulus kimliğinin oluşturulması anlamında politik, aynı zamanda gelir getirici etkisi nedeniyle ekonomik bağları temsil etmektedir. Dolayısıyla kent kimliği, kent turizmi, kent ve markalaşma, kent ekonomisi ile müze arasında görmezden gelinemeyecek bir ilişki

bulunmaktadır. Müzenin kültür politikalarıyla ve turizm/politika/ekonomi ile olan söz konusu bu ilişkileri, dolaylı olan müze-kent ilişkisine verilebilecek başlıca iki örnektir.

Öte yandan, müzenin kentsel gelişim ve kentsel planlamayla olan doğrudan ilişkisi çok daha çelişkili bir konudur. Çoğu zaman müze-kentsel planlama ilişkisi, müze-mekân seçimi üzerinden tartışılmıştır. Müze-mekân seçimi, müze-kent ilişkisi açısından en sık ele alınan ve literatürde en çok karşılaşılan konudur. Müzenin yer seçimi, kent içerisindeki konumunun belirlenmesi, mikro ve makro alanda kentle etkileşimi bu kapsamda dikkate alınmıştır. Burada önemli olan, odak noktanın kent olmaktan öte, müzenin kendisi olmasıdır. Temelde kentin irdelenmesi, müzenin temel gereklerinin karşılanması ve müzenin işlerliğinin sağlanması açısından, kentsel konumun sunduğu olanakların değerlendirilmesi yönünde gerçekleşmiştir.

Bununla birlikte, müzenin kentle ilişkisi, toplumsal dönüşüm üzerinden yeni müze projeleri geliştirilmesi örnekleriyle de incelenebilir. Bu tür uygulamaların bir öncekilerle arasındaki temel ayrım, uygulamanın odağıdır. Birinde mevcut müze binası seçiminde müzenin kentin neresinde konumlanacağını belirlemek (ulaşılabilir olması, destek hizmetlerin etrafta bulunması gibi), diğesinde ise müzeleştirilecek alanı kentsel bir alan, kentsel bir alt birim olarak ele almak başlıca esastır. Dönüşüm uygulamalarında, örneğin eski bir tütün fabrikasının ya da gıda halinin müzeye çevrilmesinde ya da endüstriyel bir alanın müzeleştirilmesinde olduğu gibi, üzerinde durulan kentsel alanın kendisidir ve burada çoğu zaman müzeleştirme, kentsel dönüşümün bir ayağı olarak dikkati çeker. Bu tür uygulamalarda müze, çoğu zaman mimari odak nokta kabul edilmekle birlikte, çevresiyle birlikte ele alınmakta ve birer kentsel dönüşüm projesi içerisinde değerlendirilmektedir. Böyle bir ilişkide sıkça üzerinde durulan; müze mimarisi, mimarinin çevresiyle ilişkisi, yakınlardaki yeme içme alanları, mekânların işlevsel ilişkilendirilmesi gibi noktalar üzerinden bir alanın ziyaretçiyle, toplumla kurduğu ilişkilerin planlanması ve kamusal alanların yaratılmasıdır. Söz konusu müzenin kentle bağı, mikro ve makro ölçüde çoğu zaman projeden projeye değişmektedir. Burada müze, söz konusu uygulama projesinin, çoğu zaman kentsel bir alt birim olarak, nesnesi olması nedeniyle, kentle ve kentsel planlamayla ilişki içerisinde. Tüm bunlarla birlikte, kendine kenti ve kentsel dönüşümü, planlamayı, kent problemlerini ve kentliliği konu edinen müzeler de

bulunmaktadır ki; bu çalışmada temel olarak ele alınacak olan bu son grup müzelerdir.

Bu gruba giren müzeler, sadece kendi projelendirilmesi üzerinden ya da toplumu dolaylı dönüştürme çabaları üzerinden kente yaptığı dolaylı etki dışında, birebir kentle ilişkilidir ve kentsel planlama ve kente yönelik siyasalar oluşturmayı amaç edinir. Temel odağı ve mecrası kentin kendisidir ve faaliyetleri kentsel gelişim ve planlama üzerine odaklanır. Kent müzeleri, buna örnek olarak verilebilir. Mimarlık ya da mimarlık tarihi müzeleri yine bu kapsamda ele alınabilir. Ancak, her kent müzesinin bu gruba girdiğini söylemek yanlış olur. Faaliyetlerinin ve işleyiş şekillerinin ayrışması üzerinden kent müzeleri arasında da bazı gruplaşmaların ve çeşitlenmelerin olduğu ve kent müzelerinin de (kapsam açısından) bazı alt gruplar içerisinde ele alınabileceği, daha sonra üzerinde durulacak bir konudur.

Çoğu zaman kent müzeleri olmakla birlikte, kente yönelik en etkin rolü hangi müzenin oynayacağı ise; temelde söz konusu kentin doğasına ve karakteristik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Kentsel yapılanmada ve kentin doğasında en belirleyici olan etkenin ne olduğuna göre, farklı müzeler belirleyici olabilir. Örneğin, tropik adaların çoğu için bilim müzesi ya da doğa tarihi müzesi, bir kent müzesi rolü üstlenebilir ya da mevcut kent müzeleri ile birlikte kentsel planlama ve dönüşüm projelerine en belirleyici verileri sağlayabilir. (Maréchal, 1998, 44) Öte yandan, dinamikleri tamamıyla sanat üretimi üzerine yapılanmış bir kent için, çağdaş sanat müzesi ya da performans sanatları müzesi, kentin planlanmasında en etkin veriyi sunabilir. Önemli olan, çoğu zaman kent müzesi üzerinden tartışılmakta olsa da, hangi müzenin siyasa oluşturma ve planlamaya veri sağlama konusunda etkin rol üstlendiğidir.

Burada, tüm boyutlarıyla müze-kent ilişkisini tarihsel açıdan sorgulamaktan öte, daha çok son grup müze-kent ilişkisinin gelişimi üzerine odaklanılacaktır. Bu kapsamda önce müze-kent ilişkisine yönelik öncül örnekler ele alınacak, ardından ilk kent müzelerinin ortaya çıkışı, CAMOC'un kuruluş hikâyesi ve etkinlikleri, kent müzelerinin temel amaç ve işlevleri üzerinde durulacak ve son olarak müzelerin kentsel planlama ve toplumsal dönüşüm projeleriyle günümüzdeki ilişkisi ortaya konacaktır.

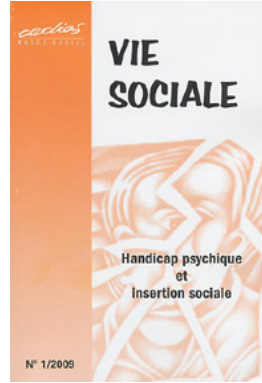
3.1. Müze ile Kentsel Planlama ve Toplumsal Dönüşüm Arasındaki İlişkinin Öncül Örnekleri

Müze-kent ilişkisi, ağırlıklı olarak son yıllarda üzerinde durulan bir konu olmakla birlikte, yeni bir olgu değildir. Müzelerin kentin dönüşümünde oynadığı rolün önemi, çok daha öncelerde fark edilmiş ve doğrudan kentin kendisini ve kentsel gelişimi kendilerine konu alan bazı müzeler varlık göstermişlerdir. Duncon Grewcock, “*Museum of Cities and Urban Futures: New approaches to urban planning and the opportunities for museums of cities*” adlı makalesinde; kentsel planlama ve müze arasında son yıllarda ortaya konulan ilişkinin, bir buluştan öte, yeniden canlanma olduğunu ifade eder (Grewcock, 2006, 33).

Burada söz konusu olan, antik dönemlerin ve önceki yüzyılların, kenti kültürel bir planlama aracı olarak görmeleri yaklaşımının yeniden kavramsallaştırılması olduğu kadar, çok daha erken tarihlerde, 19. yüzyılın son çeyreğinde, Birinci Dünya Savaşı’na doğru, müzelerin ve sergilerin düzenli olarak kentsel koşulların ve sosyal değişimin tartışıldığı kamusal alanlar olarak kullanılmasına ilişkin bazı öncül örneklerle de raslanıyor olmasıdır. Grewcock, yeniden canlanmayı, bu öncül örneklerle dayanarak ele alır. Ele aldığı iki örneğin; Edinburg’taki Outlook Towers ve Paris’teki Musée Social’in öncül kent müzesi örnekleri olarak kabul edilebileceğini ortaya koyar (Grewcock, 2006, 34).

Grewcock’un çalışmasında verdiği ilk örnek, 1894’te Chambrun Kontu tarafından Paris’te kurulan Musée Social’dır. Geleneksel bir müzeden öte, daha çok bir sergileme alanı ve sosyolojik laboratuvar olarak işlev gösteren Musée Social, Fransa’da erken kentsel planlamanın şekillenmesine yardımcı olmuştur (Grewcock, 2006, 34). 1896 tarihinde Léon Lefebure tarafından kurulan OCOB (L’Office Central des Oeuvres de Bienfaisance) ve Musée Social’in 1963 tarihindeki birleşiminden doğan CEDIAS-Musée Social, bugün hala kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş statüsü taşımakta, koleksiyonunda yer alan 100.000’i aşkın belgeyle, daha çok bir arşiv ve kütüphane gibi hizmet vermekte ve yoğun olarak iş ve işçi hakları, sosyal hizmetler, etik ve sosyal eylem gibi konularda etkin olarak faaliyetlerini yürütmektedir. CEDIAS-Musée Social, birçok kamu ve özel kurumla işbirliği içerisinde, eğitim, değişim programları, enformasyon ve dokümantasyonun desteklenmesi aracılığıyla sosyal problemlere ve sosyal eyleme yönelik düşünme

ortamı sağlanmasını misyon edinen bir buluşma noktası – forum olarak varlık göstermektedir (CEDIAS, [24.05.2009]).

şekil 1: Fiziksel Engel ve Sosyal Katılım.

Vie Sociale, No 1, 2009 Kapak Sayfası, CEDIAS, www.cedias.org. [24.05.2009]

şekil 2: Ecole de Plein air Desité Verhaeghe (Lille), şurup dağıtımı, 1930'lu yıllar.

CEDIAS, Autres publications, Cartes postales, www.cedias.org. [24.05.2009].

şekil 3: Fougères fabrikasının kapatılmasına karşı grev yapan işçiler, 1907.

CEDIAS, Autres publications, Cartes postales, www.cedias.org. [24.05.2009].

Diğer bir örnek olan Edinburg'taki Outlook Tower ise, iki 17. yüzyıl konutu üzerine kurulu ve 1853'te rekonstrüksiyonu yapılmış bir kuledir. Çeşitli müdahalelerin sonunda, 1982 yılında kent plancısı ve sosyolog Patrick Geddes tarafından açık artırmayla satın alınmış ve insanların kente bakışını farklılaştırmak amacıyla ismi değiştirilerek Outlook Tower adını almıştır. Kulenin en üst bölümüne yerleştirilen kamera obscura ile Geddes, insanların yaşama ve kentle çevresi arasındaki etkileşime yaklaşımlarını değiştirmeyi amaçlamıştır (RCAHMS, [24.05.2009]; Edinburg's Camera Obscura [24.05.2009]).

Outlook Towers, Edinburgh, müze-kentsel planlama ilişkisinde önemli bir örnektir. Grewcock, makalesinde Outlook Tower'ın planlayıcısı ve kurucusu olan Patrick Geddes'i (1854–1932) öncü bir kent bilimci olarak nitelendirir. Öyle ki, Geddes'in yeni müze türlerinin bir kentin geçmişini, bugünü ve geleceğini anlamada açık ve net bir rol üslenmesi yönündeki potansiyeline, kendi evrimsel gelişim teorilerinden kaynaklanan güçlü bir inancı olduğunu belirtir (Grewcock, 2006, 34).

Şekil 4: A First Visit to the Outlook Tower, Erken dönem Outlook Tower Broşürü.

Edinburg's Camera Obscura, History of the Attraction, <http://camera-obscura.co.uk>. [24.05.2009]

Grewcock, Helen Meller'in 1994 tarihli "Patrick Geddes. Social Evolutionist and City Planner" isimli kitabından alıntı yaparak Meller'in Outlook Tower hakkında görüşlerine yer verir. Meller'a göre Outlook Tower, ziyaretçinin müze yaşamına doğrudan katıldığı, insanlarla mekânları, organizmalarla çevreyi daha yakın ve verimli bir ilişkiye taşımayı amaçlayan, herhangi bir müze hareketinden farklı bir oluşumdur (Meller, 1994, 89'dan aktaran Grewcock, 2006, 34).

Grewcock, yine Volker Welter'in 2003 tarihli "*The Architecture of the Museum: Symbolic Structures, Urban Contexts*" adlı makalesinden alıntı yaparak Welter'in, Outlook Tower'ın "*yerel, bölgesel, ulusal ve küresel alanlar arasında ilişkiler kuran bir tür tarihi-coğrafi astronomik enstrüman*" olarak görüldüğü yorumuna yer verir (Welter, 2003'den alıntı yapan Grewcock, 2006, 34).

Bugün Patrick Geddes'in adının verildiği The Geddes Institute for Urban Research, University of Dundee, (Dundee, İskoçya) bünyesinde kent araştırmalarına yönelik bir odak noktası ve bir forum olarak hizmet veren, temel akademik ayakları mimarlık, coğrafya ve planlama olan, disiplinlerarası bir araştırma enstitüsüdür. Kent konularıyla (urbanizm) ilgilenen tüm disiplinleri, özellikle coğrafya, sosyoloji ve planlama gibi disiplinlerin sosyal bilimler araştırma metodolojileriyle mimari, sanat ve tasarım gibi disiplinlerin uygulama güdümlü araştırma metodolojilerini bir araya getirmektedir (University of Dundee, [24.05.2009]).

Nader Vossoughian'ın, "*Mapping the Modern City: Otto Neurath, the International Congress of Modern Architecture (CIAM), and the Politics of Information Design*" adlı çalışması (2006, 48–65), Grewcock'a benzer bir biçimde, müze ve kent ilişkisini, bugün yeniden canlanma olarak kabul ettiğimiz şekliyle ve son zamanlarda üzerinde yeniden durulmaya başlanan (ancak hala üzerinde yeterli araştırmanın yapıldığı ve teorik altyapının oluştuğu söylenemeyecek olan) müze-kentsel planlama ilişkisine örnek teşkil edecek şekilde ortaya koyar. Vossoughian'ın makalesinden neredeyse yarım yüzyılı bulan bir kentsel planlama hareketinin, kente ilişkin yoğun kuramsal alan ve pratik uygulamalara yönelik tartışmalara kaynaklık eden bir bilimsel hareketlenmenin kökeninde, aslında bir müzenin yer aldığı bilgisine ulaşılır: Avusturya, Toplum ve Ekonomi Müzesi... Bu örnek, çok daha erken bir tarihte kendini göstermesine rağmen, bugün çoğu kent müzesinin son dönemlerde sıkça üzerinde durduğu dinamik yaratma ve siyasa oluşturma iddiasında ne kadar geri planda kaldığını ve birebir karar alma mekanizmalarına katılmakta ve düşünce ortamını hareketlendirmekte ne ölçüde pasif bir rol üstlendiğini de açıkça göstermektedir.

Avusturyalı bilim felsefecisi, sosyolog ve politik ekonomist Otto Neurath, 1923'te yerleşim ve kent planlaması üzerine yeni bir müze olan Siedlungsmuseum'daki direktörlük görevinin ardından, Viyana Belediyesi'nden aldığı fonlarla 1925 yılında

Gesellschafts-und Wirtschaftsmuseum'ı¹⁴ kurmuş, hala 20. yüzyılın en önemli deneyimlerinden birini temsil eden ve 1934 yılında Viyana'nın düşüşüyle birlikte kapanan müze (Ihara, 2007, 2), uzun bir süre boyunca Neurath'ın kentsel planlama, grafik tasarım ve görsel eğitim alanındaki çalışmalarının merkezi olmuştur (Vossoughian, 2006, 48).

Müze ile kentsel planlama arasındaki ilişkinin erken örneklerinden biri olan Gesellschafts-und Wirtschaftsmuseum'un misyonu; *“sosyal ve ekonomik olguları kitlelere taşımak, çalışan kesimin farkındalığını artırmak ve modern kapitalizmin nesneyi fetişleştirmesinin önüne geçmek”* şeklinde tanımlanmıştır. Vossoughian, müzenin varlık gösterdiği dönemde, yapıtları değil olguları, ender rastlanan, merak uyandırıcı ve tuhaf olandan çok üretilebilir ve saydam olanı, gündelik yaşamı sergilediğini belirtir. (Vossoughian, 2006, 48).

Müze, Resimsel İstatistik Viyana Metodu¹⁵ olarak da bilinen ve daha sonra Uluslararası Tipografik Eğitim Sistemi (ISOTYPE)¹⁶ olarak yeniden adlandırılan, yeni bir grafik temsil formu geliştirmiş ve resimsel grafiklerin kullanımıyla sosyal ve bilimsel olguların yaygınlaştırılmasını sağlamayı hedeflemiştir. Yine başka bir kaynakta, müzenin; kitleleri sosyolojik ve ekonomik sorunlarla ilgili bilgilendirme ve kalıcı ve gezici sergilerle *“görme yoluyla eğitime”*¹⁷ başvurarak evrensel bilgiye erişimi sağlama amacı taşıdığı vurgulanmıştır (Lewi, 2006, 9).

Kentsel planlama, Neurath'ın grafik kelime dağarcığının ana alanlarından birini oluşturmaktaydı. 1920'lerde Viyana'da, emlak spekülasyonlarının dizginlenmesi, kentsel inşaanın fiziksel kontrolünün sağlanması, karşılanabilir bedellerle konut edinme imkanını garanti altına alma amaçlarını taşıyan konut ve stratejik kentsel planlama inisiyatifleri yoğun olarak görülmekteydi. Gesellschafts-und Wirtschaftsmuseum, bu dönemde büyük-ölçekli kentsel yenileme inisiyatiflerine destek sağlamıştır (Vossoughian, 2006, 49).

Vossoughian, Neurath'ın müze direktörü olarak pedagojik yaklaşımını örneklemek üzere, Avrupa Bahçe Kent hareketinin¹⁸ temel organı olan Uluslararası Kent

---

¹⁴ Austrian Museum of Social and Economic Affairs, Toplum ve Ekonomi Müzesi

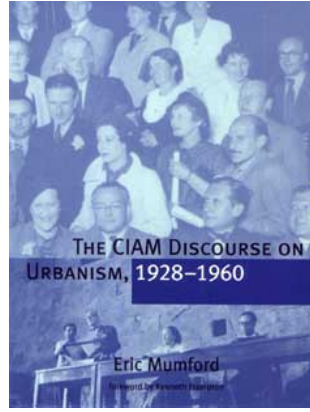
¹⁵ Vienna Method of Pictorial Statistics

¹⁶ ISOTYPE: International System for Typographic Picture Education

¹⁷ education through the eye

¹⁸ European Garden City movement

Planlama Meclisi¹⁹ ve daha sonra Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi (CIAM) ile olmak üzere bir dizi işbirliği geliştirdiğini belirterek, 1928'deki kuruluşundan itibaren, CIAM'ın modernist mimari ve kent bilimiyle ilgili öncü bir rol oynadığını, toplu konut hareketlerinden²⁰ rasyonel alan planlamasına, hanelerin minimum sosyal ve fiziksel hijyen gereklerine kadar çeşitli konuların tartışıldığı bir dizi yıllık konferansı desteklediğini ifade eder. CIAM'ın ilerlemelerinin geniş ölçüde kabul gördüğünü ve Avrupa'daki yeni yapı hareketinin²¹ amaçlarını uluslararası boyuta taşımaya yardımcı olduğunu ortaya koyar. Vossoughian'a göre Neurath ve CIAM'ın bu işbirliği, kentsel planlama dilinin uluslararası düzlemde standartlaştırılması ve istatistik tabanlı haritalama metodolojilerinin, ilk sistematik girişim örneklerini oluşturmuştur (Vossoughian, 2006, 49–50).

Şekil 5: The CIAM discourse on urbanism, 1928-1960, Kapak Sayfası.

Mumford, Eric Paul, 1958, Cambridge, Mass. MIT Pres, Telaviv University, www.tau.ac.il [24.05.2009]

Hisayasu Ihara, 1925 ve 1930 yılları arasında müze faaliyetlerinin, Viyana Belediyesi'nin konut hareketi, kamu sağlığı siyasetleri ve işgücünü organize etme girişimlerini topluma duyurma merkezinde şekillendiğini, ancak 1930 yılında yayınlanan "Society and Economy"den sonra alt bölümlerinin ve bağlı organizasyonların oluşmasıyla uluslararası bir yapı kazandığını belirtmektedir (Ihara, 2007, 2). Neurath'ın Viyana görsel istatistik metodunu görünür kılmak üzere Gernd Arntz tarafından tasarlanan 100 adet görsel istatistikten oluşan bir koleksiyon olan Gesellschaft und Wirtschaft²², gördüğü ilgi nedeniyle birçok başka oluşuma kaynaklık etmekle birlikte, bu iki ismin Sovyetler Birliği tarafından davet

¹⁹ International Town Planning Congress

²⁰ Public housing

²¹ neues bauen ya da new building

²² Society and Economy, Toplum ve Ekonomi

edilmelerini ve 1931’de Moskova’da Vossoughian tarafından, uydu bir müze olarak tanımlanan Isotat adlı bir görsel istatistik enstitüsünün kurulmasına (Vossoughian, 2006, 51) ve Neurath ve Arntz’ın 1930’dan Viyana’nın 1934’te düşüşüne kadar yani Kızıl Viyana’nın sona ermesine kadarki sürede sıkça Moskova’ya seyahat etmesine ön ayak olmuştur (Gerd Arntz Web Archive, [24.05.2009]).

Gesellschafts-und Wirtschaftsmuseum’ın doğrudan ve kurduğu ilişkiler aracılığıyla oluşturduğu tüm bu dinamizmin çok farklı çıktıları olmuş, bunların arasında bir dizi kent konulu sergi dikkati çekmiştir. Neurath, 1931 yılında yapı endüstrisindeki son gelişmeleri ortaya koyan “*Berlin Yapı Sergisi*”²³ sırasında Cornelis Van Eesteren’den aldığı davetle, CIAM’ın “*İşlevsel Kent Kongresi*”²⁴ için gerekli materyalin bir araya getirilmesi için oluşturulmuş sergi komitesine yardımcı olmuştur. 1934 düşüşünde Neurath, CIAM ile iletişimini sürdürmüştür. Bu sırada, Van Eesteren üç ayrı projeyi; Amsterdam Belediyesi için geliştirdiği Genel Genişleme Planı²⁵, dört günlük bir CIAM delegasyon toplantısı ve “*İşlevsel Kent*” (dünyanın her yanından otuz dört ayrı şehrin sosyal, ekonomik, örgütsel ve işlevsel karakterini inceleyen, modern metropolisin öncül analizlerinden biri olarak kabul edilen ve sonraki kentsel çalışmalara ilham veren) sergisinin çalışmalarını yürütüyordu. Kongrenin ve tam adı “*Modern Kentte Konut, Rekreasyon, Trafik ve İş*”²⁶ olan İşlevsel Kent sergisinin açılışı, Amsterdam Stedelijk Museum’da yapılmıştır. Konut, rekreasyon, trafik ve iş (work), birlikte, Le Corbusier’nin Athen’s Charter’ında yer verdiği modern kentin dört temel işlevini temsil eder. Bu yoğun hareketlilik sürecinde, kentsel planlamada evrensel işaretlere ve sembollere başvuran “*Patris II*” isimli ikinci bir sergi ve İşlevsel Kent toplantısının çıkarımlarını/çözümlemelerini grafik anlamda görselleştiren bir diğer sergi de gerçekleştirilmiştir (Vossoughian, 2006, 50–61).

Vossoughian, bu süreçte Neurath’ın, CIAM’ın ve dolayısıyla Gesellschafts-und Wirtschaftsmuseum’ın “*bugün çok daha açık bir biçimde görünür hale gelen bir uçurumu, kentsel planlamanın (urbanizmin) formel ve informal kavramsallaştırılması arasındaki gerilimi vurguladığını*” belirtir (Vossoughian, 2006, 50). Kenti ve kentsel planlama kavramlarını kitleler için anlaşılır kılma yönündeki müze yaklaşımına bugün de ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde, kitlelerin kent, kentleşme, kentsel

---

²³ Berlin Building Exhibition

²⁴ Functional City Congress

²⁵ General Extension Plan

²⁶ Housing, Recreation, Traffic and Work in Modern City

planlama kavramlarına olan uzaklığı ve özellikle ülkemizdeki temel harita okuma/yorumlama yönündeki beceri eksikliği, bu ihtiyacın varlığını halen gösterdiğini ortaya koymaktadır. Söz konusu dönemde müze ve kentsel planlama arasındaki ilişkiden doğan yoğun sürecin toplum tabanlı (günümüzde ziyaretçi odaklı ifadesi tercih edilmekle birlikte) oluşu, bugün hala örnek alınabilecek bir yaklaşımdır ve kent müzelerinde kullanılan terminolojiyle yakından ilişkilidir.

Vossoughian'a göre Neurath, sosyal ve ekonomik kaynakların metalaştırılması, gündelik yaşamın sayısallaştırılması ve grafik işaret ve sembollerin standartlaştırılması şeklinde tanımlanabilecek bir kentsel alan vizyonu önermiştir (Vossoughian, 2006, 65).

Burada, özellikle üzerinde durulması gereken nokta, Neurath'ın çalışmalarında ve söz konusu dönemde gündelik yaşama verilen önemdir. Vossoughian, dönemin Avusturyalı Sosyal Demokratlarının, sosyal dönüşümün insanların isteklerinden, arzularından ya da taleplerinden kaynaklanması gerektiği; yani gündelik yaşamın şekillendirilmesinin fiziksel çevrenin şekillenmesinden önce gelmesi, başka bir deyişle yaşamın inşai/yapılı olana öncül kabul edilmesi gerektiği inancına değinerek, Neurath'ın uygulamalarının bu bakış açısının ürünü olduğunu ifade etmektedir (Vossoughian, 2006, 49).

Bu noktada, bugün CAMOC'un ve hatta bütününde ICOM'un ele aldığı birçok temel kavramın kökenlerinin, çok daha eski uygulamalarda aranabileceği ve burada ele alınanlardan başka örneklere de kaçınılmaz olarak rastlanacağı düşünüldüğünde, Grewcock'un müze ve kentsel planlama arasındaki ilişkinin bir buluş olmaktan öte, yeniden canlanma olduğu yönündeki argümanı doğru bir argümandır ve başlı başına bir araştırma konusu olabilecek niteliktedir. Öte yandan Toplum ve Ekonomi Müzesi'nin kuruluşunun ardından yaklaşık yüzyıl sonra bile görece benzer amaçları taşıyalar da, bu denli yoğun hareketlilik yaratan, bu çapta dinamik bir bilimsel tartışma ortamını alevlendiren müzelere rastlanamamaktadır.

Kent ve müze ilişkisini konu edinen güncel kaynaklar incelendiğinde, çoğu zaman uygulamalara dayanak kabul edilecek kavramsal süreçlerin ve kapsamlı teorik altyapının yetersiz analizi, dikkati çekmekte ve yukarıda ayrıntılı olarak ele alınan müze-kentsel planlama ilişkisine yönelik sürecin ve erken örneklerin çıktılarının literatüre yeterince yerleşmediği görülmektedir. Bugün, modernist bakış açısıyla

değil, post-modern hatta post modern sonrası olarak kabul edilen bu dönemde, teorinin yeni terminolojilerle, kavramların yeni anlamları ile yeniden şekillenmesi önemlidir. Bununla birlikte, Neurath'ın görme yoluyla kenti ve kentsel politikaları okunabilir kılmaya yönelik çabasının benzerlerini, bugün sosyal bilimler ve teknolojiye yaşanan paradigmasal değişikliklerle birlikte, çok daha farklı formlardaki farklı uygulamalarda (kapsamı ve etki alanları tartışılır olmakla birlikte) bulmak da mümkündür. British Library'nin 24 Kasım 2006 tarihinde açılan ve gerçek Londra haritaları üzerinden kent tarihini ve kentte gündelik yaşamı sunmaya yönelik geliştirdiği “*London: a life in maps*” sergisi ve daha sonra *Google Map* üzerinden web ortamına taşınarak sürekli ve geliştirilebilir hale getirilen “*London: a life in Google Maps*” adlı online sergisi, kenti kitlelere anlaşılır kılmayı amaçlayan yeni ve çarpıcı örneklerden biridir. (British Library [24.05.2009])

Şekil 6: View of London

Westminster and Southwark from A Particular Description of England. William Smith, 1588. Sloane MS 2596, f.52. “London: A Life in Google Maps”, British Library. www.bl.uk. [24.05.2009]

3.2.İlk Kent Müzesi Örnekleri

İlk kent müzesi oluşumları, 19. yüzyıl sonlarında dikkati çeker. Birçoğu, içerisinde bulunduğu bölgenin verilerini taşıyan ve sunan arkeoloji ağırlıklı müzelerdir. Bugün anladığımız şekliyle kent müzesi örneklerinden farklı olarak kenti, kent arkeolojisi ve etnografya koleksiyonlarıyla algılanabilir kılma amacı taşırlar. Zaman içerisinde müzelerin ve müzeciliğin gelişimine paralel bir biçimde, kent müzelerinin odakları ve yaklaşımları da değişmiş ve bugün dünyanın her yanında dikkati çeken çok sayıda kent müzesi oluşumu, kente ve kentsel yaşamın iyileştirilmesine ilişkin amaçlarında ortak, uygulama ve yaklaşımlarında birbirinden farklı örnekler sunar hale gelmiştir.

1861 yılında, Victoria and Albert Museum model alınarak Gothenburg'daki bir 18. yüzyıl yapısında kurulan Gothenburg Kent Müzesi, kentin ve Batı İsveç'in kültürel tarihini Vikinglerden günümüze kadar geçen tarihsel süreç içerisinde aktaran erken dönem kent müzesi örneklerinden biri olarak dikkat çeker. Müze aynı zamanda, kent plancılarının yeni kent vizyonlarını ve fikirlerini sergilediği ve kentlilerle paylaştığı bir forum olarak faaliyet gösterir (Goteborg Stadsmuseum, [24.05.2009]).

19. yüzyılın ikinci yarısında göze çarpan başka bir kent müzesi oluşumu olan Bratislava Kent Müzesi, Slovakya'nın kuruluşundan bugüne en uzun süre faaliyet gösteren en eski müzesi olarak dikkat çeker. 1968 yılında, Bratislava Güzelleştirme Derneği'nin²⁷ toplantılarında ortaya atılan, Bratislava kentine yönelik bir müze kurulması fikri sonucunda oluşturulan müze, uzun süre Belediye'ye bağlı olarak Bratislava Kenti Bilim Enstitüsü²⁸ bünyesinde varlığını sürdürmüş ve 1953'ten bu yana bağımsız bir müze kimliği kazanmıştır (Múzeum Mesta Bratislavy, [24.05.2009]). Müze, kentin tarihini, artistik, endüstriyel, kültürel, sosyal, etnolojik mirasını bütünsel bir yaklaşımla ele alarak aktarmayı amaçlamaktadır.

1880 yılında kurulan ve 1544 yılında inşa edilen Hôtel Carnavalet ve 1687 yılında inşa edilen Hôtel Le Peletier de Saint-Fargeau binalarında faaliyet gösteren Musée Carnavalet, geçirdiği çok sayıda restorasyon sonunda, Paris'in farklı dönemlerinin bilgisinin aktarıldığı yüzü aşkın sergi salonuyla Fransa'nın en eski kent müzesi olarak dikkati çeker. Koleksiyonu arkeolojiden portre resim sanatına, eski yapıların maketlerinden kente ilişkin gündelik yaşam nesnelere, nümizmatikten fotoğraflara kadar çeşitlilik gösteren müze, kentin geçmişinden günümüze geçirdiği dönüşümü aktarmayı amaçlamaktadır (Mairie de Paris, [24.05.2009]).

Belgrat Belediye Meclisi'nin 15 Ekim 1903 tarihinde gerçekleştirdiği toplantısında ortaya konduğu şekliyle, Ulusal Müze'nin bir salonunda geçici bir Belediye Müzesi oluşturulması yönündeki geçerlilik kazanmayan projeye oluşum temelleri atılan Belgrat Kent Müzesi, savaş ve çeşitli diğer engeller nedeniyle uzun süre hayata geçirilmemiş, savaş sonrasında ise Belediye binası içerisinde sergi salonu ve envanter kayıtları olmayan bir birim olarak faaliyet göstermiş ve geçirdiği çeşitli evrelerin ardından 22 Aralık 1940 tarihinde resmi olarak açılmıştır (Muzej Grada Belgrada, [[24.05.2009]). Çoğu çağdaşı gibi arkeolojik koleksiyon sergilemesiyle kent tarihini

---

²⁷ Bratislava Embellishment Association

²⁸ Scientific Institutes of the City of Bratislava

anlatmaya başlayan müze, geçici sergileme alanları olarak kendisine sunulan çok sayıda yapı aracılığıyla koleksiyonlarını ziyaretçilere sunmaya çalışmakta, ancak mevcut ve yeterli bir müze yapısının eksikliğiyle, kente ilişkin geniş koleksiyonunu sergileme imkânı bulamamaktadır.

Erken kent müzesi örneklerinden biri ise, 1907 yılının Ekim ayında Mimarlar ve Sanatçılar Cemiyeti tarafından kurulan, Museum of Old Petersburg'un bir şubesi olarak 1918 yılında açılan, bir süre sonra Museum of Old Petersburg da dâhil olmak üzere Mimarlık ve Kentsel Gelişim Departmanı, Beslenme ve Hijyen Müzesi, Merkez Kütüphane gibi, yedi ayrı birimden oluşan ve en sonunda St. Petersburg Tarih Müzesi adını alan Kent Müzesi'dir (Chekanova, O.A. Saint Petersburg Encyclopaedia, [24.05.2009]; St. Petersburg Museum of History, [24.05.2009]).

Son olarak Museum of London, 1826 yılında kurulmuş olan Guildhall Museum ile 1911 yılında kurulmuş Museum of London'ın 1965 tarihinde birleştirilmesiyle oluşturulmuştur ve kent müzesi denince ilk akla gelen müze olarak dikkat çeker. Ağırıklı olarak, kentin Roma ve Ortaçağ dönemlerine ilişkin arkeoloji koleksiyonuna sahip olan Guildhall Museum ile resim, dekoratif sanatlar, ev hayatına ilişkin nesnelere, ticaret, sanayi ve toplumla ilişkili koleksiyonları da içeren Museum of London'ın birleşmesi, Londra'nın MS. 50 yılındaki kuruluş tarihinden bugüne kentin kesintisiz tarihini ve gelişimini bütünsel bir yaklaşımla aktarmayı mümkün kılmıştır (Hebditch, 2001, 39; Museum of London, [24.05.2009]).

3.3.CAMOC-Uluslararası Kent Müzeleri Komitesi

Şekil 7: CAMOC web sayfasından bir kent görüntüsü.

CAMOC, <http://camoc.icom.museum>. [24.05.2009]

Müzelerle kent arasındaki ilişkide en önemli kırılma noktası, 2004 yılında Seul'de gerçekleşen ICOM Genel Konferansı'nda CAMOC'un ICOM Yönetim Kurulu tarafından onaylanmasıyla ortaya çıkmıştır. Komitenin kuruluşu 1993'te Londra Müzesi'nde gerçekleştirilen bir toplantıda ortaya atılmış ve Barselona ve Luxemburg'daki kent müzesi profesyonellerinin daha sonraki toplantıları,

CAMOC'un bir ICOM forumu olarak biçimlendirilmesine yön vermiştir. Nisan 2005'te Moskova'da, Moskova Kent Müzesi Direktörü Galina Vedernikova öncülüğünde düzenlenen toplantıda, komitenin amaç ve hedefleri belirlenmiş ve seçimle CAMOC Yönetim Kurulu oluşturulmuştur. Böylece, Moskova Kent Müzesi ve farklı ülkeden profesyonellerin girişimiyle kent müzelerine odaklanacak bir komitenin eksikliği fark edilmiş; otuzuncu ve en son kurulmuş olan uluslararası komite olarak CAMOC faaliyetlerine başlamıştır (CAMOC, [24.05.2009]; Mcdonald, 2006, 5).

Bu şekliyle CAMOC, kentle ilişkili müzelerde çalışan ya da bu kurumlarla ilgilenenler, kent planlamacıları, tarihçiler, ekonomistler, mimarlar, coğrafyacılar ve benzeri alanlarda bilgi ve deneyim paylaşımında bulunabilecek kişilerin bir araya geldiği uluslararası bir paylaşım forumu olarak tanımlanabilir. CAMOC'un resmi web sitesinde de belirttiği gibi, kent müzelerinin en belirgin amaçları aşağıdaki gibi özetlenebilir (CAMOC, [24.05.2009]);

- *Kentin geçmişi, bugünü ve geleceğini yansıtmak*
- *Kent kimliğinin güçlendirilmesini ve planlı bir şekilde gelişmesini sağlamak*

Komite, kent müzelerinin yukarıdaki amaçları gerçekleştirebilmesi için gerekli desteği sağlayacak ana kurum olarak varlık göstermektedir. Bu nedenle müzeleri; koleksiyonları, koruma faaliyetleri ve kentlerin geçmiş, bugün ve geleceğine ilişkin orijinal materyalleri sunma konularında birlikte çalışmaya ve sürekli diyalog halinde olmaya teşvik etmektedir. Farklı ülkelerde düzenlenen yıllık toplantılar, çalışma grupları, toplantılara ilişkin yayımlar ve gazeteler gibi çeşitli aktiviteler aracılığıyla, kent kimliğinin güçlendirilmesi ve kentsel gelişime destek olunması amaçlanmaktadır.

New York Kent Müzesi emekli direktörü ve CAMOC başkan yardımcısı Robert R. Macdonald, Museum International'ın 231. sayısının (*Urban Life and Museums*) başlangıç yazısında CAMOC'un getirdiği canlanmanın da etkisiyle, kent müzeleri hareketinin her kıtada örnekleri bulunduğu değinerek bu oluşumlara örnekler verir. Kent müzesi kurma yönündeki yeni örneklerin sayısı ve çeşitliliğinin yanında, söz konusu oluşumlar için ayrılan bütçe kalemleri de şaşırtıcıdır. Öyle ki; Mcdonald'un makalesinde;

- Avrupa’da Londra Müzesi’nin, 18 milyon sterlinlik Capital City Project (Başkent Projesi) ile müze galerileri alanlarını %25 artırmayı amaçladığı,
- Latin Amerika’da, nüfusu 17,9 milyonu bulan ve dünyanın en kozmopolit kentlerinden biri olan Sao Paulo’nun, tarihi Casa Da Marquesa de Santos’da bir kent müzesi kurmaya başladığı,
- Asya’da 150 milyon dolarlık Bejing Başkent Müzesi (*Capital Museum Beijing*)’nin kurulduğu,
- Amerika Birleşik Devletleri’nde Chicago Tarih Kurumu’nun (*Historical Society*), 150. yılı nedeniyle ismini Chicago Tarih Müzesi olarak değiştirerek 27,5 milyon dolarlık bir yatırımla yenilendiği ve sergi galeri alanlarını genişlettiği,
- San Francisco, Tampa Bay ve Atlanta’nın 2006 yılında, yeni kent müzesi kurma ya da kent müzelerini büyütmeye yönündeki planlarını açıkladığı,
- Ve tüm bunlar arasında en çok dikkatleri çeken biçimde Amerika’nın en tarihi ve dinamik kentlerinden biri olan Boston’un, 100 milyon dolarlık bir kent müzesi kurma amacının olduğu, -ki 2006 CAMOC yıllık konferansı bu nedenle Boston’da toplanmıştır-

belirtilmektedir (McDonald, 2006, 5).

CAMOC konferansları serisinde, Nisan 2005 tarihli CAMOC 2005 Moskova Yıllık Konferansı, kuruluş toplantısı niteliğindedir. Bu sebeple, “Moskova Kuruluş Konferansı” olarak adlandırılmaktadır ve CAMOC konferanslarının başlangıcını teşkil etmektedir.

Bu konferansın amacı, kent müzeleri ile ilgili çalışmalar gerçekleştirmek ve farklı ülkelerdeki kent müzeleri ile ilgili bir dizi sunumun yapıldığı bir platform sunmak amacıyla, ICOM Uluslararası Komitesi’nin kurulması için ilk adımları atmaktır. Bu konferansta ele alınan konular, daha çok kent müzelerinin misyon ve amaçları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Konferansta ICOM Uluslararası Komitesi’nin amacının kent kimliğini güçlendirmek ve kentin gelişimine katkıda bulunmak amacıyla müzeleri geçmiş, bugün ve gelecek ile ilgili orijinal materyal toplamak, korumak ve sunmak konusunda desteklemek ve teşvik etmektir.

Konferansta sunum yapan konuşmacılar, genel olarak kendi deneyimlerinden örneklemeler yaparak kent müzesinin gittikçe kalabalıklaşan ve teknolojik gelişmeler

karşısında tekdüzeleşen ve ruhsuzlaşan şehir yaşamını dönüştürmekteki rol ve misyonunun ne olabileceği sorunsalı üzerinde durmuşlardır.

Konferanstaki konuşmacılardan biri olan Robert MacDonald, “*Dönüşebilen Kent: 21. Yüzyılda Kent Müzelerinin Misyonu*” başlıklı konuşmasında, çağımızda müzelerin topluluklara nasıl hizmet edebileceği; müzelerimizde kent tarihinin toplanması, korunması ve sunumunun kent yaşamındaki milyonlarca kişinin hayatı ile nasıl ilişkilendirilebileceği; farklı kültür, gelenek, dil, inanç ve adetlere sahip kentlerde yan yana yaşayan insanların arasındaki anlayış ve kavrayış köprülerinin kurulmasında müzecilik çalışmalarının nasıl kullanılabilirliği sorularına, New York Kent Müzesi ile ilgili çalışmaları kapsamında edindiği tecrübelerinden bahsederek yanıt aramıştır ve müzelerin kentler için önemli kaynaklar haline geldiğini vurgulayarak 11 Eylül olayları sonrasında, New York Kent Müzesi’nde yapılan çalışmaların, bu sorular karşısında yanıt aramak için önemli bir tecrübe kaynağı olarak kabul edilebileceğini söylemiştir. MacDonald’a göre, New York Kent Müzesi’nin 11 Eylül 2001 krizi sonrasında yaptığı çalışmalar gelecek ile ilgili belirsizliklere kent müzelerinin meydan okumasını örneklemektedir. MacDonald, bu kapsamda müzecilerin bireysel ve ortak misyon geliştirmek ve kendi kentlerinde yaşayan insanlar ile dünyadaki diğer kent toplulukları arasındaki anlayış köprüsü olarak hareket etmek suretiyle, kendi kentlerindeki izleyicilere hizmet etmek amacıyla tecrübe, fikir ve endişelerini CAMOC forumunda paylaşabileceğini ve bunun büyük bir görev ve önemli bir fırsat olduğunu belirtmiştir (McDonald, 2006, 5).

Konferanstaki bir başka konuşmacı Smithsonian National Museum of the American Indian’ın Müdürü John Haworth, “*Kültür Toplulukları Kurar: İşbirliği, Hizmet, Animasyon*” başlıklı konuşmasında, müzesinde yerli Amerikalı topluluklar ve sosyal alandaki diğer topluluklarla nasıl çalıştıklarından örnekler vererek, sanatın toplulukları nasıl kurduğundan bahsetmektedir. Haworth’a göre sanat (i) topluluklar arası anlaşmayı ve toleransı teşvik eder; (ii) ekonomiyi canlandırır ve (iii) mülk değerlerini ve yerel işletmeler ve o çevrede ikamet edenler için “hayat kalitesini arttırarak komşu çevreleri geliştirir. Bilgisayar oyunları, alışveriş merkezleri ve benzeri modern yaşamda baskın hale gelen kültürel öğelere karşı eğitim, sanat grupları ve diğer konular için müzeler aktif rol oynamaktadır. Bu anlamda John Haworth, New York’ta Smithsonian National Museum of American Indian’ın kurulduğu yer olan aşağı Manhattan kısmının dönüştürülmesi açısından, müzenin

kamu hizmeti alanında ve toplumsal platformda büyük bir rolü bulunduğunu ve her kesimden toplumsal aktörün katkısının ve bunlarla müzenin işbirliğinin toplumsal mutluluğu beraberinde getirdiğini belirtmiştir (Haworth, 2005, 1-5).

Bir diğer konuşmacı olan Ian Jones ise, “*Kentin Yeni Müzesi*” başlıklı konuşmasında dünya nüfusunun çoğunun kentlerde yaşadığını ve bu anlamda müzelerin bütün dünya üzerinde aynılaşan kentlerin sosyal ve kentsel gelişimini yansıtmak açısından bir referans noktası olabileceğini ve bu şekilde kentin kimliğine katkıda bulunabileceğini söylemiştir. Jones, Cardiff kentinde kurulan kent müzesi örneğini vererek, bu kent müzesinin kentin kimliği ile ilgili bir koleksiyon oluşturduğunu belirtmiştir. Jones’a göre, geleneksel anlamda müzelerde güncel nesnelere bulunmakla birlikte, genelde geçmişe ait nesnelere muhafaza edildiğini ve bu durumun ziyaretçiler ve aslında yaşayan bir organizma olan kent arasında, bir kopmaya sebep olduğunu; ancak Londra Müzesi eski müdür Max Hebditch’in de belirttiği gibi “kentler hakkındaki müzelerin, kent toplumunu ve kentte süregelen değişim süreçlerini yorumlaması ve açıklaması gerektiğini” savunmaktadır. Jones, buna ilaveten, hali hazırda var olan kent müzesinin geçmişi, bugüne ve geleceğe bağlayabileceği fikrini ileri sürmektedir (Jones, 2005, 1-3).

2006 yılında Boston’da toplanan CAMOC konferansının ana teması, “*Kentsel Yaşamı Anlamaya Giden Yolda Kent Müzeleri*”dir. 15 farklı kentten gelen katılımcılar, bu konferansta yaşadıkları şehirlerde kurulan kent müzelerinden örnek vererek kent müzelerinin temsil ettiği insani ve kültürel değerlerden bahsetmiş ve kurdukları ve işlettikleri kent müzeleri bağlamında kendi tecrübelerinden örnekler vermişlerdir. Konular, farklı izleyicilere hizmet vermekten, kent tarihinin sunumunda en son teknolojilerin kullanılmasına kadar geniş bir yelpazede sıralanmaktadır. Kazan’dan Londra’ya, Melbourne’den Kopenhag’a, Montreal’den Sao Paulo’ya, Moskova’dan Philadelphia’ya kadar, farklı farklı kentlerin müzelerini temsil eden müze profesyonellerini, kent tarihçilerini, sergi tasarımcılarını ve müzecilik uzmanlarını bir araya getiren konferans, kenti konu olarak işlemenin ve bununla beraber izleyiciler olarak kentlileri seçmenin, tabii zorlukları ve fırsatları konusunda, ortak bir nokta yakalamışlardır. Konferansta sunulan çalışmalarda, mutabakata varılan nokta; kent müzelerinin sadece geçmiş ile ilgili olmadığı, güncel kent yaşamı ile de alakalı olduğu ve aynı zamanda kentin geleceğini planlamak ve düşünmek için önemli bir çerçeve oluşturduğudur. Kent müzeleri, kendi yapıları gereği belli bir yere bağlı

olsalar da, dünya nüfusu kentlileştikçe daha fazla ortak noktaya sahip olmaktadır. CAMOC gibi bir organizasyon çatısında birleşen kent müzeleri profesyonelleri, kent tarihçileri, kent plancıları ve kent yaşamının araştırılması ve yorumlanması ile ilgili çalışanlar, kendi yetilerini güçlendirecek ve kent müzelerinin hem bilgi hem de ilham kaynağı olması biçimindeki misyonlarını geliştireceklerdir.

Kopenhag Müzesi müdürü Joergen Selmer, “*Kent Müzesi ve Modern Hayata Karşı Çokkültürlü Meydan Okuma*” başlıklı konuşmasında, kent müzesinin tarih içerisinde, kültürel farklılıklarının kent yaşayanları için olumlu etkisini göstererek, kentte yaşayan farklı etnik gruplar arasındaki anlayışı geliştirmek açısından kent müzelerinin önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda, Selmer Kopenhag Müzesi’nde benimsenen düşüncenin vatandaşların ve çeşitli etnik grupların kimlik duygusunu ve böylece sosyal gelişmeyi ve aidiyet duygusunu güçlendirerek şehre ahenk sağlamaktır. Selmer, Kopenhag Müzesi’nin, dil okulları aracılığıyla göçmenlerin dil öğrenmesi için imkan yarattığını, ayrıca gündelik yaşamı tanımlamak için müzenin iyi bir enstrüman olduğunu vurgulamış; 19. yüzyılda tüm yurttaşların mutlak monarşiye karşı isyan etmesi, kadın hareketi, eşitlik, eşit fırsat, din özgürlüğü ve ticaret özgürlüğü gibi anayasal taahhütlerin yerine getirilmesi için yapılan mücadeleler gibi bugünkü demokratik refah toplumunu yaratan eğilimlerin tanıtılması için iyi bir araç olduğunu belirtmiştir. Selmer, farklı kültürlerin birbirlerine ilham vermesinin faydalarına ve farklı kültürlerin bir arada yaşamasının doğurduğu sonuç ve zorluklara dikkat çekerek şehirlerde farklı toplulukların beraber ve birbirine saygı içinde yaşamayı öğrenmesi gerektiğini, kültürel anlayış ve geçmiş bilgilerinin bunu daha kolaylaştırdığını ve şehir müzelerinin bu açıdan büyük bir rolü bulunduğunu belirtmiştir (Selmer, 2006, 1–6).

2012 yılında açılması planlanan ve büyük ölçekli bir kentsel dönüşüm projesi şeklinde ele alınan, Boston Museum Projesi, hem kent müzesi/kentsel planlama arasındaki ilişkiye, savaş ve büyük yıkımlar dışında, günümüzde pek de sık rastlanmayacak bir biçimde, bir kültür projesi için bu kadar büyük bir kentsel alanın projeye tahsis edilmesi nedeniyle (Emerson, 2006, 1) dikkat çekmiş, hem de CAMOC 2006 yıllık konferansının Boston’da gerçekleştirilmesini sağlamıştır (The Boston Museum, [24.05.2009]).

Konusu, “*Kent Müzeleri ve Kentsel Gelişim*” olarak belirlenen CAMOC 2007 Viyana Konferansı, Dünya nüfusunun neredeyse yarısının kentlerde yaşıyor olması

gerçekliğinden yola çıkarak, kentsel gelişimde ve kentsel şartların iyileştirilmesinde müzelerin rolünü sorgulamayı amaçlamıştır. Konferans boyunca; yakınçağ tarihinin müzelerde yansıtılmasının ve bugüne taşınmasının güçlüğü, çağdaş kentlerin ve geleceğin kentlerinin sorunlarını ve olanaklarını ele alan güncel örnekler, kent müzelerinde somut olmayan kültür mirasının ne anlam ifade ettiği, kentlerde işbirlikleri ve müzelerin toplumla kurduğu ilişkiler gibi, farklı alt odak konuları dikkat çekmiş; kente yönelik küratörlük çalışmaları, kent müzelerinin jeopolitik ve küreselleşmeyle ilişkisi, geliştirilmekte olan yeni kent müzesi projelerinin deneyimleri, farklı kentsel gelişim örnekleri üzerinden müze-kent ilişkisini sorgulayan karşılaştırmalar gibi, çeşitli konuları ele alan birçok bildiri sunulmuştur (CAMOC, [24.05.2009]).

CAMOC 2008 Seoul Yıllık Konferansı, “*Kent Müzeleri ve Kentlerin Geleceği*” olarak belirlenen konusu ve konferansa ev sahipliği yapan Güney Kore’nin coğrafi ve kültürel şartlarının da etkisiyle; daha çok Güney Kore müzeleriyle ve Azerbaycan, Malezya, Moğolistan, Çin, Tayvan gibi çok çeşitli ülkelerden gelen 119 katılımcıyla, yerel ve bölgesel vurgusuyla dikkat çekmiştir (CAMOC, [24.05.2009]).

Son olarak, CAMOC 2009 Yıllık Konferansı’nın İstanbul’da gerçekleştirilmesi kararlaştırılmış ve CAMOC 2009 İstanbul Yıllık Konferansının konusu, “*Elektronik Çağda Kent Tarihini Toplamak*” olarak komitenin web sayfasında ilan edilmiştir.

Bugüne kadar gerçekleştirilen CAMOC konferanslarının konularına bakıldığında, kent ve çevre problemleri, kentlilik, kent ve kentsel planlama ilişkisi, kent tarihinin müzelerde yansıtılması, kentsel gelişim, yaşayan kent, kent ve gündelik yaşam, somut olmayan kültürel miras ve kent müzeleri gibi çok çeşitli konular dikkati çekmekle birlikte; Komitenin çok da yakın bir tarih olan 2005’ten bu yana faaliyet göstermesi nedeniyle, henüz yıllık konferans konularında belirgin ayrışmalar gözlemlenmemektedir. Konferans temaları ve dolayısıyla bildirimler geniş bir alana yayılmakta ve temelde, Komitenin misyonunda belirtildiği şekliyle, müze-kent ilişkisi ve kent müzelerinin kentin geçmişi, bugünü ve geleceği üzerindeki rolü, üzerine odaklanmaktadır. Konuların fazlasıyla spesifikleştirilmesi yönünde uygulamaya gidilmemektedir.

3.4.Kent Müzesi Tanım, Amaç, Temel Ayrımlar ve Etki Kapsamı

CAMOC'un resmî web sitesinde de belirttiği gibi, kent müzelerinin en belirgin amaçları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (CAMOC, [24.05.2009]):

- Kentin geçmişi, bugünü ve geleceğini yansıtmak
- Kent kimliğinin güçlendirilmesini ve planlı bir şekilde gelişmesini sağlamak

Burada birinci ifadede, iki ayrı nokta dikkati çekmektedir. Biri kentin geçmiş-bugün ve geleceğine yapılan vurgu, diğeri ise yansıtma kelimesinin, yani müzenin temsile ilişkin anlayışının, kenti ve kentli toplumları yansıtma çabasının vurgulanmasıdır. İkinci amaç, kentin bugünü ve geleceğinin yansıtılması anlamında birincisinin bir çıkarsaması olup, birincisi tarafından bir anlamda içerilmektedir. Öyle ki, kentli kimliğinin güçlendirilmesi ve planlı bir şekilde gelişmesini sağlama amacı, kentin hem mevcut durumunu ve dinamiklerini, hem de geleceğini birlikte ele almayı gerektirir.

Rita Davies, Toronto'daki Humanitas projesine ilişkin süreci aktardığı makalesinde, kent müzesinin temel amacını benzer bir şekilde açıklar (CAMOC, [24.05.2009]);

“Yaşanabilir, ilgi çekici kentler inşa etmek ve onları bu şekliyle sürdürebilmek için, geleceğimizin kürasyonu (tasarımı) için, tüm kentlileri, atalarını ve çocuklarını; tarih olarak adlandırdığımız sürekli geliştirilen, karmaşık hikâyenin meşru, onurlandırılmış karakterleri olduklarını hissettirecek biçimde birbirine bağlayan bir yolla geçmiş ve bugünümüzü sergilemeliyiz.”

Bu noktada, müzecilik disiplinin temelinde süregelen ve son yıllarda özellikle üzerinde durulan, demokrasi, öz-belirlenimcilik, topluluklarla ilişki, kapsayıcı müze, katılım, kültürel çeşitlilik gibi konular kent müzeleri için de doğrudan geçerlidir. Helena Friman, toplulukların çoğu zaman kente ilişkin hiçbir şey bilmediği iddiasıyla, toplumu temsil etmekten kaçınılması konusunda, bunun bir demokrasi anlayışı olduğunu ve herkesin dikkate alınır ölçüde farklı şeyleri bildiğini ifade etmektedir (Friman, 2006, 59). Bu, sadece Friman'ın değil, modernizm sonrası sosyal bilimlerin kabul ettiği ve günümüzde tartışma götürmez bir gerçekliktir.

Benzer bir vurgu yine, Mike Houlihan tarafından Belfast deneyiminin aktarıldığı “*City Museum, Society and Conflict: the Belfast experience*” adlı makalesinde yapılmaktadır. Houlihan, topluma yönelik programlar geliştirmede, üç ayrı insan sesinin/görüşünün yeri olduğunu belirtir: kurban (victim), mülkiyet sahibi (owner) ve kültürel uzlaştırıcı-arabulucu (negotiator). Bu çalışmada toplumun geneli, yasal

sahipler olarak tanımlanırken, kurban çoğu zaman sessiz bırakılan kesimi ifade etmektedir. Houlihan, üçüncü bir grubun, çatışmaları önlemek üzere bağlar kurmak, tavsiyelerde bulunmak ve eleştirmek üzere bir araya gelmiş yönlendirici bir kültürel arabulucunun varlığından söz eder ve müze, temel olarak bu rolü üstlenmektedir (Houlihan, 2006, 67).

Museum International'ın, 2006 tarihli Urban Life and Museums sayısının, Editorial bölümünde, Isabelle Vinson şöyle belirtmektedir: “*Müze ve kent arasındaki ilişki gerçekte miras alanıyla ilgilenen uluslararası topluluğun tümünü kapsayan bir konudur.*” Vinson, kentlerin daha fazla, politik iktidarın sembolik dışavurumunun yayılım alanları şeklindeki kısıtlayıcı anlamıyla görülemeyeceğini, müzelerin bu sembolik kültürel dışavurumlardan yalnızca biri olduğunu ifade eder. Vinson'a göre, kentlerin içsel değişimi, ister kültürel, ister politik, isterse sosyal olsun, müzelerin ele aldıkları konuların ve eylemlerinin ana konusunu oluşturur (Vinson, 2006, 4).

Vinson, kent ve müze arasındaki ilişkiyi ortaya koyarken, kent müzesi uzmanlarının ayrımı üzerinden, müzenin şehirdeki işleyişi ile şehri müzede temsil etme arasındaki temel ayrımın ya da odak noktasındaki farklılaşmanın üzerinde durmaktadır. Kent müzesi uzmanlarından yola çıkılarak yapılan bu saptama, aynı zamanda kent müzelerinin müzecilik yaklaşımlarının tanımlanmasında ve hatta misyon ve vizyonları doğrultusunda gruplandırılmaları konusunda da yol açıcudur.

Yukarıda ele alınan tüm bu tanımlar ve kent müzelerinin amaç ve yaklaşımlarına yönelik görüşler, kenti anlamak, temsil etmek, aracı olarak kullanmak ve doğrudan dönüştürmek arasındaki ince ayrıma dikkat çekmektedir. Aslında birbirlerinden ayrılmaz bir bütün olarak ele alınması gereken konular olmakla birlikte, çoğu zaman müzelerin odakları ve işleyiş amaçları birbirinden farklılık göstermekte ve bu temel yaklaşımlardan biri ya da bir bölümü, diğerlerinden daha ağırlıklı olarak müzede ele alınabilmektedir.

Böylece, kent müzeleri temelde iki ana grup üzerinden incelenebilir. Kenti mekana taşıma yaklaşımını benimseyen, kenti müze mekanında temsil etme amacı güden ve daha sonra geleneksel ve kapsayıcı olarak tekrar kendi içerisinde farklılaşan müzeler ile müze mekanının dışına taşan ve kenti müze mekanında temsil etmenin ötesinde, müzeyi kente taşıyan müzeler -ki bunlar da kenti iletişim ve eğitim mecrası olarak kullanan ve kentsel planlama ve toplumsal dönüşüm süreçlerine doğrudan katılan iki

tür müze yaklaşımı çerçevesinde tekrar gruplanabilir- şeklinde bir ayrışmadan söz etmek mümkün görünmektedir.

3.4.1. Nesne Odaklı ve Temsiliyete Dayalı Kent Müzeleri

Kenti temsili etme amacı güden müzeler, temel müzecilik yaklaşımlarına göre kendi içlerinde farklılıklar göstermektedir. Öyle ki, bir grup kapsayıcı olmayan ve koleksiyon, yani nesne odaklı müze, geleneksel biçimde kente ilişkin bilgileri ve somut malzemeyi kapalı bir mekân/yapı içerisinde düzenlemeye devam etmektedir. Sergilemeleri çoğu zaman, kentin geçmişine odaklıdır; kenti somuta indirgeyerek kentin fiziksel doğasını temel alır. Bu tür örnekler sıklıkla kentin çok katmanlı yapısını ve iç içe geçen sosyal ve fiziksel doğasını tek bir düzleme indirger ve alanların holistik yapısını ve gündelik yaşamla ilişkisini çoğu zaman görmezden gelirler. Bu tür müzelere verilebilecek çok sayıda örnek bulunmaktadır.

Müzelerin bir bölümü ise, kenti olduğu gibi, gerçek şekliyle ve bütünüyle, tüm farklılıkları ve çeşitliliğiyle temsil etmeye çalışan kapsayıcı ve “temsili müzeler” olarak kendilerini konumlandırırlar. Bunlar yine, kenti kapalı bir müze binası içinde temsil etmeye yönelik, koleksiyon odaklı faaliyetlerde bulunan müzelerdir; ancak bununla birlikte, kentin fiziksel ve sosyal doğası arasında, koleksiyonla, ilişkili olduğu kentsel yaşamlar ve deneyimler arasında bağlar kurarlar.

Eski bir sebze-meyve hali olan Mercado de Abasto'nun, yaşadığı ve büyüdüğü kent hakkında fazlasıyla sınırlı bilgiye sahip olan çocuklara çoklu zekâ kuramı üzerinden kente yönelik bilginin aktarıldığı bir kent müzesine dönüştürülmesi bu tür bir kent müzesi yaklaşımına iyi bir örnek olarak göze çarpar. Müzede, çocukların kent yaşamına ve kent kültürüne ilişkin farklı bilgileri, olguları, gerçekleri deneyimlemesi sağlanmaktadır (Rajschmir, 2000, 50-53).

Burada ele alınan her iki müze de kapalı alanların dışına çıkmayan örneklerdir ve kenti doğrudan dönüştürmekten öte, temsil etmeye odaklanırlar. Aralarındaki temel farklılık temsil anlayışlarında yatmaktadır.

3.4.2. Müzeyi Kente Taşıyan Kent Müzeleri

Ana Aparecida Villanueva Rodrigues, “*The Intangible Dimension: from the museum to the city – the case of Sao Paulo*” isimli makalesinde, Marchioness of Santos (Casa da Marquesa de Santos) kent müzesinin bir sokak müzesi inisiyatifi olarak düşünülen

ilk şeklinden, kent müzesine evrilmesi üzerinden, 1985'e kadarki kuruluş öyküsüne yer verir ve müzenin öyküsü üzerinden bazı temel sorulara yanıt arar. Rodriges tarafından cevap aranan sorular, kentin müzede ele alınışına ilişkin çok temel ancak bir o kadar da karmaşık noktalara gönderme yapmaktadır. Rodrigues bu kapsamda aşağıdaki sorulara yer verir (Rodrigues, 2006, 91):

- İlk olarak kentin değerlendirmesinin belirlenmesine katkıda bulunacak bireysel görüşlerin ne şekilde kataloglanacağı,
- Müzede, kentsel çevreye yönelik duygusal hassasiyetin nasıl öncelikli kılınacağı,
- Kendisi de kentte ve kent için oluşturulmuş bir kültürel doküman olması nedeniyle, müzeye ev sahipliği yapan yapıyla/binayla nasıl çalışılacağı,
- Müzenin tarihi merkez olarak adlandırılmış bir alanda kurulu olduğu düşünüldüğünde, merkez ve banliyöler (çevre) arasındaki kentsel ilişkinin ne şekilde düşünüleceği. Müzenin koleksiyonunun kentin kendisi olduğu prensibiyle yola çıkılarak, müzenin kente nasıl taşınacağı,
- Ve son olarak kentin, hem tarihi hem de çağdaş perspektifle nasıl anlaşılacağı.

Şekil 8: Sao Paulo Müzesi'ne ev sahipliği yapan Casa da Marquesa de Santos.

CAMOC, <http://camoc.icom.museum>. [24.05.2009]

Yukarıda belirtilen sorular temelde şu noktalara değinmektedir; demokratik kurumlar olarak müzelerin, toplulukların görüşlerinin alınması ve karar alma mekanizmalarında ne şekilde rol alacakları, kentlilik bilinci ve kentsel çevreye hassasiyetin ne şekilde geliştirileceği, kent mekânının kente ve kentsel çevreyle ilişkisi, müzenin mekândan kente ne şekilde yöneleceği, kentin hem tarihsel hem de çağdaş analizinin ve avangardın geliştirilmesinin nasıl mümkün olacağı...

Rodrigues, Deleuze'ün "*Dışarı ve içerisi, relatiftir ve onları ilişkilendiren alıntı sağolsun ki yalnızca birbirlerinin değişimiyle var olurlar.*" ifadesine gönderme yaparak, içsel ve dışsal alanlar arasındaki, müze ve kent arasındaki, somut ve somut olmayan arasında karşılaştırma aracı ve ve bir ara yüz olması nedeniyle mimari

araçları kullandığını belirtir (Deleuze, Mil Platos, Vol 1, 64'den aktaran Rodrigues, 2006, 98).

Müzenin kentte işleyişi de iki grup müze fikrini doğurur, şehri araç olarak kullanan ve doğrudan şehrin planlamasına katılan - müdahale eden müzeler... Kentsel alanı, kentsel yaşam alanını iletişim ve eğitim amaçlı kullanan, dönüşümü doğrudan planlamak yerine dönüşüm için gerekli bilinçlendirmeyi sağlamaya çalışan müzeler için kent, müze etkinliklerinin mecrasıdır ve temel iletişim ve eğitim nosyonu müze koleksiyonu kadar ve hatta müze koleksiyonundan öte, kentin kendisidir ve kent doğrudan müze işleyişinin konusudur.

Bu vurguya Friman'da da rastlanır. Friman'a göre, kent bir kaynak olarak dikkat çeker ve temel metot kentin bir kaynak, arşiv ve enstrüman olarak açılımıdır (Friman, 2006, 59).

Russel-Ciardi, David Gruenwald'in "*The Beast of Both Worlds: A Critical Pedagogy of Place*" adlı makalesinden referans alarak, eğitimcilerin mekânı; açık alan, çevre ve kırsala ilişkin mekân-bazlı bir yaklaşım olarak kullanılabilmesi yönündeki argümanını sorgular: Russel-Ciardi, mekân-bazlı eğitimin genellikle kırsal alanlarla sınırlandırılmasını eleştirir ve yalnızca kırsal alanların değil kentin de mekân-bazlı eğitim amaçlı işlenebileceğini ifade eder. Russel-Ciardi, kentsel yapılamadaki eğitim kurumlarının, kentsel konulara yönelik sivil katılımın ve dahiliyetin sağlanması, insanların ilgisinin kentsel yaşamı şekillendiren konulara çekilmesi amacıyla mekân kullanabileceğini belirtir (Russell-Ciardi, 2006, 71).

New York'taki Lower East Side Tenement Museum, müzenin kenti mecra olarak kullanımına verilebilecek başarılı örneklerden biridir ve Russel-Ciardi, bu müze örneği üzerinden yukarıda açıkladığı kentin mekân-bazlı eğitim amaçlı kullanımına yönelik görüşlerini dile getirir. Russel-Ciardi, The Lower East Side Tenement Museum'u farklı geçmişlere sahip ziyaretçilerin, çağdaş kent problemleri hakkındaki diyaloga etkin katılımlarını sağlayacak, mekân-bazlı eğitim programları düzenleyen bir kent kurumu (urban institution) olarak tanımlar (Russell-Ciardi, 2006, 72).

New York'un Manhattan, Lower East Side yani Aşağı-Doğu Manhattan Bölgesinde, Orchard Street'te konumlanan, 1863'te inşa edilmiş ve neredeyse 7000 işçi sınıfı göçmene ev sahipliği yapan bina²⁹, tarihçi ve sosyal aktivist Ruth Abram'ın

---

²⁹ Tenement apartment building

inisiyatifiyle, Amerika göçmenlerini onurlandırmak amacıyla ve Anita Jacobson'un kurucu ortaklığıyla müzeye dönüştürülmüştür. 1992'de, Müze, 1878'de Alman-Yahudi Gumpertz ailesine ev sahipliği yapan ilk apartman dairesini açmıştır. Daha sonraki 20 yıl boyunca, binadaki 6 apartman dairesi, sonuncusu İrlandalı Moore ailesininki olmak üzere restore edilmiş ve orijinal ya da döneme uygun dekoratif nesnelere aracılığıyla bu ailelerin farklı dönemlere ilişkin yaşamları ve kent tecrübeleri ziyaretçiye aktarılmaya başlanmıştır. Tenement Museum, aynı sokakta yer alan başka bir binanın, Ziyaretçi Merkezi, sergi alanı ve sınıflar için kullanılmak üzere 2007 yılında satın alınmasıyla giderek büyümüştür.

Şekil 9: Lower East Side Tenement Museum, Orijinal Apartment Dairesi

New York, Tenement Museum www.tenement.org/about.html [24.05.2009]

Müze kendisini, “*The Tenement Museum Amerika’ya giriş kapısı olarak nitelendirilebilecek, Aşağı-Doğu Manhattan’da yaşanan göçmen deneyimlerinin ve göçmen çeşitliliğinin sunulması ve yorumlanmasına yönelik tolerans ve tarihsel perspektif geliştirir.*” misyonuyla tanımlamakta ve boyutu küçük etki alanı ve kapsamı büyük bir göç, aynı zamanda kent müzesi örneği olarak kabul etmektedir (Tenement Museum, [24.05.2009]).

Şekil 10: Tenement Museum, Müze Binasında Rehberli Turdan Bir Görüntü.

New York, Tenement Museum www.tenement.org/about.html [24.05.2009]

Müzede, rehberli geziler aracılığıyla, ziyaretçiyle etkileşim içerisinde, ziyaretçinin gözlemlene ve yorumlamasına ve tura katılımının sağlanması amaçlanır. Müze, ziyaretçiyle paylaştığı hikâyeler aracılığıyla ziyaretçilerin kenti ve kentsel bir öge olarak Tenement Building'in okumasını yapmalarını; kentin gelişiminde, fiziksel ve sosyal yapısında köklü değişimlere yol açmış olan göçmenlerin ve işçilerin hayatlarını sorgulamalarını amaçlamaktadır. Benzer biçimde Russel-Ciardi, müzenin ziyaretçinin güncel göç olgusunu eleştirel bir biçimde incelemelerini ve “Kimler Amerika Birleşik Devletlerine girme hakkına sahip olmalıdır?”, “Kim imtiyazlı göçmen olmalıdır?” ve “Yeni gelenlere hangi kaynakların ulaşılabilir kılınması gerekir?” gibi, Amerikan göç siyasasını çevreleyen merkezi sorularla ilgili diyaloga katılmalarını istediğini belirtmektedir. (Russell-Ciardi, 2006, 73)

Şekil 11 ve 12: Tenement Museum ve Orchard Street'in hikayesini anlatan iki yayın: A Tenement Story ve Biography of a Tenement House in New York City

Tenement Museum, www.tenement.org/about.html [24.05.2009]

Tenement Museum, müzenin kendi mekânından çıkıp kentsel bir mekânda işleyişini sürdürmesi, eğitim-iletişim amaçlı olarak kentsel mekânı kullanması ve hatta bu kentsel mekânın olduğu haliyle müzenin kendisi olması anlamlarını da ifade etmektedir.

Friman, Kenneth Hudson'un, 1993 tarihli “*The Great European Museum*” adlı çalışmasından referans alarak, Hudson'un müze bakış açısıyla, her kasabanın, peyzajın, ülkenin ve hatta kıtanın herkesin kendi yollarını keşfedebileceği ve yüzyıllar boyunca süregelen insan aktiviteleri zincirinin neresine yerleştiğini görebileceği muhteşem birer müze olarak kabul edilebileceği görüşüne yer verir (Hudson, 1993'ten aktaran Friman, 2006, 57).

İsveç kültür politikasının üzerine kurulu olduğu “folkbuilding” (yetişkin eğitimi)

geleneği üzerinden Friman, sosyal değişimin ve bir hak olarak kabul gören kültüre erişimin sağlanması yönünde, kültürün bir araç olarak algılanışına yer verir. ICOM'un müze tanımının ulusal standart olarak kabulünden önce, 1994 tarihli İsveç müze tanımının bir maddesinde şu ifade yer almaktadır; “müzenin amacı kentli için bilgidir”. Stockholm Kent Müzesi (Stockholms Stadsmuseum) kentli için bu bilgiyi, müze eğitimcisinin rehberlik ettiği turlar ya da gençlerin küçük gruplar şeklinde kendi başlarına gerçekleştirdikleri dış mekân keşifleri ile sağlamaktadır (Friman, 2006, 55–57).

Stockholm Kent Müzesi'nin, kenti eğitim ve iletişim amaçlı kullanımı yalnızca ziyaretçiye yönelik bir uygulama değildir. Müze ayrıca Stockholm Education adıyla kentteki mesleki gruplar için oluşturulmuş ve onların çeşitli ihtiyaç ve ilgilerine yönelik tasarlanan bir eğitim projesi gerçekleştirmektedir. Friman'a göre toplu taşıma sistemleri, kamusal temizlik hizmetleri alanında, parklarda hizmet veren birçok üniformalı çalışan, otomatik olarak kentin temsilcisi olarak görülürler ve toplumla birebir temasları nedeniyle müzenin ve kentin ön saha³⁰ çalışanı rolünü paylaşırlar. Friman, polis memurları, otobüs şöförleri, sokak temizleyicileri, trafik bekçileri gibi çok çeşitli meslek grupları dâhil olmak üzere tüm kamu kütüphaneleri, hizmet alanları, oteller, müzeler, kiliseler ve diğer kültürel ve kamusal kurumların çalışanlarını, bu şekilde değerlendirir (Friman, 2006, 57–58).

Şekil 13: Stockholm City Museum

Photoğraf: Max Plunger, Stockholm Stadsmuseum, www.stadsmuseum.stockholm.se. [24.05.2009]

³⁰ front-of-house

Proje kapsamında müze, kapalı mekanından çıkarak tüm bu çalışan kesimle bir araya gelmeye ve onları çalıştıkları kenti ve örneğin taksi şöförleri için güzergâhlarında bulunan sokakları daha iyi bilmelerinin anlamı ve önemi konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Böylece kendi işleri zaten fiziksel anlamda yeterince çaba gerektiren bu gruplarla kentte, çalıştıkları sokakta buluşmuş ve yaptıkları işin eğitsel ve sosyal bileşenleri hakkında farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır (Friman, 2006, 58).

Bu kapsamda Stockholm Kent Müzesi, kenti iletişim ve eğitim mecrası olarak kullanmakla birlikte, doğrudan kültür politikasının belirleyicilerinden biri olarak faaliyet göstermiş ve toplumsal dönüşümün sağlanması yolunda daha bir rol üstlenmiştir.

Bu noktada hem Tenement Museum, hem de Stockholm Kent Müzesi, müzeyi kapalı mekânlarının dışına taşımış ve toplumu dönüştürme yolunda kentsel alanı, kent yaşamını ve kentin kendisini, toplum tarafından okunabilir, bilinir hale getirme amacıyla kapalı mekânda sergiler düzenlemenin ötesinde bir yaklaşım benimsemiştir.

Yukarıda ele alınan tüm müzeler, toplumsal dönüşüme ve kentsel planlamaya doğrudan katılmak ya da planlamaktan öte, çeşitli dinamikler yaratma, tartışma platformu oluşturma, bilinçlendirme amaçları gütmüşlerdir. Bununla birlikte bazı müzelerin diğerlerine göre, kentsel planlama ve toplumsal dönüşümle ilgili sergiledikleri yaklaşım nedeniyle marjinalleştiği dikkati çeker. Bu müzeler, kentsel planlama ve toplumsal dönüşüm projelerine doğrudan katılırlar ve hatta bu tür projelerin gelişmesinde öncü olurlar. Bir kısmı kentsel yaşam alanının bütünü ya da alt brimlerinden herhangi birini, bütünüyle bir müze olarak kurgulama ve yaşama müdahale etme noktasına gelmiştir.

Duncan Grewcock, Museum of Cities and Urban Futures adlı makalesinde, müzelerin geleceğinin kentlerin geleceğiyle görmezden gelinemeyecek ölçüde ilişkili olduğunu belirtir. Grewcock'a göre kent müzeleri, toplulukların kentsel çevrelerinde gerçekleşen değişimleri anlama ve şekillendirmeleri yönünde aktif bir ilişki kurma ve yardımcı olma fırsatına ve hatta sorumluluğuna sahiptir. Burada altı çizilen, müzenin kentsel planlama ve alan yaratma³¹ konusundaki rollerini daha görünür ve yaratıcı kılmaktır. Kent müzeleri, daha etkin, formel bir dialog aracılığıyla sürdürülebilir,

---

³¹ place-making

kapsayıcı ve imajinatif bir kent planlama ve alan yaratma sürecine katkı sunabilirler (Grewcock, 2006, 33–34).

Grewcock, müze ve kentsel planlama arasındaki ilişkiyi üç temel noktada ele alır (Grewcock, 2006, 33);

- Kent müzelerinin kentsel planlamadaki rollerinin bir buluştan öte yeniden canlanma olması (ki burada antik dönemlerin ve önceki yüzyılların kenti kültürel bir planlama aracı olarak görmeleri yaklaşımının yeniden kavramsallaştırılması ifade edilmektedir.)
- Kültür ve kentsel planlama pratiklerinin çeşitli şekillerde ve kent müzelerini ilgilendirir biçimde değiştiği
- Müze ve kentsel planlamanın birbirleriyle yakınsak alanlar olduğu

Grewcock'un makalesinde, bu çalışmanın temel kabullerinden biri olan kültür politikası-politika-ekonomi politikası ilişkisi üzerine, önemli bir ifade yer almaktadır; öyle ki, kültürel planlama kent siyasasının farklılaşmış bir formu olarak kendini göstermektedir. Bu noktada, toplumun kendisini değiştiren ve siyasa üreten yapısı ile müze pratiklerinin arasındaki bağ açık bir şekilde ortaya konmaktadır. Böylece, kent müzelerinin spesifik katkıları ve potansiyellerinin, piyasanın yönlendirdiği daha geniş bir kültür, turizm ve alan yaratma tartışması içerisinde yok olup olmadığı sorgulanmaktadır. Grewcock, kültürel planlama ve kültür odaklı yeniden canlandırmanın (regenerasyon), kent müzelerinin cevap vereceği, çağdaş kentsel planlama bağlamının önemli bir bölümünü oluşturduğunu ifade etmektedir (Grewcock, 2006, 33).

Grewcock, kentlerin ekonomi ve çevre tarafından temeli oluşturulan sosyal ve fiziksel doğası üzerinden, sosyal ve uzamsal olanın yeniden evrimi üzerinde durur. Kentin sosyal ve fiziksel doğasını aşağıdaki gibi tanımlar (Grewcock, 2006, s. 35):

- *Kapsayıcılık, katılımçılık, demokrasi, güç, sivil toplum, eşitlik, kimlikler, toplulukla ve aidiyet anlamında sosyal*
- *Merkez ve periferi, hareket, kenarlar, sınırlar, toprak, bölge ve sosyal ihtiyaçların fiziksel uyumları anlamında fiziksel*

Yukarıda belirtilen kentin sosyal ve fiziksel doğası, çoğu zaman iç içe geçmiştir ve sosyal doğa fiziksel doğanın, başka bir ifadeyle gündelik yaşam fiziksel kentin öncülü ve belirleyicisidir (Grewcock, 2006, 36). Genelde, ekonomik sermayenin, kültürel ve sosyal sermayeye öncül oluşunda da görüldüğü gibi, çoğu zaman kentin sosyal ve fiziksel doğası arasındaki ilişki de, olması gerekenin tersi yönde algılanmış ve uygulamalar modernizmin varlık gösterdiği süreçte ve hatta günümüzde sıklıkla kentin çok katmanlı ve holistik yapısı dikkate alınmadan, somut fiziksel doğa üzerine odaklanılarak gerçekleştirilmiştir. Bugün Türkiye'de de dikkati çeken kentsel

dönüşüm projelerinin çoğu, kenti yalnızca fiziksel doğasına indirgemekte ve sosyal doğa yeterince dikkate alınmadığı için mutenalaştırma gibi sonuçlara yol açmakta, kentsel yaşam dinamiklerini oluşturan insan faktörünü, sürecin planlanmasının dışında bırakmaktadır. Sulukule ve Süleymaniye projelerinde, ulusal ve uluslararası düzlemde sosyal aktivistlerin, akademisyenlerin ve insan hakları savunucularının tepkisini çeken de, bu görmezden gelme olmuştur. Oysa amaç, kenti bölgesel planlama ve çoğu zaman kent-bölge bazlı planlama çerçevesinde çevresel, sosyal ve ekonomik anlamda daha yaşanabilir hale getirmek olmalıdır.

Grewcock, bu noktada müzeyi, yalnızca kentin bir kesiti olarak fiziksel anlamda deneyimlenmekten öte, kentin geçmişi, bugünü ve geleceği konteksti içerisinde kentsel konuların tartışılacağı ve deneyimleneceği bir yer, güvenli demokratik ve açık uçlu bir alan olarak tanımlar. Böylece kent müzeleri, kentin anlatısının temel elementi ve sürmekte olan varoluş hikâyesinin bir parçası olarak görülebilir; içe dönük bir kurum olmaktan öte, şebekelendirilmiş ve dağıtılmış bir iletişim olarak müze... (Grewcock, 2006, 40)

Böyle bir misyonu gerçekleştirmede, temel bazı güçlükler ve riskler de bulunmaktadır. Kent müzelerinin ve kentsel planlamanın ortak geleceğinde, aynı zamanda birer risk faktörü olarak da yorumlanabilecek olan “katılım, entegrasyon ve eylem konularında verilmesi gereken mücadele” yatmaktadır. Grewcock, bu düşüncelerin gelecekte daha yüksek seviyede açıklık, güven ve işbirliği gerektirdiğini, ancak aynı zamanda kontrol kaybı ve daha akışkan ilişkiler anlamına da geldiklerini belirterek sınırların yıkılması ve entelektüel, sosyal ve uzamsal anlamda sınırlarda çalışmayı doğuracağını öne sürer (Grewcock, 2006, 39).

Grewcock’a göre, yeterli vizyon, koordinasyon ve güçlü bir savunma (advocacy) olmadan, müze böyle bir yaklaşım aracılığıyla marjinalleşebilir ya da müzenin topluma yönelik potansiyel desteği (katkısı), kültürel planlamanın altında ezilebilir (Grewcock, 2006, 38). Benzer bir endişe, Rodrigues’te de dikkati çeker. Rodrigues, kent müzesinin ne kentin nostaljik geçmişinin imdadına yetişmeli, ne de kentsel kaos içerisinde bir düzen buyurmalıdır. Kent müzelerinin amacı ziyaretçilerin hoşuna gitmek değil, kentsel marjinalleşme, iskan krizleri, kirlilik, şiddet, sosyal tansiyon gibi müzelerde genellikle tartışılmayan konuları gündeme getirmek olmalıdır (Rodrigues, 2006, 92). Bu noktada, müzelerin üstlendiği iddialı rolle ilgili temel bir risk de ortaya çıkmaktadır; müzenin marjinalleşmesi. Müzenin, sosyal bilimler

kapsamından uygulamalı bilimlere geçişi gibi de görülebilir bu durum. Bu çalışmada ele alınan müzeciliğin etik kriterlerinin de, sorgulanması gereken bir sürece girişiyile de ilişkilendirilebilir. Kenti temsil etmekten ve etkinlikler aracılığıyla, bilinçlendirme çalışmalarıyla toplumun dolaylı dönüşümünü sağlamaktan, planlama sürecine geçen müze marjinalleşmektedir. Oysa Rodrigues'de olduğu gibi, müze kendisi marjinalleşmekten öte, kentsel marjinalleşmeyi konu edinmelidir. Bu sosyal bilimler ve dolayısıyla müzecilik disiplininde ortaya konan post-modern tartışmaların ve post-modern müze anlayışının geriye döndürülmesi ve müzenin geçmişteki gibi iktidarla ilişkili uygulamalara aracı olması gibi bir tehlike doğurabilmektedir. Disiplinin yeterli teorik ve pratik altyapısı geliştirilmeden, örnek uygulamalar üzerinden kente müdahale etmesi anlamına da gelebileceği gibi, çoğu zaman müdahale yaşıyor olanın sekteye uğratılmasını da ifade eder. Dolayısıyla, bu anlamda müzenin kendini ne şekilde konumlandıracağı önemli bir konudur. Tüm bunlara karşın Grewcock, planlama bakış açısının, geleneksel disiplinler sınırlarından kurtularak daha fazla kültürel çevrelerle ortak girişlerde bulunmaya yönelmesinin, kent müzelerine kendilerini daha yaratıcı ve formal bir şekilde planlamayla ilişkilendirme olanağını açtığını belirtir (Grewcock, 2006, 38–39).

Kent müzelerinin amaç ve etki alanları, bu bölümde bazı örnekler üzerinden özetlenmiştir. Ancak kentlerde müzelerin mevcut işleyişinin gösterdiği çeşitliliği tümüyle anlatmanın güçlüğüyle birlikte, kent müzelerinin dâhil olabilecekleri ve ele alabilecekleri çok daha farklı ve çeşitli alanlar da bulunmaktadır.

Bugün, kent üzerine odaklanan çalışmaların geçirdiği evrim, Grewcock'un kent müzeleri ve kentsel planlama arasında eş zamanlı olarak yaşanan değişimle ilgili argümanına benzer şekilde, müzelerin konu alanlarının da gittikçe karmaşıklaşmasına ve çeşitlenmesine neden olmaktadır. Kent çalışmalarının derinliği arttıkça, kenti konu edinen müzeler de kendilerini bu değişime adapte etmektedir. Öte yandan, bugün müzeler sosyal bilimlerin genelinde yaşanan değişime ayak uydurmak zorunda olmanın ötesinde, bu değişime önderlik etme, ya da dönüşüm sürecinin belirleyicilerinden biri olma misyonunu da taşımaktadır.

Bu kapsamda, kentlerde müzeler ve özellikle kent müzeleri, kentsel dönüşüm, planlama ve gelişmenin gerçekleşmesinde etkin kurumlar olarak görülmektedir. Kent yaşamının kalitesini artırmak ve kenti anlaşılır kılmak, UNESCO'nun önemle

üzerinde durduğu alan güvencesi sağlama³² misyonuna hizmet etmek, çevre sorunları, açık alan, trafik, afet, kentin (ses, koku vb aracılığıyla) duyuşal deneyimlenmesi gibi kent problemlerine çözümler geliştirmek, daha yaşanabilir, doğa ve kültürün eş önem taşıdığı kentsel alanlar yaratmak yolunda kent müzelerine düşen rol tartışmasıdır.

Bugün, kentlilik kavramının doğru anlaşılması ve kapsayıcı olması yolunda en önemli adımlar, müzelerde atılmaktadır. Engelli dostu müzeler kadar, kentlilik kavramını en yaygın çerçevede ele alan ve uygulamalar geliştiren kurum sayısı çok da fazla değildir. Bu durum kentin diğerlerinden ayrışan azınlıklar ve marjinal kesimler için de geçerlidir.

Öte yandan, kent ve gündelik hayat, o kadar derinlikli ve ayrıntılandırılabilir bir alanı kapsamakta ve müzelerin kent odağında insanların hayatına birebir “temas etme” eğilimi öyle bir noktaya gelmektedir ki, müzelerin üniversiteler, araştırma merkezleri, enstitüler gibi bilim çevreleriyle, sanat kurumlarıyla, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve toplumu temsil eden diğer kesimlerle işbirlikleri kaçınılmaz şekilde önem kazanmaktadır.

Grewcock, müzelerin işbirlikleri geliştirmeleri hakkında şöyle belirtir: “*Kent tarihi, bir müze sergisi, web sayfası ya da televizyon belgeseli yoluyla aktarılabilir, yeni kentsel tasarım bir mimarlık merkezinde, sanat ya da tasarım müzesinde kendini gösterir, sosyal ve toplumsal siyasalar beyin fırtınası yoluyla politik strateji birimleri ve konularında özelleşmiş sivil toplum kuruluşları aracılığıyla geliştirilir.*” (Grewcock, 2006, 34) Günümüzde işbirliklerinin çeşitliliğinin yanında, iletişim mecralarının çeşitliliği de bu alanda kendini gösterir ve birindeki çeşitlenme, diğerinin çeşitlenmesini ve kapsamının genişlemesini doğurur.

---

³² ensuring space

4.YEREL VE BÖLGESEL ÖLÇEKTE MÜZE İLE KENTSEL PLANLAMA VE TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM İLİŞKİSİ

4.1. Ekomüze ve Toplum Müzeleri, Oluşum ve Kavramsal Gelişim Süreçleri

Hugues De Varine tarafından, Georges Henri Rivière ile birlikte ilk kez ortaya sürülen ve ICOM tarafından ilk defa 1971 tarihli, 9. Genel Toplantıda ele alınan ekomüzeler, 70’li yıllarda ortaya çıkmış ve *“bir topluluğa ve bir çevresel ortama bağlı miras fikrinin, toprağın yüksek idaresiyle ilgilenmeye başlaması”* sonucu oluşmuştur. Doğrudan toplumsal dönüşümü sağlamaya yönelik hedefleri dikkate alındığında ekomüzeler ve toplum müzeleri, toplumsal bir model ortaya koymakta ve bu modele eşlik edecek bir yaşam şekli önermektedir. Bu noktada, ele alınan bu iki kavram, toplumsal yaşamın yan kollarını besleyecek ve destekleyecek uygulamalar olmaktan çıkıp, yaşamın ve toplumun kendisini doğrudan şekillendirmeyi amaçlayan pratikler olarak karşımıza çıkar.

Ekomüze, literatüre ICOM’un 1972 yılında, 25–30 Eylül tarihlerinde, Fransa Çevre Bakanlığı, ICOM Fransa Ulusal Komisyonu’nun inisiyatifinde Bordeaux, Istres ve Lourmarin’da düzenlenen “Müzeler ve Çevre” toplantısının bildirgesindeki tanımıyla girmiş, buna rağmen Genel Kurul tutanak ve kararnamelerinde resmi bir madde olarak yer almamıştır. Öyle ki, müzenin hizmet ettiği toplulukla tam bir birliktelik (symbiosis) halini yakalamayı amaçlaması gereğinden yola çıkılarak, ekomüze şeklinde adlandırılan ve tanımladığı çevreyle özellikli (specific) ilişkisi bulunan yeni bir müze türü ortaya konmuştur (Madran, 2001, 101).

Müzeler ve Çevreye ilişkin 5 numaralı madde şöyle der: (ICOM’dan aktaran Madran, 2001, 101):

“Hava, toprak ve su kirliliği ile insanın görsel ve fiziksel çevresinin bozulması durumunun giderek artan bir ivmede gerçekleşmesi ve bunun yalnızca insanın kültürel ve doğal kaynaklarının değil aynı zamanda da genel olarak yaşamı etkilemesinin bilincinde. (...)

Tüm dünyadaki müzelerin, insan varlığının temel koşullarının belgelenmesine ilişkin çalışmalar ile doğal ve kültürel çevrenin korunmasından sorumluluğu olduğu inancıyla (...)

Bilgi aktarımı ve kültürel çevre konusunda en etkili araçlardan birinin müzeler olduğu ve öneminin vurgulanması için;

Tüm ulusal ve uluslar arası organizasyonlar özellikle Birleşmiş Milletler, Unesco ve tüm hükümetler, insanlığın iyiliği ve varlığının devamı için araştırma ve eğitim amaçlarıyla ICOM’un ve müzelerin kaynaklarının tanınması ve etkin bir biçimde kullanımı (...)

Tüm müzelerin “İnsan ve Çevre” temalı özel sergilemeler oluşturması, bu konu hakkında kamu sektörüne ve sanayiye temel bilgi oluşturacak anlaşılır bir dokümantasyon hazırlaması önerilmektedir.”

Bunlarla birlikte, ekomüzelerin ortaya konmasının gerisinde, uzun bir tarihsel süreç kendini gösterir. Dominique Poulot, *Une Histoire des Musées de France* adlı çalışmasında, bu belirlenim sürecine yer verir. Ekomüze ifadesi, 1972’de literatüre girmesi öncesinde, 10 Eylül 1971 yılında Grenoble’da düzenlenen, 9. ICOM Genel Kurul’da bir önerge olarak sunulmuş, “Yeni çevre bakanlığı ve toprak yönetimine ilişkin yüksek idareyle ilgilenmeye başlamış bir toplum ve çevre ile ilişkili miras kavramı fikrini” ifade etmek üzere ortaya konmuştur.

Ekomüzelere yönelik öncül bir tanım, Jean Blanc tarafından koleksiyonlar üzerinden yapılmıştır ve hatta ekomüzeler aracılığıyla, işletilen domestik alanların bitki ve hayvanlar gibi yaşayan örneklerini içeren koleksiyonların oluşturulmasıyla, yeni bir mübadele edilebilir mal-nesne türü de ortaya konmaktadır. Blanc, bu konuda şöyle belirtir (Jean Blanc, 1973, 119-120’den aktaran Duclos, 2002, 4):

Verili bir sosyal grup ve verili bir mekân, bir yaşam alanını oluşturur: bu insanın öncül eylemleri tarafından dikkate değer ölçüde inşa ve manipüle edilmiş doğal bir çevredir. Söz konusu sosyal grup, biyolojik bir sermaye, teknik bir potansiyel, kültürel bir miras ve ileride yaşam biçimini tanımlayacak olan icat etme kapasitesini ortaya koyar. Biyolojik tepkimeler, zihinsel iletişim, bu yaşam biçimi içerisindeki etkileşimlerin içeriği, grubun çevresini belirler. Çevre, az ya da çok mutluluk kaynağıdır, doğal biyolojik ilişkiler anlamında yaşamı, bu ilişkilerin algılanması yoluyla var olma hissi ve bilincini, teknik ve zihinsel yaratıcılığı ve keşfi mümkün kılar. Çevrenin yaratıcı mekanizmaları, yani mekân, yaşam biçimi ve son olarak ikisi arasındaki ilişki (doğası, kalitesi ve yoğunluğu), fazlasıyla karmaşık, değişken ve kırılandır. İnsanlık için bunları anlamak belki de uzun ömürlülük ve dünyaya tutunmak için en önemli olandır. Bu anlayışın araçlarından biri, kimi zaman uzam içerisinde yaşam alanı ve yaşam biçimi arasındaki ilişki ağını ifade eden organik insitü birimlerden oluşan, kimi zamansa bu ilişkilerin tarihsel gelişimini temsil eden mekân içi koleksiyonlarıyla ekomüze olabilir.”

Ekomüze kavramının toprağın düzenlenmesi ile yoğun ilişkisi, üzerinde sıkça durulan bir konudur. Bu ilişki, Fransa’da 1940’dan itibaren, savaş sonrası ve özellikle 1954–55 yıllarından itibaren konu olur (Poulot, 2005, 175). Öyle ki, DATAR: Delegation à l’amenagement du territoire et à l’action regionale (DATAR: Toprak Yönetimi ve Bölgesel Eylem Delegationu), 1963’te büyük bir politik otorite halini alır. Eylül 1966’da George-Henri Riviere (1897–1985), İskandinav açık hava müze modelinden yola çıkarak müzeografik açıdan ele alınan park bölgelerinde, çevresindeki yapılar toplamını içerecek bir müze fikrini ortaya koyar (Poulot, 2005, 176).

Fransa’da, 1 Mart 1967 tarihli kararname ile doğayı korumak, doğal ve beşeri çevrenin anlaşılması ve etüdüyle ilişkili olmakla birlikte sıklıkla tarıma ilişkin geleneksel aktivitelerin geliştirilmesini ve sürdürülmesini desteklemek misyonunu

üstlenen bölgesel doğal parklar oluşturulur (Madran, 2001, 102). Burçak Madran'a göre ekomüze gelişiminin temelini oluşturan, 1967 yılında Fransa'da bölgesel doğal parklar oluşturulması üzerine başlanan, bu çalışmalardır. Öte yandan Madran, bu hareketlenmeden önce ekomüze modelinin dayanak olarak aldığı ve üzerine temellendiği iki 19. yüzyıl oluşumundan söz eder; milli parklar ve açık hava müzeleri... (Madran, 2001, 101)

Madran, “doğal çevrenin botanik, zoolojik, coğrafi oluşumların tümünün yerinde korunması amacıyla belirlenmiş bir alanı ifade eden alanlar olarak tanımladığı” ve ilk resmi örneğini 1870'de koruma altına alınan ve 1872'de milli park ilan edilen Wyoming'de gördüğümüz Yellowstone Milli Parkını örnek vererek kırsal alanın doğal ve kültürel varlıklarının, özellikle turizm amaçlı kullanımını hedefleyen Fransa'daki bölgesel doğal parkların, ilk olmadığını belirtir (Madran, 2001, 102).

Yine, Riviere'in ekomüze kavramına dayanak olarak aldığı İskandinav açık hava müzeleri, 19. yüzyılda ortaya atılan yeni bir oluşum olarak dikkat çeker. Madran açık hava müzelerini “antik ve sanat temelli, evrensel kabul edilen üst kültür müzelerinin alternatifini yerel kültürlerin varlığını ve değerini ortaya koyan, bir anlamda etnografya ağırlıklı müze tipolojisi” olarak tanımlar (Madran, 2001, 102–103). 1873'de Stockholm'de açılan ve İsveç'in en büyük açık hava müzesi, The Junita Manor başta olmak üzere, çeşitli çevresel yapıları da bünyesinde barındıran “Nordiska Museet” ve 1891 yılında Stockholm'ün Skansen tepesinde kurulan ve aynı zamanda bir zoolojik park ve kraliyet parkı olarak tanımlanan ilk açık hava müzesi Skansen, bu İskandinav müze yaklaşımı ve çeşitlenmesinin öncü örnekleri olarak kabul edilebilir (Nordiska Museet [24.05.2009]; Skansen, [24.05.2009]; Beta Stockholm, [24.05.2009]).

Madran, ekomüzelerle bu öncül müze oluşumları arasındaki ilişkiyi sorgular ve yaklaşımlarında belirleyici bir farklılık olduğuna değinerek şöyle belirtir (Madran, 2001, 103):

“Milli parkları ve yerel yaşam vurgusu taşıyan açık hava müzelerini ekomüze kavramıyla bir tutmak zordur. Nitekim milli park tarihsel, arkeolojik, zaman zaman da kültürel veriler içermekle birlikte, vurgusu doğa ve doğal yaşam üzerine kurulu bir oluşumdur. Çoğunlukla da kapsadığı alana, insan varlığını ve müdahalesini en aza indirmeye eğilimindedir. Açık hava müzeleri ise kurgusal bir yaklaşımdadır; canlandırmalara dayanır ve müzeolojik anlamda düzenlemeler, diğer bir deyişle doğrudan şekillendirmeye yönelik müdahaleler içerir. Bir yandan da her iki oluşumda da insanla etkileşim, insanın edilgen olduğu bir konumda gerçekleşir.”

Böylece ilk ekomüzeler, öncüllerinin ortaya koyduğu modeller üzerine yapılarak park evleri³³ şeklinde ortaya çıkarlar ve giderek bölgesel planlama perspektifiyle, mirasın korunması yoluyla çeşitli kimliklerin ortaya konmasını ele aldıkları kadar, kültürel ve sosyal gelişim yaklaşımını da benimserler. Ancak öncüllerinden farklı olarak, milli parklarda koruma yaklaşımıyla sıkça dışarıda tutulan ve ancak ziyaretler aracılığıyla iletişime geçilen, açık hava müzelerinde ise kurgusal düzenlemeler ve etkinlikler üzerinden temas kurulan ve yine yaşamını müze alanı dışında sürdüren toplulukları, işleyişlerinin ve çevresel alanlarının odak noktasına yerleştirirler.

Yetmişlerin başlarında, ekomüzelerle eşzamanlı sayılabilecek bir başka müze kavramı daha ortaya atılmıştı; 1972’de UNESCO’nun ICOM ile birlikte Şili, Santiago’da organize ettiği, 20–31 Mayıs 1972 tarihli yuvarlak masa toplantısında ele alınan, bütünsel ya da bütünleşik müze³⁴ kavramıdır (ICOM, [24.05.2009]). Poulot, bu dönemde akademik olmaktan çok profesyonel bir literatürün yerleştiğini ve bütünsel müze yaklaşımı çerçevesinde, toplumun hizmetinde yeni bir müze arayışının amaçlandığını belirtir (Poulot, 2005, 174). Musée integral, “kendi elinde bazı veriler bulundurup, hizmet ettiği toplumların bilinçlendirilmesi için kullanan kurum” olarak tanımlanmıştır (Madran, 2001, 104).

Ekomüzeler, 1970’lerde Fransa’daki gelişiminin ardından, ortaya kondukları dönemin yoğun arayışının sonucu olarak ve eş zamanlı geliştirilen diğer kavramlarla birlikte kısa sürede uluslararası alana yayılmış ve âdemi merkezîyetçi (yerinden yönetim, decentralisation) anlayışıyla, son 25 yılda yoğun bir gelişim süreci geçirmiştir (Gillery, 2007, 8–9).

Toplum müzesi kavramının kökeni sıkça, 18. yüzyıldaki bölgesel sanat müzeleri ve 1930’ların ikinci yarısında müzeyi mümkün olduğunca geniş bir topluma hizmet eder hale getirme çabası sonucu oluşturulan endüstriyel müzeler olarak gösterilir. Bu şekliyle toplum müzeleri, bir eğitim, popüler eğlence (loisir-boş zaman geçirme), entellektüel paylaşım ve toplumla profesyoneller arasında işbirliği aracı olarak kendini gösterir. (Gillery, 2007, 8–9) 1930’lu yıllarda Fransa’da sol partilerin birlikteliğini ifade eden Front Populaire dönemi ve bu yıllardaki insan bilimlerinin gelişimiyle eş zamanlı olarak, Paul Rivet tarafından 1878 tarihli Musée

---

³³ maisons du parc

³⁴ Bütünsel müze ya da bütünleşik müze olarak da çevrilebilecek olan bu kavram, İngilizce’de “integral museum”a, Fransızca’da ise “musée integrale”e karşılık gelir.

d'ethnographie du Trocadéro'dan yola çıkılarak kurulan, Musée de l'Homme, benzer bir hareketlilik yaratmıştır ve uzmanlar tarafından elde edilen tüm sonuçların geniş bir sentezde bir araya getirilmesi şeklinde gelişmiştir (Duclos, 2002, 2). 1937 Evrensel Sergisi sayesinde kurulan, Musée de l'Homme, insanı çevresiyle birlikte ele almış, kentliler ve özellikle gençlerin, dönemin politik hareketleriyle, tarım işçilerinin hayatına ve kırsal alanların doğal ve kültürel miraslarına yönelik ilgisinin de bir göstergesi olarak, varlık göstermiştir. Ekomüzeler ve toplum müzelerinin Fransa'daki gelişiminin temelinde bu gibi politik, sosyal ve kültürel etkenlerin rolü büyüktür ve 1930'larda başlayan bu politik hassasiyet, zamanla gelişerek ve formunu dönüştürerek 1970'lere kadar süregelen ve 1970'lerin başında ekomüzelerin ortaya konmasındaki arka planı oluşturmuştur (Duclos, 2002, 2).

Ancak, bugünkü kullanımıyla toplum müzelerinin literatüre girişi, 90'lı yıllara değin gerçekleşmez. Başlıca dayanağı kırsal kesim olan basit ekomüze modeli, zamanla, sosyal, kentsel ve endüstriyel çevreyi de kendisine ekleyerek daha da geniş bir boyut kazanmıştır. 1991'de Mulhouse'da gerçekleştirilen "Musées et Société" (Müze ve Toplum) toplantısında, ilk defa, Emilia Vaillat tarafından ifade edilen toplum müzesi fikri, ekomüze gibi, insanlığın gelişimini, toplumların içinde geliştiği sosyal ve tarihi bağlamdan, dolayısıyla çevresinden ayırmadan inceleyen, kültürel farklılıkların kavrandığı bir atölye-müze olarak öne sürülmüştür. (FEMS, [24.05.2009]) Toplum müzesi, aynı zamanda etnoloji, teknik, endüstriyel, sanat ve popüler gelenek konularına odaklı çeşitli müzeleri bir araya toplayan bir formül olarak ortaya konmuş, zamanla doğal parklar, açık hava müzeleri ve kırsal yaşamı anlatan müzeler gibi ekomüzeolojik yaklaşım sergileyen çok sayıda müzeyi, bir bütün olarak ifade eder hale gelmiştir ve bugün ekomüzeler ve toplum müzeleri yanyana kullanılır olmuştur. (Lamboley, 2007, 10–12) Amaçları dikkate alındığında bu müze kavramlarının, toplum-müze arasındaki organik bağların daha gerçekçi bir modelle oluşmasına yönelik, büyük adımlar olduğu ortadadır.

4.2. İlk Ekomüzeler ve Toplum Müzeleri

4.2.1. Fier-Monde Ekomüzesi, Quebec-Montreal, Kanada

Écomusée du fier-monde, yani Fier-Monde Ekomüzesi, 1980 yılından itibaren Montreal'in endüstriyel ve işçi-sınıfı tarihini, en eski yerleşimlerinden biri olan, Quebec'te, Kanada'da ve Kuzey Amerika'da yaşanan endüstriyel devrimin

mikrocosmosu olarak kabul edilebilecek Centre-Sud bölgesi üzerinden anlatır. 1850–1950 yılları arasında Montreal, Kanada'nın başkenti ve Centre-Sud ise kentin endüstriyel kalbidir ve müze, 19. yüzyılın ikinci yarısında Quebec'te kendini gösteren Endüstri Devrimine doğru, zamanda yapılan yolculukla bütün bir sosyal fenomenden, gündelik yaşamın en ince detaylarına kadar geniş bir sosyal gerçekliği sunmaktadır. Endüstriyel tarih, müzede üç temel odak nokta üzerinden ele alınır; iş gücü, endüstri ve kültür... (Ecomusée de Fier-Monde, [24.05.2009])

Ekomüze, faaliyetlerini ilişkide olduğu topluluklarla, sivil toplum ve kültür kurumlarıyla yakın işbirliği içerisinde sürdürmekte ve Centre-Sud bölgesinin mevcut ve gelecek gelişimine ilişkin tartışma ve fikir geliştirme süreçlerinde aktif rol üstlenmektedir. Ülke içi ve yurt dışı bağlantıları, faaliyet odağına yerleştiği tanımlı bölgeyle kurduğu ilişkiler, çok sayıda müzecilik ödülleri almasına neden olmuş, tüm bu özellikleriyle Fier-Monde, ekomüzeciliğin ülke çapında ve dünyada gelişiminde temel rol oynayan müzelerden biri olarak kabul edilmiştir. Kültür ve İletişim Bakanlığı tarafından onaylı bir müze olan Fier-Monde, aynı zamanda Kanada Müzeler Birliği (Association des musées canadiens-AMC), Quebec Müzeleri Topluluğu (Société des musées québécois-SMQ), Montreal Müze Direktörleri Topluluğu (Société des directeurs de musées montréalais -SDMM), Montreal Tarih Müzeleri Birliği (Regroupement des musées d'histoire de Montréal) ve Quebec Endüstriyel Miras Birliği (Association québécoise pour le patrimoine industriel-AQPI) gibi çok sayıda ulusal müze birliğinin de üyesidir (Ecomusée de Fier-Monde, [24.05.2009]).

Müze ev sahipliği yapan Damase Généreux, bölgede 1920'li yılların önemli mimari örneklerinden biri olarak dikkati çeken bir hamam (public bath) yapısıdır. 1924 yılında, J. Omer Marchand tarafından tasarımına başlanan ve 1926'da tamamlanarak 1927'de açılışı yapılan bu hamam, 1920–1930 yılları arasında Montreal'in duş ya da banyo olanakları taşımayan işçi sınıfı bölgelerine, Montreal Belediyesi tarafından yaptırılan ve kamu servis alanı olarak kabul edilebilecek bir dizi hamam yapısından biridir (Ecomusée de Fier-Monde, [24.05.2009]).

Şekil 14: Ecomusée de Fier-Monde'a ev sahipliği yapan Damase Généreux hamamı.

Ecomusée de Fier-Monde, www.ecomusee.qc.ca. [24.05.2009]

Temel amacı hijyen olan bu yapı zamanla spor ve dinlenme/eğlenme ihtiyaçlarına da cevap vererek bir sosyal birliktelik alanı haline dönüşmüş, 1940'larda popüler bir mekan haline gelmiş, 1970'lerde çok sayıda spor yarışmasına ev sahipliği yapmış ve birçok sporcunun yetiştirilmesi amacıyla kullanılmıştır. 1970'lerde giderek azalan ilgi sonucu atıl kalmaya başlamış ve 1992 yılında ısıtma ve su sistemlerinde oluşan sorunlar nedeniyle kapatılmıştır (Ecomusée de Fier-Monde, [24.05.2009]).

Şekil 15: Ecomusée de Fier-Monde'da sporcular.

Ecomusée de Fier-Monde, www.ecomusee.qc.ca. [24.05.2009]

Fier-Monde tarafından 1995'te satın alınan bina, Montreal Belediyesi, Kültür ve İletişim Bakanlığı ve Kanada Miras Dairesi'nin finansal destekleriyle, Mimar Felice Vaccaro tarafından müzeye dönüştürülmüş ve Eylül 1996'da müze, bugün hala faaliyetlerini gerçekleştirdiği bu yapıya taşınmıştır. Müzeleştirme sürecinde, havuzun seramik taşları orijinal haliyle restore edilmiş, mimari özellikleri bütünsel anlamda ele alınmış, yalnızca havuzun iç bölümünün açık bir projeksiyon odasına çevrilmesi,

duş alanlarının geçici sergi alanı olarak kullanılması gibi temel işlevsel değişimler gerçekleştirilmiştir (Ecomusée de Fier-Monde, [24.05.2009]).

Şekil 16: Müzenin projeksiyon gösterim ve etkinlik alanı olarak kullanılan eski havuz bölümü.

Ecomusée de Fier-Monde, www.ecomusee.qc.ca. [24.05.2009]

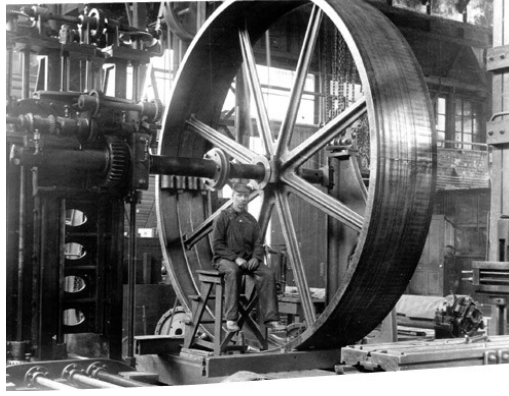
Müze mekânı olarak, böyle bir yapının seçilmiş olması, bir noktada işçi sınıfının yoğun olduğu bölgelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilme çabasını da ifade etmekte ve bölgede yaşayanların, özellikle işçi sınıfı toplulukların endüstriyel tarih üzerinden, kendi geçmişlerini sorgulamaları yolunda, müzenin temel amacıyla örtüşür görünmektedir. Öyle ki Fier-Monde, “fier: gururlu”, “monde: dünya” kelimelerinin yan yana gelmesiyle “Gururlu Dünya” anlamına gelmekte ve müzenin bölge toplumlarının geçmişlerini tanıma, sorgulamaları sayesinde güvenlerini kazanmalarına aracılık etme misyonunu yansıtmaktadır (Ecomusée de Fier-Monde, [24.05.2009]).

Böyle bir müze fikrinin Montreal’de ortaya konmasında, aslında bölgede yaşanan uzun endüstriyel süreç ve üretim-iş gücü tarihi yatmaktadır. Öyle ki, özellikle 1970’li yıllarda, Centre-Sud’e yeni gelenlerin iletişim ve kültür endüstrilerinde geliştirdiği yeni yapılanmalar ve düşük fiyatlara dayanamayan uzun soluklu birçok firma kapanmak zorunda kalmış ve çoğu bu dönemde yaşanan endüstriyel ve demografik düşüşe karşı direnemeyerek yok olup gitmiştir (Burgess, Ecomusée de Fier-Monde, [24.05.2009]). Fier-Monde ekomüzesi, kurulduğu tarih itibariyle post-fordist dönemle birlikte, dünyanın birçok bölgesinde ortaya çıkan, işlevsiz kalmış yoğun işçi sınıfı mahallelerinin ve endüstriyel alanların kültürel anlamda yeniden canlandırılmasına yönelik geliştirilen çözüm önerilerinden biri olarak da kendini göstermektedir.

Bölgede böyle bir ekomüze fikrinin ortaya konmasıyla, endüstriyel arkeoloji ve miras kavramı geliştirilmiş ve fiziksel mirasın kentin sosyal yaşamına ilişkin referansları ortaya konmaya çalışılmıştır.

Müzenin müzeciler, tarihçiler, tasarımcıların işbirliğiyle son yıllarda geliştirdiği "A Changing Industrial Landscape" (Bir Endüstriyel Peyzaj Değişimi) adlı sergi ve eş zamanlı araştırma projesi, zanaat atölyeleri, lokomotif işçiliği, üretimhane ve fabrikalar ile yoğun bir işçi sınıfına ev sahipliği yapan belirli kentsel bölgelerde, önce Faubourg Québec kasabasında, daha sonra Sainte-Marie ve Saint-Jacques'ta yaşanan ticari ve endüstriyel hareketlenmeyi aktarmak üzere oluşturulan bir örnek olarak dikkati çeker. Müze, tarihi önemine rağmen hakkında çok az bilgiye sahip olunan bu bölgeler için proje ile endüstriyel arkeoloji yaklaşımıyla endüstriyel yapıların envanterlerinin çıkarılması ve mevcut durum analizinin ardından bu yapıların restorasyon/konservasyon ve hatta yeniden kullanım ihtiyaçlarının da saptanmasını amaçlamış, yazılı, görsel ve dilsel kaynaklara da başvurularak endüstriyel mirasın, kentsel deneyimin çalışılması için eşsiz bir perspektif olduğu fikriyle yola çıkmıştır. Bu şekilde, toplam yirmi bir endüstriyel yapı/alan belirlenmiş ve ne zaman kuruldukları, genişledikleri, değişime uğradıkları, ne gibi iş alanlarına ev sahipliği yaptıkları, çalışma alanının ne şekilde düzenlendiği, ne gibi üretimlerin yapıldığı, hangi teknoloji ve iş gücünün kullanıldığı, hangi endüstriyel sektöre hizmet ettikleri ve ne zaman üretimlerinin son bulduğu gibi sorulara cevap aranmıştır (Burgess, Ecomusée de Fier-Monde, [24.05.2009]).

Madran, Fier-Monde'un iş ve endüstri tarihi müzesi sıfatını da taşıdığını ve müzenin tam anlamıyla bir "halk inisiyatifli kuruluşu" olduğunu belirtir (Madran, 2001, 108). Hem geliştirdiği kent odaklı projeler, hem de açık alanlara yönelik düzenlenen rehberli turlar, yapıları içeren gezi güzergahları düşünüldüğünde, müze ile kentsel bölge arasında yoğun bir ilişki dikkati çeker. Aynı zamanda Fier-Monde Ekomüzesi, coğrafi açıdan bakıldığında kentsel bir bölgeyi ele alması nedeniyle yerel bir boyut taşımasının yanında, müze çeşitlenmesi açısından bakıldığında, daha çok bir kent müzesine benzetilebilir. Burada, yukarıda üzerinde durulan karakteristik özellikleri ve yaklaşımları düşünülerek iki temel nokta üzerinden bu değerlendirmeyi yapmak mümkün görünmektedir: müzenin ele aldığı konu ve yöntemi...

Şekil 17: Müze koleksiyonunda yer alan bir fotoğraf, Fabrikada Çalışan İşçi.

Ecomusée de Fier-Monde, www.ecomusee.qc.ca. [24.05.2009]

4.2.2. Le Creusot-Montceau-les-Mines Ekomüzesi, Creusot – Fransa

George Henri Riviere tarafından, 1950’lerde geliştirilen ve 1967’den itibaren bölgesel doğal parklarda deneyimlenmeye başlayan ekomüze fikri, ilk olarak 1972’den beri İnsan ve Endüstri Müzesi ismini taşıyan ve 1973 yılında Landes de Gascogne – Fransa ile birlikte ilk defa ekomüze adını alan Creusot’da uygulanmış ve Le Creusot-Montceau-les-Mines Ekomüzesi referans olarak kabul edilerek, ekomüze yaklaşımı ulusal boyuttan çıkarak uluslararası kültürel alanda referans olarak kendini göstermiştir (FEMS, [24.05.2009]; Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]).

Müze, 18. yüzyıl sonundan başlayarak tanımlı bir alanda kendini gösteren madencilik, cam işçiliği, seramik üretimi gibi temel endüstriyel faaliyetlerin gelişimini araştırma ve bu alanın mirasını araştırarak değerini artırmak üzere oluşturulmuştur. Yerel toplulukların, ortaklıkların, araştırmacıların ve işletmelerin desteğiyle, miras alanları korunmuş ve endüstriyel tarihe ilişkin dokümanlar ve üretime / üretici toplulukların yaşamlarına ilişkin nesnelere korunarak koleksiyonların geliştirilmesi sağlanmıştır (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]).

Creusot-Montceau les Mines Kentsel Topluluğu (Communauté Urbaine Le Creusot Montceau les Mines), toplam 16 endüstriyel ya da kırsal birlik tarafından kurulmuş olan, Fransa’daki 14 kentsel topluluktan biri olarak dikkat çeker. Ekomüze, Le Creusot-Montceau les Mines Kentsel Topluluğu’na ait toprakların mirasını, temelde maden işçiliğine dayalı bir bölgesel gelişimi, bununla birlikte bölgenin kentsel ve endüstriyel zonları arasında kalan doğal çevrede şekillenen tarımsal faaliyetleri, ilişkili olduğu yapılar, açık alanlar üzerinden kentsel/kırsal coğrafyaya ve üretime ilişkin referanslarıyla ele almaktadır. Müzenin kuruluş bildirgesinde, kültürel ve

doğal mirasın korunması yoluyla topluluğun gelişimini sağlamak, bölgede yaşayanlarla birlikte programlar düzenlemek ve belirli bir turizm kalitesini desteklemek, bölgedeki her türlü toprak birlikleri ve işletmeler gibi her türlü ekonomik, kültürel ve sosyal gelişimden sorumlu oluşumlarla işbirliği geliştirmek gibi ifadeler de yer almaktadır (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]).

1976'da Creusot'da gerçekleştirilen bir toplantıda, endüstriyel arkeoloji kavramının yerini, endüstriyel miras almış ve bu kavram, müzenin üzerinde temellendiği alanlara yönelik yaklaşımında belirleyici olmuştur. Özellikle son yıllarda, müzenin faaliyetleri ve temel yaklaşımında habitat yönetimi, kentsel merkezlerin yeniden canlandırılması, çevrenin korunması, mirasın ekonomik yönü ve yeni teknolojiler gibi konular, giderek önem kazanmıştır (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]).

Le Creusot-Montceau-les-Mines Ekomüzesi, tek bir yapı içerisinde oluşturulan bir müzeden çok, endüstriyel ve tarımsal faaliyetlere ilişkin çeşitli üretim alanları gibi anten istasyon olarak tanımlanan yapıların ve açık alanların, gezi güzergahlarının, doğal alanların da müze bünyesine alınması ile bölgesel bir organizasyon gösterir. Her bir anten istasyon, bölgenin farklı dönemlerine ve farklı miras konularına ilişkin konuları ele almaktadır. Bu anten istasyonlar ve ele aldıkları konular aşağıda özetlenmektedir (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]):

Le Creusot Cam İşçiliği Şatosu

Cam İşçiliği Şatosu, 19. yüzyıl başlarından itibaren oluşturulan kristal koleksiyonu, gravürler, eski fotoğraflar, daha sonra yapıyı konut olarak kullanmaya başlayacak olan ve uzun yıllar, alandaki demircilik temelli endüstriyel faaliyetlere yön veren Schneider ailesine ilişkin portreler, iş ekipmanları, dekorlar, atölye maketleri, buhar lokomotifleri vb aracılığıyla, şatoya dönüştürülmeden önce, fabrika olarak kullanılan yapının tarihini, çevresindeki maden işçiliği temelli gelişen sosyal yapılanmayı, teknik gelişme ve işçilerin yaşam koşulları gibi çalışma hayatına ilişkin konuları ziyaretçilere aktarmaktadır (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]).

Cirly le Noble Seramik Fabrikası

Ciry le Noble, Variet-Boudot Seramik Fabrikası, 1900'lerde bölgede farklı komünler bünyesinde faaliyet gösteren ve 1960'lara kadar faaliyetlerine devam eden yaklaşık on dört seramik fabrikasından biri olarak, 1955 yılında ekomüze bünyesine kazandırılan son antendir ve 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında gelişen seramik

sektörüne ilişkin gerçekleri, ziyaretçiye aktarmayı amaçlamaktadır (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]).

Gezi güzergâhı, hammadde depolanmasından, insitu durumdaki üretim makineleri aracılığıyla üretim yapılan atölyelere; üretimde kullanılan enerjiden malzeme taşıma metotlarına; La Bourbince nehri kenarındaki kırdan geçerek seramiklerin fırınlanmasına ve en sonunda ürünlerin satışa gönderilmek üzere nakliyesine kadar, fabrikadaki seramik işçiliğine ilişkin tüm süreçlerin, bir dizi üretim yapısının izlenmesi yoluyla, ziyaretçiler tarafından kolayca anlaşılması amacıyla düzenlenmiştir (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]). Müzede ayrıca seramik üretimine yönelik atölye çalışmaları ve topluma kazandırılması gereken yetişkinlere yönelik seramik restorasyon çalışmaları da gerçekleştirilmektedir (Madran, 2001, 108).

Ecuisses Kanal Müzesi ve Kanal Yolu

Merkez Kanalı Müzesi olarak da adlandırılan müze, 18. yüzyılda lojman olarak kullanılmak üzere inşa edilmiş, tesviye havuzu evinde oluşturulmuş tesviye havuzunun tarihinin bölgenin endüstriyel gelişimine yaptığı katkıya ilişkin kalıcı sergi; denizci ve gemilerine ilişkin hikâyelerin yer aldığı gemi sergilemesi; kanalda ziyaretçilere yönelik düzenlenen gemi turları yoluyla, bölgenin kanal çevresinde gelişen kültürel, ekonomik, sosyal ve endüstriyel (teknik) tarihini aktarmayı amaçlamaktadır (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]; Canal du Centre, [24.05.2009]).

Şekil 18: Kanal du Centre ve su kanalının üretime yönelik kullanımı, 1881

Fotoğraf: Ch. Lallement. Creusot Fabrikası Albümü, No. 39. Ecomusée du Creusot-Montceau, www.ecomusee-creusot-montceau.fr. [24.05.2009]

Montceau Okul Evi

Montceau'nun erkek devlet okulu olarak, 1880 tarihinde inşa edilen ve 1998 yılında tarihi anıt listesine alınan yapı, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl arasındaki çeşitli dönemlere ilişkin eğitim ortamlarının ve eğitim hizmetine yönelik tekniklerin; sınıf canlandırmaları, eğitim materyalleri, hikayeler ve görsel malzemeler aracılığıyla aktarıldığı geçici sergilere ev sahipliği yapmaktadır (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]).

Montceau Fosil Müzesi

Müze hayvansal/bitkisel fosillerden oluşan koleksiyon aracılığıyla, bölgede canlı türlerinde yaşanan yapısal değişimi anlatmaktadır (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]).

Blanzy Maden İşçiliği Müzesi ve Saint-Claude Kuyusu

Müze, maden işçiliğine ilişkin ekipmanların ve makinelerin görülebileceği 200 metre derinliğindeki galerileri, ana binası ve Saint-Claude kuyusu ile bölgedeki karbon çıkarılmasına dayalı maden işçiliğine ilişkin tarihi ziyaretçilere aktarmaktadır (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]).

Perrecy les Forges Kilise Müzesi

St. Pierre ve St. Benoit'ya adanmış bir kilisenin, bölgenin ortaçağ yaşamını anlatan bölümü olarak düzenlenmiştir. Romanesk sanatının yöredeki varlığının yanı sıra, kasabanın 1634 yılında keşiflerle başlayan ve 19. yüzyılda metalurji sanayiyle devam eden tarihi anlatılır (Madran, 2001, 108).

Şekil 19: Etablissements Schneider CIE, Le Creusot.

Fotoğraf: Ch. Lallement, Creusot Fabrikası Albümü, 1881, No. 60. Ecomusée du Creusot-Montceau, www.ecomusee-creusot-montceau.fr. [24.05.2009]

Şekil 20: Uyarı Afişi: Pas de jeux à l'atelier.

Association des Industriels de France contre les accidents du travail, dessin 1933 - parution 1934, Afiş no: 127. 59 cm x 39,5 cm. Envanter No: C128/33. Ecomusée du Creusot-Montceau, www.ecomusee-creusot-montceau.fr. [24.05.2009]

4.3. Tanım, kapsam, amaç, yöntem ve temel yapısal özellikler

Ekomüze terimi, canlılar ve çevreleri arasındaki etkileşimi ifade eden ve Yunanca “oikos” (ev, habitat, çevre, bütünlük) kelimesinden türeyen ekoloji ve müzenin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. (Madran, 2001, 101; Cluchague, 2008, 6) Bu şekliyle ekomüze, “*insan ve çevresi arasındaki ilişkiyi kesintisiz olarak ele alacak bütünsel bir vizyon öneren ve temsil ettiği toplulukları, kendi gelişimlerine katkıda bulunmaya davet ettiği bir forum müzeyi*” ifade etmektedir. (Cluchague, 2008, 6) 1971 yılında, Georges-Henri Riviere ve Hugues de Varine tarafından, 9. ICOM Genel Komitesinde ele alındığı şekliyle ekomüzeler; “*insanı kültürel ve doğal çevresinde, zaman ve uzam içerisinde gösteren, yaşamımızı etrafımızı çevreleyen kelimeler ya da görüntülerden çok daha iyi ifade eden alanlar, yapılar, nesnelere ve şeylerin gerçekliğine dayanan farklı araçlar aracılığıyla, bir topluluğun tümünü kendi gelişim sürecine katılmaya davet eden, interdisipliner ve parçalı bir müze*” olarak literatüre girmiştir (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]).

Hugues de Varine-Bohan, eski ICOM Direktörü parçalı müze³⁵ prototipini, çok disiplinli, delokalize ve bundan böyle tüm insanlık müzelerini³⁶ ifade edecek, çağdaş kültürleri temsil edecek bir imaj olarak benimsemiştir. (Poulot, 2005, 178)

³⁵ musée éclaté

³⁶ insanlık müzesi, musée de l'homme

Parçalı yapı kavramı Madran tarafından da ele alınmıştır. Madran, 1973 yılında ekomüze karakterini tanımlamak üzere iki temel işleyiş yönteminin ortaya atıldığını belirterek; bunları “*ekolojik temelde gelişen disiplinlerarası çalışma, toplumla organik bağlar ve toplumun ekomüzenin oluşumuna ve işleyişine katılımı*” ve Varine tarafından da üzerinde durulan parçalı ya da “*parçalanmış müze olarak anılan yapı, koordinasyonu sağlayan bir birim ve ikincil birimler*” şeklindeki organizasyon yapısı olarak ortaya koyar (Madran, 2001, 104). Bu iki temel işleyiş yöntemi, bir önceki bölümde ele alınan ilk örneklerden itibaren dikkati çekmektedir.

Kasım 1975-Ocak 1976 tarihleri arasında Creusot’da gerçekleştirilen ekomüzeler toplantısında, ekomüze tanımı Georges-Henri Riviere tarafından geliştirilmiş ve 13 Ocak 1976 tarihli bildirisinde aşağıdaki ifadeler yer verilmiştir (Riviere, 1976’dan aktaran Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]):

“Ekomüze, bir şeyden çok bir güç ve birlikte tasarlayan, inşa eden ve işletilen bir popülasyondur. Bu güç, müzenin sunduğu uzmanlar, olanaklar ve kaynaklardan; popülasyon ise tüm generasyonların beklentileri, bilgileri ve yaklaşım şekillerine göre, yaşam güçlerinin katılımından gelir... Popülasyonun kendini tanımak için izlediği, bağlı olduğu toprağın açıklamasını aradığı, kendisine öncüllük eden diğer topluluklarla jenerasyonların sürekli ya da süreksizliğinde bağlantı kurduğu bir aynadır. Öyle bir ayna ki, bu popülasyon konuklarına işi, davranışları ve içtenliğine ilişkin kavramları daha iyi anlamasını sağlayacak şekilde eğilir... Bu bir insanlık ve doğa müzesidir. İnsan, doğal çevresi içerisinde yorumlanır. Doğa ise, hem kendi yabanılığında, hem de geleneksel ve endüstriyel toplulukların kullanımlarına adapte ettiği şekilde oradadır.”

George-Henri Riviere, konuşmasında, ekomüzeyi daha birçok farklı şekilde tanımlar. Bir güç, bir ayna, bir insanlık ve doğa tarihi müzesi, bir zaman müzesi, bir uzam, bir konservatuar ve bir laboratuvar, bir okul... Madran, ekomüze kavramının gelişiminin birkaç temel üzerinden soyutlandığını ifade eder ve George Henri Riviere’in “zaman müzesi, mekân müzesi, insan ve doğa müzesi” tanımlarını “*zaman çizgisinin gösterimi, bir mekânın tanımı, bu doğrultuda da insan ve doğanın etkileşimi*” olarak ifade eder (Madran, 2001, 104).

Ekomüzeler, tanımlı bir alana ilişkin parçalı müzeler olarak, korumakta olduğu mirası nesnelere ve koleksiyonlar üzerinden değil, insan ve çevresi üzerinden ele alan bir müze yaklaşımını yansıtır. Çoğu zaman toprak yönetimiyle ilişkili olan ekomüzeler, düşünüş yaşamakta olan bölgelerin yeniden canlandırılması ve gelişmesi için, yerel inisiyatiflerce oluşturulan ivme katıcı araçlar olarak varlık göstermişlerdir (Gillery, 2007, 8-9).

Fransa, Kültür ve İletişim Bakanlığı’nın ekomüzelerle ilişkin, 4 Mart 1981 tarihli nizamnamesinde belirtildiği şekliyle ekomüzeler, “*verili bir alanda ve toplulukların*

katılımıyla, bir çevre ve yaşam biçimiyle ilişkili doğal ve kültürel varlıkların bütününe yönelik araştırma, konservasyon, tanıtma-sunma, değer kazandırma faaliyetlerini düzenli bir biçimde yürüten kültürel kurumlar” olarak tanımlanmıştır (FEMS, [24.05.2009]).

Yine aynı yasal metnin ikinci maddesinde, ekomüzelerin amacı aşağıdaki şekilde belirtilmiştir (FEMS, [24.05.2009]):

- Ekomüzenin taşınır ve taşınmaz tüm mirasının envanterinin çıkarılması (ki tanımlı bir alana ilişkin tüm mirası ifade eder)
- Koleksiyon nesnelere ve tanımlı alana ilişkin dokümanların fizik konservasyonu ve sunumu
- Sergi, animasyon ve diğer ifade-dışavurum yöntemlerinin organize edilmesi
- Satın alma, bağış ya da ödünç yoluyla koleksiyonları zenginleştirilmesi
- Ekomüze sınırları içerisindeki tüm taşınır ve taşınmaz yerel mirasın, ulusal envanter dahilindeki diğer bölgesel kurumlarla işbirliği içerisinde araştırılması
- Kapalı alana alınamayacak insitu varlıkların gerekli koruma ölçütlerinin yeterlilik tanımlarının önerilmesi
- Mümkünse bölgesel kademedeki araştırma ve eğitim kurumları yardımıyla, ekomüze kapsamındaki pratikler, bilgiler, yaşayanların sosyal örgütlenmeleri gibi konularda, araştırma programlarının tanımlanması ve uygulamaya konulması
- Konservatörler, eğitimciler, araştırmacılar, teknisyenler gibi farklı uzmanlara yönelik formasyon programları geliştirilmesi
- Araştırma sonuçlarının korunması ve toplumla iletişimi
- Okullar ve üniversitelerin yardımıyla duyarlılık artırma ve yayılma (bilginin) etkinlikleri geliştirilmesi ve uygulanması
- Ekomüzenin üzerinde temellendiği alanın, toprak bütününe pedagojik sunumu

Ekomüzelerin misyonu, benzer biçimde Madran tarafından aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır (Madran, 2001, 104);

- Tanımlı bölge içinde, disiplinlerarası işbirliğiyle tüm geçmişe ilişkin veriler, kültürel ve doğal gelişmeler ve değişimler üzerine araştırma yapmak ve araştırma yapılmasına yardım etmek,
- Bölge üzerine, her kesimden ilgiye açık olmak koşuluyla, yapılmış ve yapılmakta olan tüm çalışmaların ve belgelerin toplanmasını, arşiv oluşturulmasını sağlamak,
- Bölgenin karakteristik verilerinin, doğal ve yapay nesne örneklerinin belirli bir tipoloji oluşturulacak şekilde toplanması ve bir araya getirilmesi stratejisiyle uygulamanın gerçekleşmesine öncülük etmek,
- Bir arada değerlendirilen tüm kültürel ve doğal varlıklarla ilgili toplumu bilgilendirmek, bu doğrultuda kalıcı, geçici gezici sergiler düzenlemek, belgesel, ses ve görüntü kayıtları hazırlamak, etkinlikler aracılığıyla geniş kitlelerle aktif paylaşım sağlamak, yazılı ve sözlü belgeler üretmek, bunların iletişim medyalarına dağıtımını gerçekleştirmek işlevlerini yerine getirmek,
- Yöre halkını yaşadıkları çevre üzerine tepki göstermeye, etkileşime girmeye yöneltmek, bu çevrenin sürekliliğini sağlamaya katkıda bulunma bilinci vermek,
- Etkinliklerin tamamını merkezde tutmayarak, çok paylaşımlı ortamlara yönelterek halkın katılımını sağlamak.

Madran, ekomüzelerle diğer müzeler arasındaki farkı, koleksiyonun bulunmayışı üzerinden ortaya koyar. Madran’a göre, ekomüzelerde “*koruma ve belgeleme işlevlerinin karşılığı olarak tanımlı bir bölge, etkinlik, eğitim konularının doğrudan iletişim içinde bulunduğu bir nüfus, topluluk ve araştırma alanının karşılığı olarak da*

kültür ve tabiat varlıkları olarak dilimize geçen “geçmişin kültür mirası” karşımıza çıkar (Madran, 2001, 103). Oysa Fransa örneğinde de görüldüğü gibi, çoğu zaman ekomüzeler koleksiyon sahibidir; ancak diğer müzelerde dikkati çeken nesneye yönelik odak tanımlı bir alana, yani bir topluluğun tanımlı çevresine doğru kaymıştır.

Ekomüzelere ilişkin nizamnamenin 6. maddesinde, ekomüzenin faaliyetlerine destek veren üç ayrı komite tanımlanır; bilimsel komite, kullanıcı komitesi ve yönetim komitesi. Bilimsel komite, ekomüzenin faaliyetlerine ve konu alanına ilişkin ziraat, biyoloji, ekonomi, etnoloji, jeoloji, tarih, sanat tarihi, sosyoloji gibi farklı alanlardaki uzmanları içerir. Bu uzmanlar, bilimsel programı geliştirir, aktivitelerin sürekliliği konusunda yönetimi destekler, kullanıcı komitesinin önerilerinin bilimselliğini değerlendirir. Kullanıcı komitesi, toplumsal katılımı sağlamak üzere, eylem planının oluşturulması, hedeflenen sonuçların uygunluğunun değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi gibi konulara ilişkin faaliyet gösteren müzeyle yakın temas halindeki kullanıcı kurum ve kişileri içerir. Yönetim komitesi ise, sıklıkla müzeyi finanse eden kurum ve kuruluşların, belediye ve bakanlık birimlerinin, yerel örgütlenmelerin, özel sektörün ve diğer kamu kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur. Bu kişiler, müzenin bütçesini kontrol eder, yönetim ve işleme yönelik destek verirler (FEMS, [24.05.2009]).

Ekomüzelerin idari organizasyonu, farklı şekillerde de özetlenmiştir. Madran, bir ekomüze organizasyonunda üçlü bir işletim sisteminin önerildiğine değinir. Bunlar; *“ekomüzenin kapalı merkez alanında görev yapan ücretli profesyoneller, bölge halkından temsilciler ve sektör sorumluları”, “ekomüzenin merkezinde ve anten istasyonlarında görev yapan teknisyenler ve animatörler”* ve *“işletmeciler, sanayiciler, yerel yönetimler, yerel kurum ve kuruluşlar”* gibi ilişkide olunan topluluklardır. Böyle bir idari organizasyon bazı mekânsal verilerin sonucunda belirginleşmiştir. Bu mekânsal veriler aşağıdaki gibi özetlenebilir (Madran, 2001, 106):

- Genel bilgilendirme ve resepsiyon alanları
- İdari mekânlar
- Sergileme mekânları
- Alan laboratuvarı
- Arşiv merkezi
- Koruma laboratuvarı
- Sosyo-kültürel çalışmalar atölyesi
- Toplantı salonları ve çok amaçlı salonlar
- Misafirhane
- Gezi güzergâhları ve anten istasyonları, seyir alanları

Burçak Madran, ekomüzeleri, “çoğunlukla doğa tarihi ya da bilim müzesi kapsamına giren” ekoloji müzeleri ve “doğal ya da kültürel çekim noktalarına yerleştirilen yorum merkezleri ya da sit müzeleri” olarak varlık gösteren, ekolojik müzelerle birlikte yeşil müzeler arasında değerlendirilebilecek, üçüncü bir müze türü olarak değerlendirir. Öyle ki ekomüze; “ekosistem ilişkisine bütüncül bakış” ile “bir yörenin doğal, insan eli değmiş, inşai tüm ekosistem bileşenlerini bir arada değerlendirir” ve “doğa ve insan müdahalesi ile oluşmuş sistemlerin bilinçli bir şekilde izlenmesine ve sürdürülmesine aracılık eder.” (Madran, 2001, 102) Bu tanım doğrultusunda, bir önceki bölümde, ilk ekomüze örnekleri arasında gösterilen Parc Landes de Gascogne, hem sahip olduğu Ecomusée de La Grande Lande, hem de Madran’ın değındiğı yorum merkezlerine örnek gösterilebilecek, çevre keşif merkezleri³⁷ ile bütünsel bir ekoloji müzesi-ekolojikmüze-ekomüze karması olarak kabul edilebilir.

Toplum müzesi kavramı ise, 1991 yılında Emilia Vaillant tarafından Mulhouse’da gerçekleştirilecek toplantı öncesinde, etnoloji müzesi, sanat ve popüler gelenek müzeleri, teknik ve endüstriyel müzeler, tarih müzeleri, sit alanları, açık hava müzeleri, deniz müzeleri ve ekomüzeleri gibi çok sayıda müzeyi kapsayacak bir ifade olarak ortaya konmuştur (FEMS, [24.05.2009]; Gillery, 2007, 8–9; Lamboley, 2007, 10–12). Yeni bir müze kategorisi olarak toplum müzesi, “temelde ekomüzelerin tüm karakteristik özelliklerini taşımakla birlikte, bütünsel bir müzesel mozaik oluşturmak üzere tüm nüansların birleştirilmesi” amacıyla oluşturulmuştur. Öyle ki, özellikle sanat müzelerinde yaşanan küreselleşmeye tepki olarak, toplumun kendi profesyonel, kırsal, artistik ve endüstriyel evrimini, davranış biçimlerini ya da dönüşümünü tanımasını amaçlayan, daha yalın bir müze anlayışını ortaya koymaktadır (Gillery, 2007, 8–9).

Öncüllerinden farklı olarak, toplum müzeleri; görsel, işitsel ve rekonstrüktif iletişim araçlarının kullanımı ve işçiler, bölge sakinleri ve gönüllüler gibi, tekil bireyler aracılığıyla toplumla yakınlık kurmakta başarı göstermiş müzeler kastedilmektedir ve bu müzeler, insan ve çevresine ilişkin özgürlük, diyalog geliştirme ve düşünce ortamları olarak dikkat çekerler (Lamboley, 2007, 10–12; FEMS, [24.05.2009]). Ekomüzeler ve Toplum Müzeleri Federasyonunun web sayfasında, toplum müzeleri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadeye yer verilir (FEMS, [24.05.2009]):

“Kültürel dışavurum formlarının bütününe değılendirdiğı bölgeye bağılı ve bilimsel

³⁷ Les Centres de Découverte de l’Environnement

yaklaşımında çok disiplinli bir müze olarak toplum müzeleri, bölgenin farklı miras öğelerini rezonans halinde tutar ve bu toprağın kültürünün okunabilirliğine katkıda bulunur.”

Yine aynı kaynakta, bellek aktarıcı olarak toplulukları ve miraslarını yorumlayan ve bölgesel odakta faaliyet gösteren toplum müzeleri ve ekomüzeler; kırsal, kentsel ve alt-kentsel (periferiye ilişkin) zonlarda bölgenin yapılanmasına ve gelişimine katkıda bulunduğu belirtilir (FEMS, [24.05.2009]).

Toplum müzeleri kavramının ortaya atılmasıyla birlikte, başta ekomüzeler birliği olarak kurulan federasyon, toplum müzeleri kavramının da eklemlenmesiyle, Ekomüzeler ve Toplum Müzeleri Federasyonu ismini almıştır (Gillery, 2007, 8–9). Fransa’daki ekomüze ve toplum müzelerini bir araya getiren FEMS, bir sonraki başlıkta ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Sosyo ekonomik bağlamda, ekomüze ve toplum müzeleri, güçlü bir bölgesel kimlik iddiasının geliştiği, derin dönüşüm içerisindeki endüstriyel ve kırsal geleneklerin mevcut olduğu ve aynı zamanda kentsel ya da kentleşme sürecindeki zonlarda kendini göstermiştir ve 1996 yılında Federasyon tarafından yeniden tanımlanan şekliyle, ekomüze ve toplum müzelerinin misyonu, bir bütün olarak aşağıdaki şekilde özetlenmiştir (Gillery, 2007, 8-9);

- Ekomüze ve kent müzeleri, bölgelerinin yalnızca kültürel ve doğal mirasını değil, aynı zamanda bilimsel, teknik, etnografik mirasını ve bellek mekanlarını ve araçlarını da değerlendirir.
- Ekomüze ve toplum müzeleri, yalnızca konservasyon alanları değildir. Toplumun katılımıyla, bölgelerindeki aktif yaşama, bölgesel gelişime, toplumun fikir geliştirme, tartışma ve deneyimleme süreçlerine katılım gösterir.
- Sosyal bilimler, etnoloji, çevre bilimleri, kent bilim, yerel gelişim, ekonomi gibi bilimler ve gerektiğinde diğer disiplinler arasında bağ kurar... Ve kimlik, miras, farklılık, güncel problemler ve toplumun yeni yönelimleri üzerine kritik sorular sorar.
- Tüm bunlar için, koleksiyonları insan ve toplumun tanıklığı, müzeografiye ise bu tanıklığın toplumla iletişimini sağlamanın ayrıcalıklı araçlarından biri olarak kabul eder.

4.4. Toplum Müzeleri ve Ekomüzelerle İlişkili Örgütler, Dünyada Ekomüze ve Toplum Müzeleri ve Birlikleri

Ekomüzeler ve toplum müzeleriyle ilgili olarak, ICOM News’un Etik ve Miras (Ethics and Heritage) sayısında yer alan, ayrıntılı bibliyografya, ekomüzeler ve toplum müzelerinin dünyadaki dağılımı ve bu alanda faaliyet gösteren uluslararası ortamda müze ve müze birliklerine ilişkin detaylı bir durum tasvirini de eşzamanlı olarak ortaya koymaktadır. Öyle ki, Uluslararası Avrupa Açık Hava Müzeleri Birliği, Danimarka Ekomüzeler Birliği, Nordisk Museoloji web sayfası ve Nordic Museums and Museology Dergisi, Uluslararası Afrika Müzeleri Konseyi, Batı Afrika Müze

Programı, Afrika ve İsveç müzeleri işbirliğiyle geliştirilen Afrika-İsveç Müzeler Network'ü gibi birçok uluslararası oluşum ve Tanzanya'dan Kanada'ya, Çin'den Finlandiya'ya, Vietnam'dan Meksika'ya, Amerika'dan Zimbabwe'ye birçok ülkede yer alan müze örneği, dikkati çekmekte ve ekomüze ve toplum müzelerinin ilişkide olduğu kurumların ve işbirliklerinin boyutunun çeşitliliği ve zenginliği göze çarpmaktadır (Perrier-Latour, 2005, ICOM, [24.05.2009]).

Tüm bu oluşumların arasında ekomüze ve toplum müzeleri literatürünün geliştirilmesinde, özellikli bir payı bulunan Ekomüze ve Toplum Müzeleri Federasyonu bu bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1989 yılında, Fransa'da kurulan federasyon, başlangıçta yalnızca ekomüzeleri kapsayacak şekilde oluşturulmuş, 1991 yılında Mulhouse'da gerçekleştirilen Müze ve Toplum başlıklı toplantıda, toplum müzeleri kavramının ortaya konulmasıyla, 1992 yılında, Ekomüzeler ve Toplum Müzeleri Federasyonu olarak son şeklini almıştır (Gillery, 2007, 8-9; FEMS, [24.05.2009]). Başlangıçta 28 ekomüze, Franche-Comté Bölge Konseyi ve Kredi Kooperatif Birliği³⁸ inisiyatifiyle yola çıkan federasyon, bu gün ; ekomüze, toplum müzesi, sentez müze, atölye müze, yorum merkezleri ve aynı bilimsel konuyu paylaşan diğer tüm miras kurumlarından oluşan, 220 müze ve müzeografik alanın üyeliği, 1500'den fazla çalışanı, 3000'e yakın gönüllüsü ve Fransa müze ziyaretçi sayısının onda birine denk düşen, yıllık yaklaşık 4 milyon ziyaretçisi ile, ekomüze ve toplum müzeleri konusunda faaliyet gösteren en etkin müze birliği olarak dikkati çekmektedir (Ecomusée du Creusot-Montceau, [24.05.2009]; Gillery, 2007, 8-9; Lamboley, 2007, 10-12).

Ülkedeki bölgesel gelişim aktörlerinden biri olarak olarak işlev gösteren federasyon, aynı zamanda ekomüzelerin müzeolojik ve deontolojik prensiplerini geliştirmiş ve bu prensiplerin yerleşmesine aracılık etmiştir. Öyle ki federasyon, misyonunu bu yaklaşım çerçevesinde aşağıdaki şekilde belirlemiştir (FEMS, [24.05.2009]):

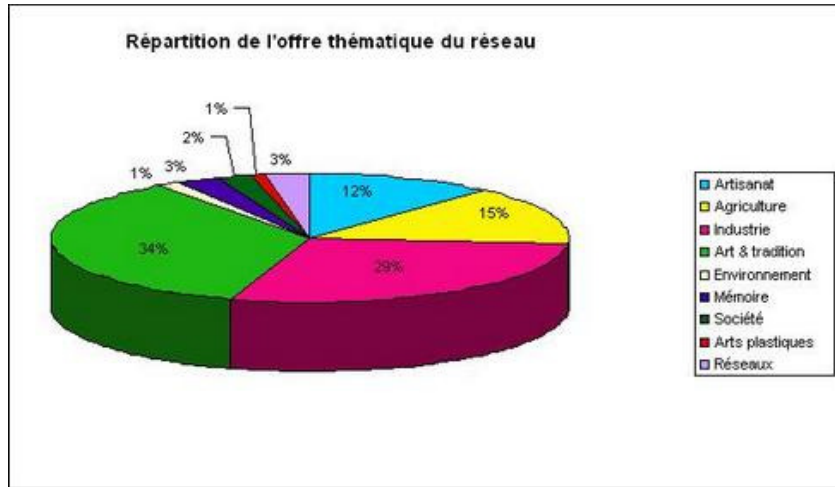
- Toplumu belirli bir verili gerçeklik (tanımlı bir bölge, bir yaşam biçimi, bir topluluk, bir grup, bir meslek, bir iş-yapma bilgisi (know-how) vb. çerçevesinde zaman ve uzam içerisinde sorgulamak
- İnsan toplulukları, toplumun geneli, sosyo-profesyonel gruplar, kamu güçleriyle vb ile diyalog ve temas olanakları yaratmak
- Ortak, dayanışmalı bir gelişim yararına faaliyet göstermek
- Bilimsel disiplinlerarası yaklaşımla, farklı bakış açılarının karşılaşmasını sağlamak ve ortak fikir geliştirme süreçlerine katkıda bulunmak

---

³⁸ Fondation Crédit Coopératif

Ekomüzelerin temel prensipleri, 1981’de Fransa Müzeleri Direktörlüğü (Direction des Musées de France) öncülüğünde, 1981 yılında geliştirilen Ekomüzeler Charte’ında tanımlanmış, Federasyon 1997’de, ilk defa kırsal ve bölgesel kültür, kentsel kültür, teknik ve endüstriyel kültür olmak üzere üç ana odak üzerinde ayrılmaya başlamış, 1999 yılında, Fransa Müzeler Direktörlüğüyle geliştirdiği konvansiyonla, koleksiyonların ve müzeografik mirasın bilimsel yönetimi, toplulukların tanınması ve geliştirilmesi, yeni teknolojiler ve araştırma gibi konularda birçok ulusal kurumla işbirliği yapar hale gelmiş (FEMS, [24.05.2009]) ve bugün Ulusal Turizm Konseyi³⁹, Kırsal Turizm Daimi Konferansı⁴⁰, Miras Konseyi⁴¹ üyelikleriyle Fransa’daki ulusal karar alma mekanizmalarında etkin rol oynamaya başlamıştır (FEMS, [24.05.2009]).

Bugün itibariyle Federasyon dahilindeki ekomüzeler, konu alanları itibariyle de çeşitlilik göstermektedir. Yapılan değerlendirmelerde %12’si zanaat, %15’i tarım, %29’u endüstri, %34’ü sanat ve gelenek, %1’i çevre, %3’ü bellek, %2’si toplum, %1’i plastik sanatlar ve %3’ü ağ-şebeke konularına ağırlık vermektedir (FEMS, [24.05.2009]).

Şekil 21: Fransa’da Ekomüzelerin Konu Alanlarına Göre Dağılımı.

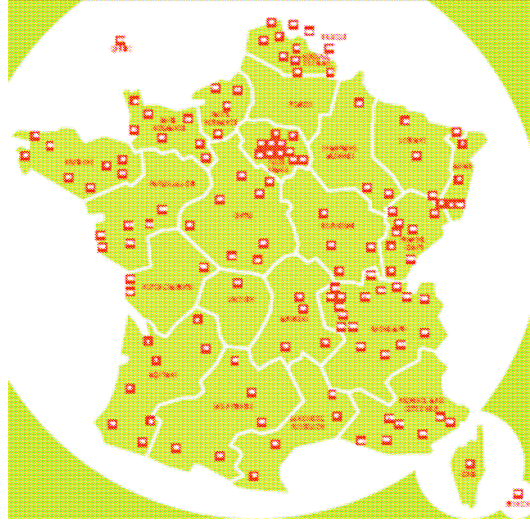
FEMS, www.fems.asso.fr. [24.05.2009]

³⁹ Conseil National du Tourisme

⁴⁰ Conférence Permanente du Tourisme Rural

⁴¹ Conseil du Patrimoine

Şekil 22: Fransa’da Ekomüzelerin Bölgelere Göre Dağılımı.

Ülke Çapında FEMS’e Üye Müzeler.2008, FEMS, www.fems.asso.fr. [24.05.2009]

ICOM’a bağlı komitelerden biri olan, Avrupa Açık Hava Müzeleri Birliği (AEOM : Association of European Open-Air Museums), benzer bir alanda faaliyet gösteren diğer bir müze birliği olarak dikkat çeker. Avrupa’daki açık hava müzelerinin genellikle müdürlerinin katılımıyla oluşan birlik, açık hava müzeleriyle ilişkili akademik, teknik, pratik ve organizasyonel deneyimin paylaşılması ve faaliyetlerinin geliştirilmesi amacını taşımaktadır. Bu amaçla birlik, iki yılda bir belirlenmiş özel konulara ilişkin tartışmaların yürütüldüğü ve müzeolojik standartların iyileştirilmesini hedef alan konferanslar gerçekleştirmektedir (ICOM, [24.05.2009]).

Yine AFRICOM (International Council of African Museum-Afrika Müzeleri Uluslararası Komitesi), bölgesel düzeyde müzeler arasında işbirlikleri geliştirilmesine yönelik faaliyette bulunan ve çok sayıda yerel müzenin üye olduğu diğer bir oluşum olarak dikkat çeker. ICOM’un, Afrika müzeleri programı çerçevesinde 1991 yılında Benin, Ghana ve Togo’da düzenlediği, müzelerin Afrika kıtasının gelişimindeki rolünün, Afrika müzelerinin ve müze profesyonellerinin ihtiyaçlarının ortaya konmasını amaçlayan “Afrika için Hangi Müze? Gelecekte Miras” (“What Museums for Africa? Heritage in the Future”) başlıklı toplantısı sonucunda AFRICOM adını taşıyan bir müzeler programı oluşturulmuştur. ICOM tarafından yürütülen ve Afrika müzeleri profesyonellerinden oluşan bir komitenin yönlendirdiği 1993–95 yılları arasındaki AFRICOM–1 ve 1996–98 yılları arasındaki AFRICOM–2 programları, 2-9 Ekim 1999 tarihlerinde Lusaka, Zambiya’da gerçekleştirilen Kurucu Birlik toplantısında, birliğin 3 yıllık detaylı faaliyet programı oluşturulmuş ve program

şeklinde yürütülen bu yapılanma, ICOM'un bağlı komitelerinden biri haline getirilmiştir. Komite, uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olarak Kenya Hükümeti'nce kayda alınmış ve Kenya'nın başkenti Nairobi, komitenin merkezi olarak kabul edilmiştir (ICOM, [24.05.2009]; AFRICOM, [24.05.2009]).

Afrika müzelerinin özerkliğinin sağlanması, müzeler arası ortak etkinliklerle, bölgesel işbirlikleri geliştirilmesi, müze küratörleri, teknisyenleri ve eğitimlerine yönelik uzmanlık eğitimlerinin planlanması, mirasın korunması ve kültürel mirasa yönelik kaçakçılığa karşı mücadele edilmesi, komitenin odaklandığı dört temel amacı ifade etmektedir (AFRICOM, [24.05.2009]).

Temel misyonu, kültürel tutarlılık ve kültür geliştirici olarak müzelerin rolünün desteklenmesi yoluyla, Afrika topluluklarının gelişimine katkıda bulunmak” olarak tanımlanmış ve komitenin belirlediği hedefler aşağıdaki gibi belirtilmiştir (AFRICOM, [24.05.2009]):

- *Küresel gelişim kontekstinde Afrika müzelerinin ve müzeyle ilişkili diğer kurumların gelişiminin sağlanması,*
- *Müze etkinliklerinin üzerine temellendiği uzmanlıkların gelişiminin sağlanması,*
- *Afrika müzeleri ve müze profesyonelleri arasındaki işbirliği ve ortaklıkları güçlendirmek ve kıta ötesi ülkelerle müze profesyonelleri değişim programları geliştirmek,*
- *Kültürel ve doğal mirasın korunması ve değerlendirilmesi sürecine toplumun tüm kesimlerinin katılımının sağlanması,*
- *Afrika mirasına yönelik kaçakçılığa karşı mücadele edilmesi*

Bugün çok sayıda üyesi ve UNESCO, Africalia, Association Francaise d'Action Artistique (AFAA), Ford Foundation, Getty Grant Program, and the French Cultural and Cooperation Centre (Nairobi) gibi kurumların desteğiyle AFRICOM, yalnızca ekomüze ve toplum müzelerinin değil, çok sayıda ve çeşitli müzenin ilişkide olduğu uluslararası bir müze birliği olarak yerel-küresel dengede, işbirliği geliştirilmesinde etkili olmaktadır (AFRICOM, [24.05.2009]).

Diğer bir uluslararası birlik olan SAMP, Afrika-İsveç Müzeler Ağı (African-Swedish Museum Network), 1989 yılında Alpha Oumar Konarés öncülüğünde düzenlenen ve 26 Afrika ve İsveç müzesinin bir araya geldiği toplantı sonucunda kurulmuş ve kaynakların paylaşımı ve diyalog yoluyla “insani anlayışın” geliştirilmesini sağlamak amacıyla faaliyet göstermektedir. 1989 yılındaki kuruluşundan bu yana, toplam 35 ayrı ülkeden (Azerbaycan, Barbados, Bolivia, Botswana, Burkina Faso, Cameroon, Chile, Comoros, Costa Rica, Dominican Republic, Eritrea, Guatemala, India, Iran, Kenya, Madagascar, Malawi, Mauritania, Mongolia, Mozambique, Nigeria, Philippines, Senegal, South Africa, South Korea, Sweden, Tanzania, Zambia, ve Zimbabwe vb),

toplam 85 müze birliğe dahil olmuş ve söz konusu oluşum geçtiğimiz yıl içerisinde yeniden yapılanma sürecine girmiştir.

SAMP misyonu üzerinden kendisini, “miras, tarih ve bilimin bilinçli bir şekilde ele alınması yoluyla insani anlayışın ve insan haklarının topluluklarla birlikte geliştirilmesini sağlayan”, “sınırlar arası ortak projelerle, işbirliği ve kapasite geliştirme, araştırma faaliyetleri yürütme yönünde, faaliyet gösteren” müzelerin gelişimini kolaylaştıran, bir müzeler ağı olarak tanımlamaktadır. Yine SAMP, “miras, tarih ve bilimin bilinçli bir şekilde ele alınması yoluyla, müzelerin insani anlayışın geliştirilmesi için varlık gösterdiği, kültürel ve doğal çeşitliliğin olduğu kadar, insan haklarının da tümüyle kavrandığı demokratik bir toplum” vizyonunu taşımaktadır. Sınırlar arası yaklaşım, paylaşım, saygı ve diyalog SAMP’in temel değerleri olarak göze çarpmaktadır (SAMP, [24.05.2009]).

Uluslararası Bölgesel Müzeler Komitesi (ICR), 1953–54 yıllarında Yerel Müzeler Komitesi olarak başlamış, ilk yıllık konferansı 7–9 Temmuz 1954 yılında Schaffhausen, İsviçre’de gerçekleştirilmiştir. 18–30 Eylül 1960 tarihlerinde, dönem Yugoslavyasının Belgrat ve Plitvice kentlerinde gerçekleştirilen yıllık toplantıda, ICOM Bölgesel Müzeler ve Uzmanlaşmış Müzeler Komitesi” (ICOM Committee for Regional Museums and Specialized Museums) ismini almış, ICOM’un 1962 yılında Hague, Hollanda’da gerçekleştirilen 6. Genel Konferansından bu yana ise ICOM, Uluslararası Bölgesel Müzeler Komitesi (ICOM International Committee for Regional Museums- ICR) olarak adlandırılmıştır (ICR, [24.05.2009]).

Dünyadaki müzeler arasında, en yaygın olan bölgesel müzeler arasındaki işbirliğini geliştirmek üzere kurulan ICR, bölgesel müzelerin içlerinde yer aldıkları topluluklara yönelik rolünün kültür, tarih, çevre, sosyal gelişim, dil gibi konulara ilişkin dikkatli yaklaşımı aracılığıyla desteklemeyi amaçlamaktadır. Komite, bölge müzeleri arasındaki felsefe, metodoloji farklılıklarının güçlüğünü taşımakta ve milyonlarca insanın yaşamını ve kimliğini etkileyen sosyal ve politik süreçlere yönelik uluslararası işbirlikleri geliştirilmesini desteklemektedir. 2004 yılında Seoul, Kore’de gerçekleştirilen yıllık toplantıda kabul edildiği şekliyle, ICR’ın misyonu “müzeler, profesyoneller ve kurumlar arasındaki iletişim, işbirlikleri ve değişimler için ortam oluşturulması yoluyla, topluluklarının yararına faaliyet gösteren bölgesel müzelerin gelişimini kolaylaştırmak” şeklinde belirtilmişti. Yine aynı toplantıda, Komitenin

vizyonu, SAMP'inkiyle neredeyse aynı şekilde; “doğal ve kültürel mirasın, geçmiş ve geleceğin, somut ve somut olmayanın dikkatli bir biçimde ele alınması yoluyla müzelerin insani anlayışın geliştirilmesi için, bir ortam olarak varlık gösterdiği demokratik bir toplum” ifadesiyle ortaya konmuştur (ICR, [24.05.2009]).

1995 Temmuz'unda, Stavanger'de kabul edilen “ICR Kuralları” temel alınarak, 21 Ağustos 2007 yılında, Viyana'da onaylanan ICR-Statutes'un 1. maddesinde (ICR, [24.05.2009]), ICR'ın ICOM Statues'un 17. Maddesi çerçevesinde oluşturulan ve bölgesel müzelerin faaliyetlerinin ve uzmanlık alanlarındaki standardizasyonun desteklenmesi amacıyla kurulan, uluslararası komitelerinden biri ve bir sivil toplum kuruluşu olduğu belirtilmekte; 3. maddesinde ise komitenin amaç ve hedefleri, ICOM statutes'ta belirtilen temel amaç ve hedeflerin bölgesel müzeler kapsamında uyarlanması yoluyla ifade edilmektedir (ICR, [24.05.2009]).

Uluslararası Tarım Müzeleri Birliği, dünyanın her tarafından tarım müzeleri uzmanlarının bir araya geldiği ve müzeler arası işbirliği ve bilimsel araştırmanın desteklendiği, diğer bir oluşum olarak dikkat çeker. Her üç yılda bir düzenlediği uluslar arası konferanslarla, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan şekilde tanımlanan ülkelere odaklanmakta ve yoğun tarıma dayalı bölgelerdeki tarımsal faaliyetlerin çevreye yönelik tahribatını engelleme ve fakir toplulukların gelişmelerine destek verme amacı taşımaktadır. Ekomüze ve toplum müzeleri gibi hem üretim teknikleri, hem de doğal çevre, kültürel mirasın korunması ve ekonomik gelişim dengesi üzerinden ele alınmaktadır (ICOM, [24.05.2009]).

Kökeni dönemin Çekoslovakya'sında, Jurkovič kardeşlerin, İsveç'teki Skansen örneği temel alınarak, 1900'lerin başından itibaren, bir açık hava müzesi kurulması yönündeki çabalarına dayanan, Uluslararası Tarım Müzeleri Birliği (AIMA), 1960'larda yaşanan tarım müzeleri sayısındaki artışla birlikte, Çekoslovak Tarım Müzesi'nin girişimi sayesinde 1966 yılında Prag'taki Çek Tarım Müzesi'nin kuruluşunun 75. yılı nedeniyle gerçekleştirilen, ilk uluslararası konferansta birlik halini almış ve bir dizi konferansın sonucunda, ICOM'un 28 Temmuz 1968'de Köln'de gerçekleştirilen 25. Genel Toplantısında bağlı komitelerinden biri olarak kabul edilmiştir (AIMA, [24.05.2009]).

Kuruluş ilkelerine göre, AIMA'nın kapsamı, tarım teknolojileri, gıda endüstrileri, ormancılık, bahçecilik, bağcılık, balıkçılık, avcılık ve diğer tarımsal hizmet ve süreçlere ilişkin endüstrileri konu edinen tüm müzelerle birlikte, açık hava müzeleri, tarım alanına ilişkin geniş birimleri, koleksiyonları ve araştırma uzmanları olan diğer müzeleri de içerecek şekilde, tarım müzelerini kapsamakta ve amacı, üye müzeleri aracılığıyla unutulmuş teknolojik yöntemlerin, kırsal yaşamın ve çiftçiliğin, folklorik sanatın ve geleneklerin korunması ve bunlara ilişkin sosyal yaşam örüntülerinin yeniden canlandırılması olarak tanımlanmaktadır (AIMA, [24.05.2009]).

Günümüzde tüm bu farklı temalara yönelik hizmet veren oluşumların dışında, çok sayıda bölgesel birliğin varlığı da gözlemlenmektedir (ASPAC, [24.05.2009]; ICOM, [24.05.2009]; Galla, 1995, s. 315):

- Bölgesel, çok dilli, kar amacı gütmeyen bir kurum olarak Pasifik müzeleri; kültürel merkezleri ve halklarını mirasın korunması yönünde destekleyen bir kurum olarak faaliyet gösteren Pasifik Asya Müzeler Birliği (PIMA)
- Comores, Madagascara, Mauritius, Seychelles gibi Hint Okyanusu'nun Güney-Batı bölgesinden müze uzmanlarını bir araya getiren Hint Okyanusu Müzeler Birliği (AMOI)
- SADC üyesi ülkelerdeki ulusal mirasın araştırılması, uygulanması, korunması ve geliştirilmesine yönelik ilişki ve işbirliklerini güçlendirme misyonuyla 1988'de kurulan Güney Afrika Gelişim Toplumu Müzeler ve Anıtlar Birliği (SADCAMM)
- Karayip müzelerinin, çalışanlarının ve ilişkili olduğu kurumların ortak miraslarının araştırılması, anlaşılması, korunması ve geliştirilmesi amacıyla bir araya geldiği ve profesyonel uygulama pratikleri geliştirmek ve Karayip Toplumu Bölgesel Kültür Komitesi'nin (CARICOM) kültür politikalarını ve programlarını desteklemek amacıyla 1989 yılında kurulan Karayip Müzeleri Birliği (MAC)
- Asya, Pasifik ülkeleri, Avrupa ve Kuzey Amerika'dan bilim merkezleri, bilim müzeleri, çocuk müzeleri ve sergi tasarım ve üretim firmalarından oluşan toplam 17 üyesiyle, informal eğitime ve Pasifik Asya ülkelerinin bilim ve teknolojilerinin anlaşılmasına hizmet etmek üzere 1997'de kurulan Pasifik Asya Bilim ve Teknoloji Ağı

- 2002 yılında Şangay’da kurulan Asya Pasifik Bölgesel Birliği (Asia-Pacific Regional Assembly)

Yerel, kırsal ya da bölgesel düzeyde faaliyet gösteren müze birliklerinin başlıcalarına yukarıda yer verilmekle birlikte, kıtalararası, bölgeler arası ya da uluslararası oluşumlarla birlikte, çok sayıda ulusal birliğin de varlığı göze çarpmaktadır. Bu çalışmada, başlıcalarına değinmek çeşitliliği göstermek açısından yeterli bulunmuştur.

4.5. Günümüzde Ekomüze Uygulamaları ve Dağılmış Uygulama Alanı

Ekomüzelerin, ortaya çıktığı dönemde, Çevre Bakanlıkları ile büyük bir ilgisi bulunduğu, daha önceki bölümlerde belirtilmişti; bölgesel planlama perspektifiyle, kültürel ve sosyal gelişme kadar, kimliklerin resmedilmesini de içeren bir görüşü ortaya koymaktaydılar. Bu görüşü hayata geçirmek, mirasın korunması yoluyla gerçekleştirilecekti. Böylece, daha en başından ekomüzelerin, ekonomik ve sosyal gelişme ile, kültürel mirasın korunması arasında bir denge noktasını aramakta olduğu açıkça görülebilmektedir. Prof. Amareswar Galla’ya göre, bu iki amaçtan herhangi birisi, diğerine göre taviz verilebilir bir nitelikte değildir. Herhangi birini diğerine göre, öncelikli kılmak mümkün görünmemektedir (Galla, 2002, 67–68; Moran, 2004, 11–13).

Ekomüzelerin, insanlar açısından çok önemli başka bir yönü daha vardır; böylece toplum, müzenin tüketicisi rolünden, müzenin aktörü ya da yaratıcısı rolüne geçebilmektedir (Poulot, 2005, 178). Ekomüzelerin bu misyonu ile Umberto Eco’nun “açık yapıt” kavramı arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. Öyle ki, Eco, edebiyat ve sanat alanında “izleyicinin/yorumcunun” aktif katılımını öne sürerken, ekomüzeler temsil ettikleri toplumu, gerçek ve asıl küratörleri konumuna yerleştirmektedir (Eco, 2001, 11). Müze ile toplum arasındaki sınır, müze içi ve müze dışı arasındaki fark ekomüzelerde ortadan kalkmaktadır.

Eski bir ICOM yöneticisi ve 1965–1974 yılları arasında ICOM’un yerel ve toplumsal gelişim danışmanlığını yapmış olan Hugues de Varine, ekomüzenin, insanların kendi geleceklerini belirledikleri bir yaşam ve davranış modeli sunduğunu belirtmektedir. (De Varine, 2005b, 3) Burada, katılımcılık ve öz-belirlenimcilik üzerinde durmak gerekir. Toplumların kendi kültürel miraslarının geleceği hakkında karar

verebilmelerine verilen önem, farklı kültürel kimliklerin temsil ve dışavurumunun desteklenmesi ile birlikte, hem kültürel farklılığı ve çok kültürlülüğü hem de otantik olana yönelik bir arayışı aynı potada eritebilmeyi sağlar (Galla, 1994, [24.05.2009]). ICOM Başkan Yardımcısı Yani Herreman, müzelerin geçmişte, eğitimsel sorumluluklar ve kamuya hizmet ölçüsünde geliştiği, ancak yeni evrede söz konusu olanın, farklı toplulukların kendisini ifade etmesine yönelik olarak içerisinde alanlar barındıran bir müze modeline doğru gitmekte olduğu gerçeğini hatırlatmaktadır (Herreman, 2004, 10).

Dominique Poulot, Fransız müzeciliğinin tarihini anlattığı “*Une Histoire des Musées de France, XVIIIe-XXe Siècle*” adlı kitabında, müzenin bilginin hâkimiyetine sunmak üzere bütünü parçalara ayırdığını, ekomüze kavramının ise, bu bütüne saygı üzerine kurulduğunu söylemektedir (Poulot, 2005, 175). Nasıl bir arkeolog için araştırma, nesnesinin yani buluntunun “insitü” durumu büyük önem taşıyorsa, müzecilik alanında çalışan bir sosyal bilimci için de, kültürel mirasın yaşıyor olması, bütünselliğini koruyor olması, kendisine kaynaklık eden toplumdaki koparılmadan sürdürülmesi önemlidir. ICOM-İtalya Başkanı Giovanni Pinna, müzelerin, kayıt yöntemleri ile somut olmayan kültürü korumakta önemli bir rol oynadıklarını, ama yaşayan mirasın kültürel ifadelerinin bu şekilde, zaman ve uzamdan kopma ve kaynaklandıkları toplumla bağlarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını açıklamaktadır. (Pinna, 2003, 3) Aynı şekilde, ICOM-Fransa Başkanı Michel van Praet de bunu destekler ve somut olmayan kültürü koruma amaçlı kayıtlara geçiren bir müzeyle, o kültürü üreten süreçleri koruyan müze arasındaki büyük farkı vurgular (Von Praet, 2004, 11).

Galla’ya göre, ilkel-uygar, bilgili-bilgisiz, geleneksel-çağdaş, dinamik batılı ya da static doğulu gibi ikiliklerin, kültürel mirasın korunmasında yakın bir zamana kadar etkili olduğu ve bu tür ikiliklerin yapı sökümüne uğratılmasının, somut ve somut olmayan kültürel miras, doğa ve kültür arasındaki karşılıklı ilişkinin ve geçişkenliğin anlaşılmasının, kültürel mirasın korunmasında kaçınılmaz olduğunu ifade eder. Öyle ki, örneğin kültür-doğa ikiliği, 19. Yüzyıl Batı düşüncesinde varlık gösterir ve dünyanın birçok yerinde böyle bir ikilikten söz edilemez (Galla, 1995, 315-322).

Dolayısıyla müzeolojik uygulamalar söz konusu yapı sökümüne uğratılmadıkça, kültürel çeşitliliğin ve otantisitenin korunması mümkün olmayacaktır. Böyle bir yaklaşım kültürel çeşitlilik kadar, mirasın çeşitliliğinin de anlaşılmasını zorunlu

kılmaktadır. Irk, etnisite, cinsiyet, yaş, din, bölgeselcilik (regionalism), dil, entellektüel ya da fiziksel beceri, cinsel yönelim gibi bir dizi kültürel sınırla açıklanan kültürel çeşitlilik; taşınır-taşınmaz, somut-somut olmayan gibi ayrışmalar üzerinden; mirasın çeşitliliği de otantisite açısından önem taşır. Öyle ki, Galla, kültürel çeşitliliğin kültürel birlik içerisinde, kültüel birliğin de kültürel çeşitlilik içerisinde yaşam alanı bulması gibi, farklı miras biçimlerinin de benzer bir holistik yapılanma içerisinde ele alınması gerektiğini ortaya koyar. Otantisitenin ve kültürel çeşitliliğin, yalnızca bu kültürel sınırlar ve farklılıklar üzerinden değil, sözü edilen holistik yapı içerisinde birbirinden ayrılan, ama birbiriyle ilişki içerisindeki bu miras biçimlerinin analizinden gelmektedir.

Galla holistik miras yaklaşımını, toplumsal ekoloji yani doğanın kültürel algılanması ve tüm mirasın aslında somut olmayan miras niteliği taşıdığı yönündeki argümanından yola çıkarak ve halen mevcut olan tekil miras biçimlerine odaklanan geleneksel müze yaklaşımlarını eleştirerek (Moran, 2004, 7; Matsuzono, 2004, 13) ortaya koyar. Kültürel çeşitliliği barındırmayan bir biyolojik çeşitliliğin, geçmişin koruma anlayışını ifade ettiğini belirtir ve UNESCO'nun geçmiş dönemlerdeki yalnızca doğanın korunmasına yönelik, çoğu zaman toprağa bağlı toplumların yerinden edilmesi ya da toprakla bağlarının koparılmasıyla sonuçlanan uygulamalarını eleştirir. Burada biyolojik çeşitlilik çevresel peyzajın (landscape) ve mirasın çeşitliliğini; kültürel çeşitlilik ise kültürel mirasın çeşitliliği anlamında kullanılmaktadır (Galla, 2002, 73).

Şekil 23: Kültürel miras kaynaklarının holistik yaklaşımına sunumu.

Galla, Amareswar. 2002. Culture and Heritage in Development, Ha Long Ecomuseum, A Case Study from Vietnam. **Humanities Research**.vol. IX. no. 1: p.73

Böylece, kültürel miras kendini merkezinde yaşayan miras; yani mirasın taşıyıcısı olan halkın-insanın yer aldığı ve çevresini alanlar, yerler, peyzaj, yapılar, heykeller gibi taşınmaz; dış mekan, nesnelere, sanat eserleri, belgeler, basılı ve görsel-işitsel koleksiyonlar gibi taşınır; iç-mekan olmak üzere bir dizi farklı biçimde gösterir. Yine benzer bir düzlemde; sesler, değerler, gelenekler, diller, sözlü tarih, kırsal yaşam, yaratıcılık, adapte olma yeteneği, ayırt edicilik gibi somut olmayan biçimlerle; nesne ve belge odaklı somut biçimler arasındaki çeşitlenmeyi de gözler önüne serer.

Galla'ya göre; otantisitenin korunması için temelde üç yaklaşım geliştirilmelidir (Galla, 2002, 67-68):

- Farklı sesleri bir araya getirecek bir kültürel merkez: Farklı miras toplulukları arasındaki iletişim ağını oluşturacak, bir toplum müzesi, yaşayan miras merkezi, yorumlama merkezi ya da eğitim merkezi şeklinde işlev görecektir, farklı toplulukların, jenerasyonların ve miras değer sistemlerinin birbiriyle yakınlaşıp uzlaşmasına aracılık eden bir platform.
- Miras hizmetlerine başvurma ve erişim konusundaki fırsat eşitliği: Kültürel mirasın analizi, dökümünün yapılması ve değerlendirilmesi gibi miras kurumlarının faaliyetlerine ve çeşitli danışmanlık hizmetlerine eşit erişimin sağlanması, miras ihtiyaçlarının ve doğalarındaki farklılığın ifade edilmesi yönündeki kolaylaştırıcılık.
- Genel toplumsal bakış açısında değişim: Azınlık bir elitist grubun politikalarının baskısının, diğerlerinin haklarının elinden alınmasının önüne geçilmesi ve savunma fırsatı tanıma.

Böylece ekomüzeoloji ve toplum müzeciliği, tam da yukarıda değinilen kültür ve miras çeşitliliğinin üzerine kurulmuştur ve doğa kültürel açıdan ele alınır. Toplulukların, müzenin küratörleri konumuna yükseltilmesiyle demokratik bir müze forumu olarak kültürel farklılığı, çeşitliliği besler. Ve yukarıda ele alınan bu 3 noktayı bir potada eritir. Hem bir hub, hem bir danışılacak kurum ve değerlendirme merkezi, hem de kültürü asıl sahibine teslim etmekle bir demokratik aracı kurum olarak görev alır. Japonya'da World Heritage Convention'la ilişkili olarak gerçekleştirilen Nara Conference on Authenticity toplantısında Galla, kültürel mirasın korunmasının iki temel ögesi olduğunu belirtir; toplumun kültürel kontekstinin devamlılığı ve evrimi ile kültürel mirasın korunması, sürdürülmesi ve yönetilmesi ... İlki olmadan ikinci ögenin bir anlam ifade etmediğini ifade eder (Galla, 1994, 315-322). Söz konusu kültürel sürdürülebilirlik, toplulukların müze ziyaretçisi ya da izleyicisi olmaktan çıkıp belirleyici hale gelmeleri sağlanmadan gerçekleşmemektedir.

Doğal alanların, kullanılmaz hale gelmiş işçi mahallelerinin ve işsiz kalmış endüstriyel alanların müzeleştirilmesi gibi, düşüş bölgelerine yönelik kurtarma projeleri şeklinde ortaya çıkan ekomüze ve toplum müzeleri, bir süre sonra birçok farklı alanda uygulanmaya başlandılar. Ekomüzeolojinin geleneksel üretim tekniklerini destekleyen, ekolojik hassasiyete dayalı, endüstriyel, doğal ve kentsel

alanlara yönelik alan yönetimi; benzeri düzenleme yaklaşımı ve alternatif kültür güzergahları oluşturmakla, turizmi desteklemekle, mevcut ekonomik potansiyeli ortaya çıkarmakla birlikte; yeni iş olanakları geliştirme aracılığıyla ekonomik kalkınma yönünde yaptığı açılımlar, özellikle üçüncü dünya ülkeleri olarak adlandırılan ve doğal zenginlikleriyle olduğu kadar, yerel özellikleriyle de dikkati çeken, birbirinden farklı coğrafyalara model olarak kabul edilmesini sağlamış; bunun sonucunda ekomüze uygulamaları Uzak Doğu'dan Afrika ülkelerine, Pasifik Adalarından Amerika'ya kadar, geniş bir coğrafyada yeni formlar kazanarak genişlemiştir.

Böylece, birçok doğal ve yerel alan, bu modelle yeniden kurgulanmaya başlamıştır. Öyle ki, çoğu zaman ekomüze ve toplum müzesi, izole bir adanın dış dünyayla bağının kurulmasından, Afrika ülkelerinin sömürge ve savaş dönemi sonrası ulusal kimliklerini oluşturmasına, açlık ve terörle mücadeleye kadar kadar çok çeşitli amaçların aracı olarak kullanılmış ve kapsam alanları birbirinden giderek farklılaşmıştır.

Bu bölümde önce farklı coğrafyalarda öne çıkmış bazı ekomüzeolojik örneklere yer verilecek ardından, ekomüzeolojinin çözüm bulmaya çalıştığı temel sorunlar ve cevap verme şekillerine yönelik bir değerlendirme yapılacaktır.

Çin, 1980'lerdeki yoğun endüstriyel hareketlenme ve ekonomik gelişme nedeniyle, endüstriyel gelişimin etkisini dünyadaki birçok ülkeden daha yoğun bir biçimde yaşamış ve ülkenin ekolojik dengesi bu dönemde büyük ölçüde bozulmuştur. Toplumda ekosistemin yenilenmesi ve çevrenin korunması yönünde beliren bir çabanın göstergesi olarak, Çin'deki ilk ekomüze, 1995 yılında Soga, Liuzi'de, Guizhou bölgesinde Profesör Su Donghai ve geç dönem Norveç ekomüzecisi John Aage Gjestrum'un desteğiyle kurulmuş, ardından ülkede bir ekomüze patlaması yaşanmıştır. Guizhou Ekomüzesinden bu yana, ülkede neredeyse binden fazla müze açılmış, kültürel ve doğal mirasın korunmasına yönelik duyarlılık giderek artmış ve ekomüzeler de giderek yayılmıştır. 2005 yılı itibarıyla Çin'de Miao, Bouyei, Dong, Yao, Mongolian ve Han etnik gruplarına yönelik toplam yedi ekomüze bulunmaktadır. Ekomüzeoloji yoluyla, toplumun geneli tarafından asimile edilen bu gruplar, bölgenin asıl sahipleri olarak kabul edilmiş ve ekomüzenin sakinleri olarak ifade edilmişlerdir. Ekomüze çerçevesinde geliştirilen Bellek Projesi (Memory Project) ile bu topluluklara ilişkin yaşam ve belleğin kayıt altına alınması

amaçlanmış, bu yolla kültürlerinin korunması desteklenmiştir (Donghai, 2005, 7).

Çin’de ekomüzelerin geliştirilmesi yönünde Liuzhi Prensipleri olarak adlandırılan bazı temel ilkeler kabul edilmiş ve bunlar ülkedeki ekomüzeolojinin gelişimine rehberlik etmiştir (Donghai, 2005, 7). Bu ilkeler:

- Köy/kasabalardaki halk, kültürün asıl sahibidir. Kendi kendilerine onu yorumlama ve değerlendirme haklarına sahiptirler.
- Kültürün ve değerlerinin anlamı yalnızca bilgiye dayalı insan algısı ve yorumlamasıyla tanımlanabilir. Kültürel rekabet desteklenmelidir.
- Ekomüzelere halkın katılımı kaçınılmazdır. Kültür ortak ve demokratik bir servettir ve demokratik bir biçimde yönetilmelidir.
- Turizm ve kültürün korunması arasında bir çatışma varsa, ikincisine öncelik verilmelidir. Miras dışarı satılmamalı, ama kaliteli andaçlar şeklindeki geleneksel üretimler desteklenmelidir.
- Uzun vadeli ve holistik planlama kaçınılmaz önem taşır. Uzun vadede kültürü yok eden kısa vadeli ekonomik kazançlardan kaçınılmalıdır.
- Kültürel mirasın korunması çevresel yaklaşıma bütünüyle entegre edilmelidir. Geleneksel teknik ve materyallerin kullanımı bu anlamda esastır.
- Ziyaretçilerin bölgeye saygılı davranma yönünde ahlaki bir sorumluluğu vardır. Yönelim-davranış kodları/kuralları onlara verilmelidir.
- Ekomüzeler için bir İncil bulunmamaktadır. Her biri belirli bir kültüre ve yansıttıkları topluluğun durumuna göre farklılık gösterirler.
- Sosyal gelişim, yaşayan topluluklara yönelik ekomüzeler kurulması için önkoşuldur. Geleneksel değerlerden ödün verilmeden bölge sakinlerinin refahı geliştirilmelidir.

Bu dokuz prensip, yerel toplulukların kendi kültürlerinin sahibi olarak tanımlandığı ve kültürlerinin insitu korunması amacını güden bir yaklaşımı ortaya koymaktadır. Guizhou’nun ardından Guangxi’de, Guangxi Ethnography Museum araştırmacıları iki ekomüzenin kurulmasında görev almış ve bölge sakinlerinin yarı-zamanlı araştırmacılar haline geldiği işbirliği programları geliştirmişlerdir. Su Donghai, böylesi yakın bir ilişkinin ekomüzeler için kaçınılmaz olduğunu ve müze araştırmacılarının bölge topluluklarının yalnızca tarihlerini ve değerlerini değil aynı zamanda sosyo-antropolojik önemlerini de fark etmelerini sağladığını ifade etmektedir (Donghai, 2005, 7).

Galla, Vietnam’daki Ha Long Bay Ekomüzesi’nin oluşum hikâyesini anlattığı makalesinde, ekomüze yaklaşımının benimsenmesi öncesinde bölgede yapılan değerlendirmeleri ortaya koyar. Vietnam’daki Ha Long Bay bölgesine yönelik yapılan stratejik analiz çalışmalarında, alana ilişkin bazı temel bulgulara ulaşılmıştır.

Bunlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Galla, 2002, 65):

- Kömür madenciliği aktiviteleri, endüstriyel atıklar, atık su ve kentsel alanlardan gelen yağmur suyu akıntıları nediniyle çevresel bozulma, kirlilik ve tortulaşma
- Gelişme baskısıyla mücadele edemeyecek bir kentsel altyapı ve gelişme çatışmalarını ortaya koyan kurumsal kapasite eksikliği
- Uygun mevzuat ve düzenleme rejimlerinin, rekabet halindeki kullanımlar arasındaki gerilimi çözmeye yönelik uygun alan planlarının eksikliği

Bu sorunlara cevap vermek üzere, Ha Long Bay Yönetim Departmanı ve il otoritesi olarak Quang Ninh People's Committee (Quang Ninh Halk Komitesi) birlikte, Ha Long Bay'in gelişimi için, 2020 yılına kadar süreyi kapsayan bir master plan çalışması geliştirmiştir. Amaç, Dünya Miras Alanı ve ulusal kararlarla belirlenmiş alanların korunması ve Bay'i etkileyebilecek gelişimin kontrol altında tutulmasına yönelik ortak bir planlama çerçevesi oluşturmak, olarak ortaya konmuştur (Galla, 2002, 67).

Koruma ve gelişme arasındaki bu çatışmaya çözüm olarak, kamu ve sivil toplum paydaşları, 2000 yılının Temmuz ayında ekomüzeolojinin temel felsefi çerçevesini benimsemişlerdir. Yönelim, gelişme ve korumanın, birinin diğerine göre öncelikli kabul edilemeyeceği şeklinde ortaya konmuş ve böylece Ha Long Bay Yönetim Departmanı Ha Long Bay Ekomüzesi projesini açıklamıştır (Galla, 2002, 67).

Galla, ekomüze yaklaşımının "tüm beşeri ve doğal ekosistemler canlı ve gelişen organizmalardır ve izole edilmiş bölgelerde korunamazlar" kabulünden yola çıkarak seçildiğini ve aşağıda belirtilen hipotezlere en iyi cevabı verdiği düşünülerek benimsendiğini ifade eder (Galla, 2002, 67):

- Beşeri ve doğal ekosistemler birbirine bağımlıdır.
- Korumanın temel amacı, kaynakların sürdürülebilir gelişimidir.
- Kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve geliştirilmesi için önce anlaşılmalı gerekir.
- Kaynakların anlaşılması için doğalarının ve süreçlerinin yorumlanması gerekir.
- Etkin yorumlama, kaynakların öğeleri, sistemleri ve süreçleri arasındaki karşılıklı bağımlılığı kavrayan holistik bir bakış üzerine temellendirilmelidir.

Ekomüze konsepti, tüm Ha Long Bay'i yaşayan bir müze olarak kabul etmiş ve bölgenin yönetiminde, yorumlayıcı (interpretive) bir yaklaşım geliştirmiştir. Bay ve Quang Ninh gibi hinterland bölgeleri arasındaki denge ilişkisi, düzenli araştırma ve gözlemlenmeyle yöneticiler ve çıkar grupları tarafından gözlemlenmiş ve tüm insan aktivitesi, çevresel kaynakların bir ögesi olarak görülmüştür. Yorumlayıcı yönetim (interpretive management); *"kültür, tarih, gelenek ve insan popülasyonunun eylemlerinin, Bay ve etrafındaki mağaralar, adalardaki bitkiler gibi mirasın birbiriyle sürekli ilişki içerisindeki parçalarının sürekli gözlemlenmesini"* ifade etmek üzere ortaya konmuştur (Galla, 2002, 69–72).

Bay'in, Ekomüze yoluyla toplumsal gelişimi, aşağıdaki potansiyelleri üzerinden açıklanmıştır (Galla, 2002, 69–72):

- Sürdürülebilir ifade ve yorumlama pratikleri için kültürel mirasa ilişkin kaynak tabanını oluşturmak,

- Tüm toplulukları mirasın korunması ve takdir edilmesi sürecine katmak ve değerlendirmek üzere devreye sokmak,
- Koruma eylemleri için göreceli daha etkin bir toplumsal altyapı sağlamak,
- Fakirlikle mücadele etmek, iş yaratma olanaklarını maksimize etme ve çatışmaları çözme yoluyla koruma değerlerinin sağlanmasına yönelik ekonomik bir çerçeve çizmek,

Gelişme ve koruma arasındaki çatışmayı çözmek üzere, ekomüzeolojik yaklaşımın geliştirilmesi ve Ha Long Bay Ekomüzesinin, sürdürülebilir gelişim çerçevesinde koruma amaçlı bir araç olarak kullanılması, paydaşların bir araya geldiği yıl boyu düzenlenen toplantılar, atölye çalışmaları ve toplumun miras değerlerinin haritalandırılması çalışmalarıyla gerçekleştirilmiş ve bu çalışmaların sonucunda ortaya aşağıdaki sonuçlar çıkmıştır (Galla, 2002, 69–72):

- Turizm yoluyla gelir elde edilmesi kitlesel fakirlikle mücadele ve iş olanakları yaratmak için kritik öneme sahiptir. Ancak hızla büyüyen turizm de dikkate alınarak ekomüze yaklaşımı, diğer adalar ve mağaralarla birlikte Dünya Miras Alanları dışında yer alan, yeni alanların da ziyarete açılması yoluyla ziyaretçi yoğunluğunun farklı alanlara dağıtılmasını sağlamaktadır.
- Daha sofistike bir planlama, gelişim, uygulama ve değerlendirme tekniği kullanılması için, yönetimin yönetsel kapasitesinin genişletilmesine yardımcı olmaktadır. Holistik yapısı, Yönetim Departmanının kültürel ve organizasyonel yapısının limitlerini genişletmektedir. Yerel yönetim yapılanmasının geliştirilmesine destek vermektedir. Kamu ve sivil toplum desteğini harekete geçirmekte ve gelecekteki fakirliğin önlenmesinde korumanın önemine yönelik farkındalık yaratmaktadır.
- Dünya Miras Alanları dışında kalan alanlardaki mevcut ve planlanan kentsel ve endüstriyel gelişimin aşırı boyutları, doğal çevreye yönelik büyük bir risk oluşturuyor. Kirlilik ve tahribatın bir bölümü, alt yapı ve daha iyi ekipmanlar kullanılması yoluyla azaltılabilse de ziyaretçi, bölge sakinleri ve yerel endüstrilerin zararının minimize edilmesi için ekomüze, siyasa oluşturucu görev yapmaktadır.
- Savunmasız ve azınlık gruplara yönelik sistemli yerinden etme, marjinalleşme ve sosyal yabancılaşma sorunları ve beraberinde gözlemlenen fakirliğin giderek artması karşısında, ekomüzeolojik yaklaşımla, sözü edilen kitlelerle stratejik işbirliği geliştirilmekte ve problemlerine çözüm yolları aranmaktadır. Ekomüze marjinalleşmiş ve fakir insanlar için doğrudan ve dolaylı olarak birçok iş olanağı sağlamaktadır.

Ha Long Bay Ekomüzesi'nin yaklaşımını, belirli hedef kitleler üzerinden açıklamak da mümkündür: ziyaretçi, yerel topluluklar, yönetim ve yerel otorite... Ekomüzenin merkezi konumunda yer alan, bir “hub” ya da “yorumlama merkezi” olarak adlandırılan birim, ziyaretçiye yönelik bir yönlendirme ve oryantasyon merkezi olarak işlev vermektedir. Geniş bir ziyaretçi kitlesini ağırlamak üzere planlanmış, içinde çeşitli sergilerin, dioramların, modellerin, “hands on” aktivitelerin yer aldığı müze hub'ı, ziyaretçiyi, Bay'in çeşitli ekosistemlerine ve hinterlandlarına yönlendirmektedir. Bir noktada bu merkez, alanın bütünde görülen (tarih, gelenek, endüstri, ticaret gibi konularla birlikte, mağaralar, adalar, jeomorfolojik ve deniz-içi oluşumlar gibi) geniş çeşitliliğe sahip, karmaşık yapıyı gözler önüne seren bir özet birim niteliği taşır. Ziyaretçi buradan kendisine bir tur ya da kültürel deneyim seçimi yapmaktadır. Kültür turları, balıkçı kasabası, tapınak ya da yerel üretime dayalı bir fabrikaya yapılacak bir ziyareti ya da yerel bir geleneksel etkinliğe katılımı

içerebilmektedir. Bunların dışında, restore edilmiş geleneksel bir kömür fabrikasıyla birlikte, halen işlemekte olan bir benzerine yapılan ziyaretlerle bölgedeki madencilik ve maden işçilerin hayatının izlenebilmesine, sömürgecilik ve Amerikan savaşı sırasında mücadelelerinin ve dirençlerinin ortaya konması gibi, ziyaretçiyi alanın gerçek tarihine çeken endüstriyel turlar da bulunmaktadır. Söz konusu alternatif turlar, ekomüze öncesi durumda, yalnızca tek bir adaya veya mağaraya gidip fotoğraf çeken ziyaretçiye daha geniş bir çeşitlilik sunmakta ve hergün başka bir kültürel deneyim yaşanabilmesini sağlayarak ziyaretçilerin ziyaret süresini artırıcı bir etki göstermektedir. Ekomüze etkinliklerini destekleyecek ve güçlendirecek eğitsel ve performatif etkinlikler, atölye çalışmalarıyla üretim ve performans süreçlerine ziyaretçinin katılımı da desteklenmektedir. Yine bir deniz eğitim merkezi, sergi ve eğitim programlarıyla çevre eğitimine odaklanmaktadır (Galla, 2002, 70).

Vietnam'ın ilk ekomüzesi olan Ha Long Bay Ekomüzesi, bölgede yaşayanlara, özellikle nüfusun çoğunu oluşturan gençlere, dolaylı bir şekilde ve doğrudan çeşitli iş olanakları yaratmaktadır. Ekomüze yaklaşımıyla, geleneksel ve yerel endüstrilerin, zanaatlere yönelik ilginin ve pazarın canlanması, yerel ekonominin turizmdeki ziyaret sürelerinin artması yoluyla artan gelirden daha fazla yararlanması; bölge sakinlerinin atölyelerini, gemilerini geliştirme ya da yenileme fırsatı yaratılması ve en önemlisi, yaşayan mirasın taşıyıcıları olarak canlı birer kaynak haline gelmeleri amaçlanmaktadır. Hub'da yer alan Keşif Merkezi, Eğitim Bakanlığı işbirliğiyle bölgedeki okullara yönelik alternatif eğitim etkinlikleri sunmakta ve Ekomüze Botu, Quang Ninh'deki çoğu su kenarındaki çeşitli okullara gidip gelerek ücretsiz eğitim etkinlikleri sağlamaktadır. Ekomüze ayrıca, Quang Ninh Gençleri Birliği ile miras koruma projelerinde stratejik işbirliği geliştirmektedir (Galla, 2002, 71). Bunlar Ekomüzenin yerel topluluklara yönelik çözüm arayışları olarak karşımıza çıkar.

Merkezi ve yerel yönetim için ekomüze, geniş eğitim programlarıyla bu kadar karmaşık bir organizasyonu yönetme deneyimi olmayan yönetim yapılarının yetkinliklerini geliştirme konusunda destek vermekte; yorumlayıcı yönetim kapsamında bilgi kaynağının güncellenmesi ve sonrasında mirasın yorumlanması için veri toplama, saklama ve yeniden kullanıma kazandırma mekanizmaları geliştirmektedir. Yorumlayıcı Yönetim Planının (Interpretive Management Plan), ekomüze yoluyla uygulanması bilgi paylaşımı, takım çalışması ve yeni iş pratiklerinin öğrenilmesini sağlamakta; yönetim ve veri süreçlerinin bilgisayar kullanımıyla bilgi

yönetimi boyutuna taşınması ve turist rehberlerinin giderek daha iyi eğitilmiş profesyoneller haline gelmesini desteklemektedir. Yerel otoriteler açısından ekomüze, farklı toplum komitelerinin arasındaki sınırı kırarak bir ajans işlevi taşımaktadır (Galla, 2002, 72).

Ekomüzelerin, sömürge sonrası toplumların çoğu zaman kaybedilmiş doğal ve kültürel miraslarının ardından, yaşadıkları toparlanma sürecinde bir araç olarak kullanılmaları Afrika ülkelerinde de dikkati çeker. Böylece Afrika müzeciliği, sömürgecilik sonrası kültürel ve doğal mirasın kaybı ve ekonomik krizler, açlık ve hastalık gibi problemlerin tümüne yönelik bir çözüm arayışı sunma yolunda yeniden yapılanma sürecine girmiştir. West African Museum Programme (WAMP)'ın Başkanı Emmanuel Nnakenyi Arinze, Afrika müzelerinin değişim sürecini açıklarken, sömürgeciliğin ülke müzeciliğinin gelişim sürecindeki belirleyici etkisine vurgu yapar ve Afrika müzelerinin sömürgecilik etkisinde gelişen yapısını üç ana nokta üzerinden açıklar; yerel halk ve topluluklar yerine, elit bir ulusal grup ya da yabancıların odak alınması, din çatışmalarından kaynaklı mirasın yok edilme süreci ve müzelerin çok sık olmasa da, fauna ve florası da içine alan, özellikle etnoloji, arkeoloji, antik nesnelere gibi materyal kültüre ağırlık veren genel doğaları (Arinze, 1998, 31–37). Galla benzer bir biçimde, Afrika müzelerinin problemlerini aşağıdaki şekilde ifade eder (Galla, 1999, 38):

- Güney Afrika miras kurumları, danışma ve katılım süreçlerine hiç başvurmamıştır.
- Yönetim yapıları, konseyler ve vakıflara yapılan atamalar demokratik bir biçimde gerçekleşmemiş, şeffaflık ve izlenebilirlikten uzak kalmıştır.
- Ana odak, orta ve üst sınıflar, metropoliten ve erkek egemen çıkarlarla ilişkili biçimde Avrupa kökenli somut miras öğeleri üzerine biçimlenmiş, yaşayan ve somut olmayan kültür mirası görmezden gelinmiştir.
- Yaygın eğitim ve mirasın korunması düşük önceliğe sahiptir.
- Toplumun genelinin, miras kaynaklarına sınırlı bir erişimi vardır.
- Bir dizi belgesel nitelikli miras, materyal kültür, yapı ve çevre vb. net koruma prensipleri ve yaygın eğitimin eksikliği ve sömürgeci rejimler nedeniyle, geri dönüşü olmayacak biçimde kaybedilmiştir.
- Sömürgecilik öncesi döneme ilişkin mirasa çok ender başvurulmuş ve kültürel-miras müfredatına yeterince alınmamıştır.
- Kültürel miras yönetimi, yerel bağlam ve planlama süreçlerine entegre edilmemiştir.
- Siyaset prensiplerinin eksikliği sonucu, kaynak dağılımı dengesiz ve düzensiz bir karakter göstermiştir.
- Çok az sayıda kurum, özgürlük yolunda verilmiş mücadele ve kavgaya yönelik tarihi korumuştur.

Afrika ülkelerinin sömürge sonrası yapısı, benzer bir şekilde doğal alanların kültürel alanlara oranla göreceli olarak daha fazla olması ile de açıklanmıştır. Öyle ki, 2004 yılı itibarıyla, 754 Dünya Miras Alanı içerisinde, 582 tanesi kültürel sit iken Sahra bölgesi altında yer alan 69 sit alanından 29'u doğal, 30'u kültürel, 5'i ise karma sit olarak dikkat çekmektedir. Göreceli olarak kültürel sit alanlarının doğal sitlere göre

daha az olması, somut kültürel mirasın somut olmayan kültürel mirasa göre daha ağırlıklı olarak dikkate alınması ile ifade edilmektedir (Matsuzono, 2004, 13–14).

Afrika’da ulusal kimliğin inşası sürecinde, sömürgecilikle mücadele sürecine yapılan vurguyla çok sayıda özgürlük ve değişimi sembolize eden müze kurulur ve bu müzelerin çoğu toplum müzesi niteliği taşır. Sağlık, kentleşme, çevre problemleri ve politik değişim gibi konular müzelerin temel ilgi odakları olarak dikkat çeker. (Arinze, 1998, 36) Örneğin, Nijerya’nın tüm eyaletlerinde National Museum of Unity, yani Ulusal Birlik Müzeleri oluşturulur. Ulusal kimliğin inşa sürecinin yerel topluluklar ve kültürel çeşitlilik üzerinden ele alınması için, merkezi noktalar dışında yerel nitelikli müzeler de giderek yayılır. 1997’de açılan ve Güney Afrika’nın başlıca miras kurumlarından biri olan, Roben Island Museum, bu yerel nitelikli ancak, ulusal kimlik oluşturma iddiasıyla ortaya konmuş müzelerden biridir (Galla, 1998, 38). Galla, sürdürülebilir bir ulus inşası için, mekan, kimlik, tarih ve mirasa ilişkin ortak bir aidiyet duygusunun kaçınılmaz olduğunu ifade eder ve aparteid dönem sonrası temel mücadelenin, miras yönetiminin demokratik toplum ve ulus inşası sürecinde dönüşümü için entegre, holistik ve interaktif bir mekanizma oluşturulması gerektiğini belirtir. Güney Afrika ülkelerinde bu dönüşüm süreci, Ulusal Miras Komitesi (National Heritage Committee), Güney Afrika Ulusal Müzeler Servisi (South African National Museum Service), Arts and Culture Task Group, National Archival Service gibi, ulusal ölçekteki kurumlar ve merkezi yönetim dışında kalan, University of Western Cape, Mayibuye Centre ve Cape Town-District Six Museum, Roben Island Museum gibi, destekçiler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Bu kurumlar, birlikte Güney Afrika müzelerinin işlev ve doğalarının yeniden kavramsallaştırılması yönünde belirleyici olmuşlar, somut ve somut olmayan kültür mirasının bütünleşik bir yapı kazanması ve holistik bir çerçevede ele alınmasına önayak olmuşlardır (Galla, 1998, 39).

Cape Town’ın işçi yaşamının merkezi olan ve büyümekte olan altı bölgesinin bütününi ifade etmek üzere District Six olarak adlandırılan bölgede yer alan District Six Museum, 1901’de siyahların Nbadeni’ye sürülmesi ile başlayan, 1966’da yalnızca beyazlara ait bir bölge olarak ilan edilmesi, 1981’deki son yerinden etme çabaları ve buldozer yıkımlarıyla süren uzun süreçte aparteide karşı gösterilen direnç ve kazanılan galibiyetin sembolü olarak varlık göstermekte ve misyonunu “İnsanların bir daha asla zorla yerinden edilmemesi” şeklinde ifade etmektedir. Yine, 24 Eylül 1996

tarihindeki, Ulusal Miras Günü kapsamında, Kruger National Park'ın kuzey ucunda yer alan Thulamela bölgesinde açılan sit müzesi, çevre yönetimi ve toplumsal ekoloji konularına yaptığı vurgu, sömürge ve aparteid rejimlerin park alanları oluşturma amacıyla yerinden ettiği dezavantajlı komşu topluluklara yönelik destekleyici faaliyetleri nedeniyle, önemli bir toplum müzesi örneği olarak dikkat çeker. Yine benzer bir oluşum, Guateng bölgesindeki Tswaing Crater Museum, çevre müzesi-ekomüze karması bir model olarak dikkati çeker ve bütünleşik çevre yönetimi yaklaşımıyla doğal, endüstriyel ve kültürel mirası, Güney Afrika'nın en fakir ve en marjinalleşmiş Tswaing halkı üzerinden ele alır. Bölgenin biyofiziksel, kültürel ve sosyo-ekonomik öğelerini bir arada ziyaretçiye sunan müze ve The Tswaing Community Forum, koruma ve çevre yönetimi, eğitim, iş yaratma, turizm ve eğlenme/dinlenme ihtiyaçlarına yönelik kaynak kullanımlarının belirlenmesi amacıyla birlikte faaliyet gösterir (Galla, 1999, 40–42).

Mario Prado Alcivia, 1960'lardan beri sözü edilen Meksika'daki Zaachila, Oaxaca topluluğuna yönelik bir toplum müzesi oluşturma yönündeki gerçekleşmeyen vaadin sonunda, Zaachila Site Museum'un oluşum hikayesini aktardığı makalesinde topluluğun, merkezi yönetim tarafından agresif olarak tanımlanması ve yönetimin toplum müzesi gibi müzelerin çoğu zaman anlamsız olduğu düşüncesi nedeniyle, müze fikrinin reddedildiğini belirtir. Kültürel mirasları, uzun yıllar araştırmacılar ve arkeologlar tarafından ellerinden alınarak, Dünya'daki büyük müzelerde sergilenen Zaachila topluluğunun tepkisel yaklaşımı nedeniyle dışarıda bırakılma sürecine karşın bir grup insanın çabasıyla oluşturulan Zaachila Site Museum, kendi içlerinde kapalı kalmış toplulukların toplum müzesi, ya da toplum üzerine temellenen bir sit müzesi geliştirmelerine yardımcı olma sorumluluğuna vurgu yapmaktadır (Alcivia, 2005, 6–7).

Benzer oluşumlar, siklonlar, depremler ve fırtınalar gibi doğal etkenler nedeniyle güçlük yaşamakla birlikte, çok sayıda kısıtla (coğrafi izolasyonu takiben oluşan kültürel ve politik izolasyon, karayip devletinin ekonomik ve politik siyasalarının yetersizliği, bilimsel araştırmada paylaşım ve etkileşimin eksikliği, gündelik ve idari yaşamdaki çok dillilik gibi) mücadele etmek zorunda kalan adalar için de oluşturulmuştur. Karayip Müzeler Birliği, 1989 yılının Kasım ayında, Karayip Adalarının bu izole yapısına yönelik çözümler geliştirmek üzere kurulmuştur (Maréchal, 1998, 44–48). Örneğin, Antigua and Barbuda, 65000'lik nüfusuyla, iki

kırsal miras merkezine (Dow's Hill Historical Centre ve Betty's Hope), St. John's National Museum'a ve Nelson's Dockyard adında bir sit müzesine sahiptir ve 1985 yılında, İngiltere'nin Batı kolonilerinde yaşayan kölelerin özgürleşmesinin 150. yılı nedeniyle UNESCO, Kanada Uluslararası Gelişim Ajansı, (Canadian International Development Agency-CIDA), Tarih ve Arkeoloji Topluluğu (Historical and Archaeological Society) ve Eğitim Bakanlığı desteğiyle, Antigua ve Barbuda Müzesi de kurulmuştur (Gilette, 2000, 45). Tüm bu müzeler, Antigua ve Barbuda adalarının doğal, kültürel mirası ile sömürge dönemi ve sonrasındaki tarihsel süreci otaya koymaktadır.

Tüm bu örneklerden de yola çıkarak, ekomüze ve toplum müzelerinin temel oluşum ve kullanım şekillerinin çok çeşitli amaçlar taşıdığı söylenebilir:

- Miras çeşitliliği ve kültürel çeşitliliğin birlikte yorumlandığı kapsayıcılık temelli bir müzecilik anlayışının ve bütünleşik müze yaklaşımıyla sömürgecilik-sonrası yerel toplulukların desteklenmesi (Museum International, 2001, 5),
- Kültür ve doğa turizminin kültürel mirasın korunması yaklaşımıyla planlı gelişim amaçlı kullanımı konusundaki aracı rolü (Galla, ARTery, 11–13; Galla, 1995, 315–322; Graburn, 1998, 14),
- Küreselleşme karşısında yerel kimliklerin, üretim süreçlerinin ve ekonomilerin sürdürülebilir bir gelişme gösterebilmesi yönündeki güçlendirici yaklaşımı (Galla, ARTery, 11–13; De Varine, 2005b, 3),
- Parçalı müze yaklaşımıyla müzeciliğin merkezî anlayışının kırılması yönündeki etkisi, halkın kültürel planlama ve karar alma süreçlerine katılmasını ve özbelirlenimciliği destekleyen tutumu (De Varine, 2005b, 3),
- Yeni iş olanakları oluşturma konusunda dinamik yaratma çabası, kültürel planlama yaklaşımı ve holistik yaklaşımıyla daha yaşanır ve planlı yaşam alanları oluşturulmasına yönelik desteği ve bu tür bölgeler için gerekli uzmanlık ve yeterlilik şartlarını iyileştirmesi (Galla, 1995, 315–322),
- Geleneksel olanın, dışarıdan değil içeriden tartışılması ve sorgulanması yönündeki sorgulayıcı yapısı (Rekdal, 2004, 21),
- Kentlerde kentsel planlama süreçlerine yönelik katkısı ve siyasa oluşturma yönündeki etkisi, kırsal ve bölgesel planlama süreçlerine katılımı (Galla, 2004, 6–8)

5. BÜTÜNSEL BİR MODEL ARAYIŞI

5.1. Küresel Yerel İlişkiler Düzleminde Kent Müzesi, Ekomüze ve Toplum Müzesi Değerlendirmesi

Ekomüzeler ve toplum müzeleri, temelleri post-modern dünyada belirlenmiş oluşumlardır. Modernizmin evrensel, ulusal, sömürgeci ve sanayileşme yoluyla kalkınan-gelişen toplum modeli üzerindeki vurgusu, post-modernizmde ve dolayısıyla post-modern bir kavram olan ekomüze, küresel-bölgesel-yerel düzlemde örgütlenen, sivil toplum kuruluşlarının aktif rol oynadığı, sadece ekonomik sermayenin değil, kültürel ve sosyal sermayenin de aynı derecede önemli olduğu bir toplum modeline doğru kaymıştır. Müzelerin odak noktalarında da buna paralel bir kayma gözlemlenebilmektedir. Modernizmde müzeler, somut kültürel mirasın dikkate alındığı alanlardı, ya evrensel anlamda “insanı” ya da tek bir ulusal kimliği yansıtıyor, her kesimden insan ve toplulukları dikkate almayarak dışlayıcı ya da dışarıda bırakıcı (exclusive) bir tavır gösteriyorlardı. Sömürgecilik sonrası post-modern anlayışta ise müzeler, somut olmayan kültürel mirasa somut olan kadar önem veren ve kültürel farklılıkları temsil etmeyi amaçlayan, herkese açık ve kapsayıcı bir yaklaşımı benimsemeye başladılar.

Sömürge sonrası toplumlar için ekomüze ve toplum müzelerinin, küreselleşmenin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmaya yönelik olumlu etkileri bulunmaktadır. Batı’yı başlangıç noktası olarak kabul eden merkezci yaklaşımın son bulması ile bağlantılı olan “küreselleşme” değil, yukarıdan küreselleşmedir. Yerel inisiyatiflerin katılımcılığı, öz-belirlenimcilik, sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği, post-modern dönemde ele alınan kavramlardır. Müzeler için büyük önem taşırlar ve aşağıdan küreselleşmeyi, diğer bir ifadeyle “glokalizasyona” (*küresel-yerel’e*) yönelik desteği ifade ederler.

Stiglitz, günümüz toplumlarını “küresel topluluklar” olarak tanımlar ve bir arada yaşayabilmek için diğer tüm topluluklar gibi, bazı kurallara uymanın gerekliliğini ifade eder (Stiglitz, 2004, 15). Dolayısıyla, günümüz dünyasında bu kurallar, demokratik süreçlerle belirlenmelidir. Stiglitz’e göre; “*idarî organların ve*

otoritelerin bağılı çalıştığı bu kurallar, verilen kararlardan ve belirlenen politikalarından etkilenen uzaklardaki bütün insanların istek ve ihtiyaçlarını dikkate almayı ve bunlara yanıt vermeyi garanti etmelidir.” (Stiglitz, 2004, 15) Öte yandan, karar ve politikaların genelleştirilmesi ve bölgesel-yerel farklılıklar dikkate alınmadan her türlü sahada uygulanmaya çalışılması, büyük ölçüde yararlı olmaktan çok zarar verici olarak görülmektedir. Bu nedenle, UNESCO ve ICOM’un başkanlıklarında daha çok üçüncü dünya ülkelerinden gelen ya da bu bölgelerde çalışma deneyimine sahip kişilerin tercih edilmesi anlamlıdır. Stiglitz, IMF başkanlarının çoğu zaman Avrupalı, Dünya Bankası başkanlarının ise Amerikalı olduğunu hatırlatarak, bu kurumların hizmet verdikleri ülkelerin temsil edilmesi sorunu üzerinde durmaktadır (Stiglitz, 2004, 40). WTO ve Dünya Bankası gibi diğer küresel kuruluşların çalışmalarını da, benzer bir nedenle eleştirmektedir (Stiglitz, 2004, 42–43). Gerçekte bir kamu kuruluşu olan IMF’nin aşırı daralmacı para ve sermaye politikaları, toplumsal ve siyasal kargaşayı göze almakta ve bu durum etnik ayrılık geçmişine sahip ülkelerde huzursuzlukların baş göstermesiyle sonuçlanabilmektedir (Stiglitz, 2004, s. 33, 141). Ekonomik istikrar, toplumsal ve siyasal istikrara göre öncelikli kılınmaktadır. Buna benzer bir eleştiri Wallerstein’da da göze çarpar (Wallerstein, 1999, 20):

“Modern dünya sistemi, kapitalist bir sistemdi ve kapitalist bir sistemdir, yani, nihai olarak her şeyin metalaşması yoluyla, sonsuz bir sermaye birikiminin önceliğine göre işleyen bir sistem.”

Wallerstein’a göre, hangi rejim olursa olsun, sistem bu kurala göre işler, aksi takdirde bedel ödemek zorundadır ve dünyayı etkileme gücünü yitirir. (Wallerstein, 1999, 20) Ekonomik istikrara ulaşmak için sabredilmesi gerekir, böylece “*iyi durumda olanın dürüst muhafazakârlığı*” çoğu zaman sabır önermekten öteye gidemez. (Wallerstein, 1999, 16) Bu noktada, ekomüzelerin ekonomik gelişme ile kültürün korunması arasındaki denge arayışı tekrar hatırlanmalıdır. Öyle ki, özellikle yerel bölgelerde kültürün korunmasının ekonomik işlevi büyüktür. Küreselleşme ile giderek acımasız hâle gelen rekabet ile mücadele etmek şöyle dursun, fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken birçok üçüncü dünya ülkesi için, turizm en büyük geçim kaynağı olarak kabul edilebilir. Daha önce üzerinde durulan, gelişme ve korumadan birinin diğerine göre öncelikli olamayışı, bu nedenledir. Başka bir yönden ekomüze çerçevesinde dönüştürülen bir alanın, gelecekteki tehlikelere ne ölçüde açık olduğu ya da hangi tehlikelere açık olduğu tartışılmalıdır. Herhangi bir müzenin ziyaretçisindeki azalma nedeniyle zarar görmesi ile ekomüzenin ziyaretçilerindeki azalma sonucu

karşılaşacağı tehlikelerin aynı olması beklenemez. Her ikisi de hayatîdir ancak çevresiyle ve içinde bulunduğu toplumla organik bağlar kuran bir ekomüze modelinde tehdit çok daha sarsıcı olacaktır. Gerçekçi bir bakış açısıyla belirli bölgelerde tek çözüm olarak kabul edilen turizm, aynı zamanda dışa bağımlılık yaratır ve iç dinamiğin dışarıdan belirlenimine neden olur. Bu durumun aşağıdan küreselleşme ile ne kadar örtüştüğü, üzerinde durulması gereken başka bir konudur.

Wallerstein, eşitlikçi ve kolektif karar vermeye gerçek katılımı sağlayan bir sistem oluşturamamanın sebebini, sonsuz sermaye birikiminin önceliğine bağlar. Bu sistemin ortadan kaldırılabilmesi için üç nokta önemlidir; demokratik ve eşitlikçi bir sistem, tatminkâr iş/işler ve beklenmedik ihtiyaç durumlarında yardımın toplumsal olarak var olması, son olarak da biyosferin kaynaklarının uygun bir biçimde kullanılması ve korunması (Wallerstein, 1999, 74). Beklenmedik ihtiyaç durumlarında, yardımın toplumsal olarak var olması, iç dinamikleri dışarıdan belirlenen toplumlar için önemlidir. Ana gelir kaynağı turizm olan toplulukların, yukarıda sözünü ettiğimiz tehlikelere karşı korunmasında, işte bu yardım rol oynayacaktır. Ancak yardım konusu da, Stiglitz'in sözünü ettiği bilgi asimetrilerine (Stiglitz, 2004, 11) benzer bir ortamı yansıtır. İşverenle işçi, borçluyula alacaklı, sigorta şirketiyle sigortalanan arasındaki benzer bir ilişki, yardım eden ve yardımcı alan arasında yok mudur? Turist ve turisti ağırlayan arasındaki durum, hem ekonomik hem de sosyal iki boyut olarak karşımıza çıkmaz mı? Bu nedenle ekomüzelerin oluşumuna yönelik projelerin, büyük oranda içeriden finanse edilmesi ve güçlü bir iç dengenin oluşturması önemlidir.

Ekomüze ve toplum müzesi kavramlarının, yirminci yüzyılda ortaya çıkışı şaşırtıcı değildir. Aydınlanma sonrası modernizmin getirilerinin, bu denli büyük çapta ve küresel etkiler yaratmasıyla yakından ilişkilidir. Her iki müze fikrinin ortaya çıkışı, endüstri devriminin etkileri açısından bakıldığında, on sekizinci yüzyıl Avrupa'sındaki değişimlerin sonuçlarıyla ilişkilidir. Ekonomik ve bilimsel aydınlanmanın, kültürel ve sanatsal aydınlanmaya öncül olduğu bir süreç dikkate alındığında, aradaki açığı daha sonraki yüzyılların kapatmaya çalışması ise doğal görünmektedir. Hobsbawm, ekonomik aydınlanmanın öncüllüğünü şu şekilde açıklar (Hobsbawm, 2003, 29);

“18. yüzyılı derinden biçimlendirmiş olan insan bilgisinin, ussallığın, zenginliğin, uygarlığın ve doğa üzerinde kurulan denetimin ilerlemekte olduğu inancı, yani “Aydınlanma”, gücünü esas

olarak üretimden, ticaretten ve her ikisiyle kaçınılmaz ilişkisi olduğuna inanılan ekonomik ve bilimsel ussallıktan almıştı.”

Hobsbawm burada ayrıca, aydınlanma insanının, Benjamin Franklin’i, geleceğin etkin, kendini yetiştirmiş ussal yurttaşının bir simgesi olarak selamladığını söyler. (Hobsbawm, 2003, 29) Weber, Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu’nda, Franklin’in zamanın ve kredinin para olduğunu bilen bir liberal kapitalist olduğuna, yine Franklin’in kendi cümlelerine yer vererek değinmektedir: “[...] *Günde boş yere bir pens harcayan yılda 6 sterlini zıyan etmiş olur... Her gün zamanının 1 pens değerindeki bir kısmını harcayan (ki bu ancak bir dakika yapar) başka bir hesapla bir tam günü ve yıllık 100 sterlinin kullanımının sağlayacağı yararları da (6 sterlin) kabeder [...]*” (Weber, 1999, 43) Bu hesap, ekonomik aydınlanmanın, aydınlanmanın genelinde birincil ve öncül olduğunun ve Franklin’in neden ussal yurttaşın simgesi olarak kabul gördüğünün de açıklamasıdır. Weber şöyle devam eder (Weber, 1999, 41–43):

“18. yüzyıldaki endüstriyel gelişme derhal ya da öngörülebilir bir gelecekte endüstri devrimine yani, artık mevcut talebe bağlı olmayıp kendi pazarını yarattığı için büyük miktarlarda ve giderek azalan maliyetlerle üretim yapacak makineleşmiş bir fabrika sisteminin yaratılmasına yol açmadı.”

Bu dönemde yalnızca köylüler ve tarım, on dokuzuncu yüzyıldaki modern üretim hatlarından sonra ise zanaatlar, teknik üretim ve atölyeler zarar gördü. Ekomüzeler, bu iki grubun toplu olarak korunmasına yönelik olarak yirminci yüzyılda karşımıza çıkmış bir çözüm olarak, kavramların gelişiminin arkasında ne kadar geniş bir süreç olduğunu göstermektedir. Bugün hala, Fordizme ihtiyaç bırakmayacak kadar gelişmiş bir üretim sistemi ve teknolojiden sonra, insansız üretim hatlarıyla yenilenen sanayi mahallelerindeki işçilerin ve ailelerinin ne yapacağı tartışılmaktadır. Dolayısıyla müzecilikteki yeni oluşumlar olarak gördüğümüz ekomüzeler ve toplum müzeleri, aslında terk edilen ve artık kendilerine ihtiyaç duyulmayan işçi gruplarıyla ne yapılacağına bilinmemesi ile de ilgili olabilmektedir. Bu durum, aslında ekonomik aydınlanmayı geriden takip eden bir sosyal bilinci ifade etmektedir. ICOM ile UNESCO işbirliğinin, sonuçta sosyal dönüşüm gibi bir konuya odaklanmasında, endüstri devrimi sonrası etkilerin rolü böylece daha da açık bir şekilde görülebilir.

Modernizmin ekonomik hayatta yarattığı değişime paralel olarak ve yine bu ekonomik değişimler tarafından ön-belirlenen düşünsel boyutta da büyük değişimler gerçekleşti. Hobsbawm, Aydınlanma insanının bakış açısını; “*Aydınlanmış düşünceye, laik, ussal ve ilerici bir bireycilik egemen olmaktaydı. Bireyi,*

zincirlerinden, hâlâ dünyanın dört bir köşesine gölgesini düşüren ortaçağın cahil gelenekçiliğinden, ('doğal' ve 'ussal' dinden ayrı olarak) kilisenin hurafelerinden, insanları doğuma ve ilgili başka ölçütlere göre alt ve üst olarak hiyerarşiye ayıran usdışılıktan kurtarmak, Aydınlanmanın başlıca amacıydı” sözleriyle açıklar (Hobsbawm, 2003, 30). Kısacası sekülerleşme, ussallık, pozitivism gibi kavramlar, bireyi daha önceki bağlarından koparacak ve sınırsız üretiminin karşılığını alacak yolu kendisine açacaktı.

Aydınlanma, bireyi sözü edilen önceki bağlarından koparmakla birlikte, ussallığı bir din boyutunda yüceleştirmiş ve rasyonelliği “mutlak gerçeklik” ile ilişkilendirmiştir. Aydınlanma insanı, kendini bir son nokta, varılabilecek en üstün seviye olarak kabul etmiş ve kazandığı özgüven sayesinde, geçmiş ile kendi zamanı arasında aşırılığa varan bir geri-ileri ayrımı yapmaya yönelmiştir. Pozitivizm ise, kendini doğa üzerinden meşrulaştırmaktaydı. Oysa bilimsel gelişmelerin yönlendirdiği endüstri devrimi sonucunda, bilimin kendini meşrulaştıracağı bir doğadan söz etmek giderek güçleşmekte, doğa insan tarafından daha önce görülmemiş bir hızla tahrip edilmekteydi.

Modernizm, beraberinde başka şeyleri de getirdi. Doğru-yanlış, iyi-kötü, gelişmiş-gelişmemiş, güçlü-zayıf, ussal-usdışı, özne-nesne, Batı-Doğu, doğa-kültür gibi ikiliklerin çoğu modernizmin aşırı sınıflandırıcı, bölücü, gruplayıcı, hiyerarşiye dayanan yaklaşımlarından kaynaklanmaktaydı. Fransız İhtilali'nin ve devrimin büyük değerleri (özgürlük, eşitlik ve kardeşlik) liberal tavizlerin içerisinde eriyerek ya da dönüşerek 19. yüzyılın jeo-kültürünün altyapısını oluşturan temaları; milliyetçilik, etnikçilik, ırkçılık ve cinsiyetçiliğin doğuşu ile sonuçlandı (Wallerstein, 1999, 28). Böylece, insanlık tarihinde geline en son ve ileri noktada genel anlamıyla “insan” değil, yalnızca belli insan grupları bulunmaktaydı. Böylece kent insanı kırsal kesimde yaşayanlardan, Batı Doğu'dan, modern ise gelenekselden üstün kılındı.

Bugünkü küreselleşme karşıtı, etnik mistisizme yakın post-modern hassasiyetin kökenleri, aslında modernizm toplumunda çoktan temellenmişti. Hobsbawm'a göre romantizm, dönemin sadece ticaret özgürlüğünün olduğu, duygudan yoksun ortamına bir tepkiydi (Wallerstein, 1999, 285). Aynı zamanda, doğaya geri dönüş, aydınlanma öncesi Gotik sanata ve ortaçağ insanına özlem, uzak ülkelerdeki egzotik toplumlara ilgi, kısacası oryantalizmin de içerisinde bulunduğu modernist düşüncenin bugünkü post-modern düşünceye kaynaklık eden kısımları mevcuttu. Aydınlanma sonrası

romantizm ile bugünün post-modern toplumu arasındaki bu yakınlık, romantizmin ussal olmayışı gerekçesiyle görmezden gelinmektedir. Bugünkü post-modern toplumun, dönemin romantiklerinden tek farkı, Komünist Manifesto ile daha az ilgisinin bulunmasıdır (Wallerstein, 1999, 285).

Bugün UNESCO'ya baktığımızda, bu romantizm benzeri ama ussal bir boyut kazanmış etnik hassasiyet görülebilir. Ama bugün, şark mistisizmi, yerini az gelişmiş üçüncü dünya ülkeleri mistisizmine bırakmıştır. Dönemin romantığı soylu vahşiyi, ilkelliğin gücünü; bugünkü aktivist ise açlığın ve zayıflığın, geriliğin, az gelişmişliğin doğal ve harap olmuş gücünü Batı kültürüne eklemler. Günümüz insanı, hem Fransız Devrimi sonrası en üst insanın, devrim ve aydınlanma insanının, o dönemin burjuvasının olduğu gibi modernist ve yayılımcıdır, hem de romantiklerin duyarlılığına sahip (aynı oryantalizmde olduğu gibi) kırsal mistisizm ya da yerellik mistisizmine kapılmıştır. Kısacası bugünün toplumları, bir anlamda modernizm ve post-modernizmin karması bir kültür oluşturur.

Dünyadaki kırsal ve kent olmayanın düzenini belirleyen; bilimsel, entelektüel ve ekonomik güçleriyle kent insanıdır. Kentlinin, yerelin kendi kendini yöneten katılımcı yapıya sahip olmasını isteyişi, küresel ölçeği dikkate alan, ama yine de yerel bir örgütlenmeye yönelen çabaları, yine kentlinin kırsal yüzünden başına gelebilecek belaları engellemeye yönelik bir adım olarak da görülebilir. Dolayısıyla ekomüze ve toplum müzeleri gibi, yerel ya da bölgesel ölçekli birçok müze modeli, farklı bağlamlarda farklı anlamlar taşıyabilmektedirler. Tek başına; doğaya, eskimeye ve kaybolmaya yüz tutmuş endüstri tekniklerine, zanaatlara ve tarıma verilen bu önem bir anlamda kırsalın modernizasyonunun, kentleşmesinin ve aşırı büyümesinin engellenmesiyle birlikte kırsal-kentsel arasındaki açığın yaratacağı krizi engellemektir. Böylece yirminci ve yirmi birinci yüzyılda hem ekomüzeler, hem de şehirlerdeki tekno-bilim müzeleri aynı anda gelişmektedir.

Kesin olan şudur ki; kentlinin toplumsal anlamda sosyal yapısını ve sosyal dönüşümünü desteklemeyen, ya da yansıtmayan, bireye toplum içerisindeki sosyal konumunu anlatmayan bir müze, eğer şehirde yoksa, yerel ölçekte ve kırsalda ya da sanayileşme sonrası terkedilmiş sanayi mahallelerindeki insanlara yönelik bir çabanın temeli de eksik kalacaktır. Çünkü kırsalın kaderini belirleyen hep kentli olmuştur. Bu nedenle, kentin ne olduğu ve nasıl dönüştüğü doğrudan kırsalı; metropolün değişimi ise doğrudan kentleri etkileyecektir. Kent sosyolojisinin önemi buradan kaynaklanır

görülmektedir. Burada tekrar, metropolde ekomüze sorunsalı karşımıza çıkmaktadır. Tartışılmaz olarak, metropol hayatının çok kültürlülüğü, yerel bölgelerin çok kültürlülüğüne göre kıyaslanamayacak kadar fazladır.

Don Martindale, “Şehir: Modern Kentin Oluşumu”nun önsözünde Weber’in, şehrin ayırıcı özelliğini tarım dışı faaliyetler temelinde soyutladığını yazar (Weber, 2003, 68). Bu şu demektir; yalnızca parklar, ormanlar ve bahçeler şehirde yer alabilir, ekim alanları değil. Modern toplumda zanaatların ve geleneksel üretim tekniklerinin, kentte ne kadar kaldığı da tartışmalıdır. Hatta birçok kent için, endüstriyel faaliyetler de artık çok daha uzak bölgelerde ve ucuz maliyet gerektiren, kendi kentlisinin emek gücü maliyetinden çok daha düşük çalışanların bulunabileceği farklı ülke kentlerine taşınmıştır. O hâlde, ilk biçimlendikleri şekliyle ekomüzeler, kesinlikle şehir için geçerli bir önerme değildir. Zaten ekomüze, şehirleşmenin de önemli bir karşıtı olarak, ilk bakışta, şehir içerisinde yer alamaz görünmektedir. O hâlde, daha uygun ve geçerli bir model önermek gerekir. Başlangıcından kısa bir süre sonra, ekomüze tanımı; sosyal, kentsel ve endüstriyel alanları da barındırır şekilde, daha uygun ve geçerli bir modele dönüşmüş ve kente uygulanabilir hâle getirilmiştir. Yine buna benzer bir uygunlaştırma, daha önce açıklandığı gibi, daha kapsayıcı bir toplum müzesi önermesiyle sağlanmıştır.

5.2. Karma Modeller

Çoğu zaman kentsel ve kırsal alanların planlaması, sürdürülebilir bir çerçevede kültürel yönetim üzerinden gerçekleşir ve ekomüzeolojinin planlama yaklaşımı ile kent müzelerinin kentsel planlamadaki rolleri benzerlik gösterir. Bu ortaklık, temelde, UNESCO’nun alan yaratma/sağlama, yani topluluklara doğal ve kültürel deneyimleri için olanak tanıyacak mekân ve alanlar sunma yönündeki hedefinden ve kıta, bölge, ülke ve yerel alanlar bazında ölçeği ne olursa olsun alan stratejileri oluşturulması yolunda, ICOM temelli oluşumlar olarak, müzelerin de kapsama alınmasından kaynaklanır.

İngiliz Hükümeti’nin ifadesiyle “*Sürdürülebilir toplumlar, bugün ve yarın insanların yaşamak ve çalışmak istediği yerlerdir. Mevcut ve gelecek sakinlerin farklı ihtiyaçlarını karşılar ve çevreye duyarlı, yüksek yaşam kalitesini desteklerler. Güvenli ve kapsayıcıdır, iyi planlı, yapılmış alanlardır ve herkese fırsat eşitliği ve iyi hizmet sunarlar.*” Sürdürülebilir gelişim merkezinde, sürdürülebilir topluluklar İngiltere’nin

kentsel ve kırsal planlama stratejilerini de belirlerler ve bu konu, Museums, Libraries and Archives Council'in de gündemindedir (Grewcock, 2006, 37). Böylece alan yönetimi, sürdürülebilir topluluklar için bir yaklaşım olarak belirir ve kültürel ve sosyal/toplumsal dönüşümün de aracı olurlar. Her boyut ve ölçekteki alanda, kentte de, bölge ya da ulusta da, danışma süreçleri belirir ve tüm kültürel kurumlar ve topluluklar kültürel öngörü için, alanın gereksinimlerine ilişkin veriler sunar. Planlama sürecine katılırlar. Müzeler de bunlardan biridir. Planlama ve müzeoloji böyle bir noktada yan yana gelir. Örneğin bölgesel kültür stratejilerinin oluşumu, bölgesel alan değişimini ve yereldeki kültürel planlama da yerel düzeyde alan değişimini gerektirir. Aynı zamanda kültürel veriler de mekan gerekleri için gereklidir (Grewcock, 2006, 37-38).

Grewcock'a göre, alanın karakteristiğine göre değişmekle birlikte, yer; sosyal, kültürel ve doğal olanın holistik bir birleşimi olarak anlaşılmalıdır ve sürekli dönüşüme uğrar. Ve her yer kendine özgüdür. Yer, bir nesne ve bakış biçimidir. Fiziksel bir gerçek kadar, bir imajinasyon ve bellek merkezidir (Grewcock, 2006, 39).

Bu nedenle üç ve dördüncü bölümlerde ele alınan kentsel ve yerel-bölgesel ölçekli müzeler daha önce de üzerinde durulduğu gibi, keskin çizgilerle ayıramayacak ve çoğu zaman yaklaşım ve uygulamalarıyla ortaklıklar gösteren örneklerdir. Öyle ki, kent müzesi ve ekomüze ya da toplum müzesi karması şeklindeki modellerin varlığına sıkça rastlanır. Birçok defa, ekomüze modeli, kentsel ölçekli müzelerde de ele alınmış, ya da ekomüze/toplum müzesi benzeri bir yerel müze kent müzesi kapsamında değerlendirmeye alınmıştır.

Stockholm Kent Müzesi'nin geliştirdiği uygulamalarda ve kentsel alana yönelik yaklaşımının gerisinde, bir mekânı ya da bölgeyi tüm kültürel sermayesiyle birlikte ele alan ekomüze felsefesi yatmaktadır. Söz konusu müze, yapılı çevredeki değişim ve kentteki sosyal yaşamı birlikte ele alır. Ekomüzeolojinin inşai ve doğal sistemlerin bütününe yönelik kapsamlı yaklaşımı, bu örnekte görüldüğü üzere kente yönelik yeni yorumlama fırsatları sunar (Friman, 2006, 56).

Tamamen kent ve tamamen yerel şeklindeki tanımlamaların sembolik oluşu, özellikle yeni gelişen kentsel bölgeler, karma kimlikli yerel alanlar, yerel ve metropolün ya da çağdaş ve gelenekselin birlikteliğini bünyesinde bir arada taşıyan karakteristik bölgeler incelendiğinde, daha da net bir biçimde kendini belli eder. Karma modeller,

temelde iki noktada karşımıza çıkar. Bunlardan biri, yerel özelliklerin ve yerel topluluklarla ilişkinin yoğun olarak görülmesi nedeniyle, Amerika ya da Avustralya gibi birçok ülkenin metropollerinde (Washington DC, Sydney gibi) görülen müze örnekleridir.

Melbourne'deki Immigration Museum, ülkenin en kalabalık nüfuslu ikinci şehri olan Melbourne'de, 40.000 yıldır Avustralya'da varlık gösteren yerli toplulukların, yani aborijinlerin hayatta kalma mücadelesini, bu topluluklara yönelik yıkım, yerinden etme ve mülksüzleştirme sürecini otaya koyar (Horn, 2006, 78). Bu karakteriyle aslında kentsel ve yerel müzede birlikte yer alır. Bir göç müzesi olarak, aslında yerele odaklanılmakla birlikte, temel boyut kentseldir.

Yine gelişmekte olan ya da üçüncü dünya ülkeleri olarak adlandırılan ülkelerde, başkentler metropol özelliği göstermekle birlikte keskin uçurumlar taşımaları nedeniyle, beraberinde fazlasıyla yerel özellik de taşırlar. Vietnam'daki başkentler üzerinden, ülkenin kültürel miras yönetimi, kentsel planlama ve sosyal dönüşümünü anlatan William S. Logan, makalesinde Vietnam'a başkentlik yapmış iki başkenti Hanoi ve Hue'nun tarihsel sürecine yer verir. Bu iki kentteki müzeler, hem kent müzesi, hem de ekomüze ve toplum müzesi yaklaşımını birlikte üstlenmek zorunda kalır. Özellikle Hanoi ve Hue'da olduğu gibi, yeni kentleşme süreçlerinde, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir gelişme arasındaki denge arayışı, kent müzesini ekomüze felsefesiyle yaklaştırmaya zorlar (Logan, 2006, 559–575).

Aynı şekilde, diğer bir benzerlik ya da karma model grubu ise, kentte beliren ekomüzelerdir. İlk ekomüze oluşumlarına örnek olarak verilen Kanada Montreal'deki Fier-Monde ekomüzesi gibi, kentsel alanlarda çok sayıda ekomüze örneği varlık gösterebilmektedir. Fresnes Ekomüzesi, Paris'in çeperinde yer alan Fresnes bölgesine yönelik, toprakla ilişkili bir kentsel gelişim alanıdır ve kentsel gelişime ilişkin problemleri ele alır. Bu şekliyle bir kent müzesi olarak işlev gösterir. Mahkûmlar, fiziksel iş yapanlar, işsizler, evsizlere yönelik toplu alanlarda yaşayanlar gibi, çoğu zaman sesini duyuramayan toplulukları temsil eder ve faşizmin her türlü formuna karşı gelir (Delgado, 2001, 37). Aslında Foucault felsefesinin bio-pouvoir ve surveillance kavramları çerçevesinde ele aldığı üzere, güç ve denetim maduru kesimlere yönelik (rapçiler, temizlikçi kadınlar, mahkûmlar gibi) vurgu yapar ve bu grupların kente yönelik algı ve yaklaşımlarına dikkat çeker. Fresnes, göç müzesi gibi işlev gösteren bir müze yaklaşımı ortaya koyar.

Benzer şekilde, The Shemanovsky Yamal-Nenets Museum, Batı Sibirya’da, özerk Yamal-Nenets bölgesini ele alır. Makalenin Museum International’ın “Urban Life and Museums” isimli, kent müzelerine ayrılan sayısında yer alması, yerel yaşama olan vurgusuyla birlikte, bir kent müzesi olarak da kabul edilebileceği yönündeki anlayışa dikkat çekmektedir. Batı Sibirya yerel dillerini konuşan, söz konusu topluluğun ve göçmenlerin kültürel deneyimlerini ele alması, toprağa dayalı değişime odaklanması, doğal kaynaklara, endüstriyel faaliyetlere ve geleneksel ekonomi ve tarıma yönelik vurgusuyla bir toplum müzesi ya da ekomüze olarak kabul edilebilecek Shemanovsky Yamal-Nenets Museum, çevresel ve kültürel korumaya yönelik karmaşık problemlere çözüm aramak ve bölgenin dinamik gelişiminin sürdürülmesini destekleme üzere kurulmuştur (Grishin, 2006,100-101).

Yine Amerika’nın Kaliforniya eyaletinde, Fort Ross State Historic Park’ta yer alan The Kashaya Pomo Interpretive Trail, ekomüze ve göç müzesi benzeri yaklaşımıyla karma bir yapı olarak dikkati çeker. Açık hava müzesi ya da kasaba müzesi benzeri yapısıyla, kültür güzergâhları ve ekomüzelerin sunduğu farklı alanlerdeki kültürel deneyim olanaklarıyla, hem doğal alanların korunduğu, hem göç ve üretim temasının işlendiği bir müze olarak faaliyet gösteren ve başlangıçta 19. yüzyıl Rus kökenli bir Amerikan ticaret kolonisinin ve bölgeye Rusya’dan göç eden işçi sınıfının yaşamını ve kültürel mirasını ele alan müze, daha sonra, eşzamanlı olarak bölgede Rusların yerleşmesinden önce de varlık gösteren, Kashaya Alaska topluluğunun kültürel mirasının, özellikle somut olmayan kültürel mirasının, yaşayan miras niteliği kazanması yolunda önemli girişimlerde bulunmuştur. Böylece, müze bölge sakinleri ve ziyaretçilere, uzun yıllar boyunca bölgede ekonomik faaliyette bulunmuş, göç yoluyla gelerek işçi olarak çalışmış bir grup insanın yaşamına ilişkin veriler sunmuş, ancak bölgenin asıl yerlilerinin gözden kaçırıldığı ve kültürel miraslarının yaşıyor olma durumundan uzaklaşma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu farkındalığıyla, Kashaya’lara ilişkin bir toplum müzesi/ekomüze formu kazanmıştır (Gonzales, Modzelewskj, 2007, 31–34).

Yukarıda ele alınan tüm bu oluşumlar, bir önceki bölümde kentlerde müzeler ve kent müzelerinin ya da yerel ve bölgesel alanlarda müzeler ile ekomüze ve toplum müzelerinin birbirinden kesin sınırlarla ayrılamaz oluşunu ve geçişkenliklerini ortaya koymak için yeterli olacaktır. Bu durum, yerel-küresel ikiliğinin de diğer ikilikler gibi pratik anlamda kolaylaştırıcı olmanın ötesinde çoğu zaman belirsiz ve tanımlanamaz

oluşunun bir sonucudur. Aynı zamanda yeni müze de, henüz tam anlamıyla tanımlanmamıştır. De varine, ekomüze üzerinden bu tanımlanamazlığı aşağıdaki gibi ifade eder (De Varine, 2005a, 6):

“Yeni müze, binadan çok toprağa-bölgeye (çevre ya da alana), koleksiyondan çok mirasa, ziyaretçilerden çok topluluklara olan vurgusuyla geleneksel müzeden farklıdır. Her durumda, müzeyi tanımlayan ve çoğu zaman adlandıran, ekomüze gibi bir etiketten öte, toprağın kendisidir. Yeni müze ya da ekomüze için tek bir model olamaz. Bu, hala geliştirilme süreci devam eden ve toprak üzerine temellenmekte olan yapılandırıcı süreci tetikleyen bir yaklaşımdır.”

Müzelerin çeşitlenmesi ve farklı isimlerle ortaya çıkışı, bu durumu daha da belirgin hale getirir. Bugün herhangi bir arama motorunda müze kelimesi arandığında, çıkan sonuçlar modellerin ve birbiriyle çoğu zaman kesişen çeşitli müze oluşumlarının çeşitliliğini gözler önüne serer: ekomüze, kent müzesi, toplum müzesi, açık hava müzesi, kasaba müzesi, biyosfer rezervleri, kültürel miras parkı, park müzesi, ekoloji müzesi, ekolojik müze, doğa müzesi, doğa tarihi müzesi, yeşil müze, biyolojik çeşitlilik müzesi, kabile müzesi, sokak müzesi, ada müzesi, bilim müzesi, orman müzesi, ilçe müzesi... Bu müzelerin çoğu, yalnızca bir müze binasına gönderme yapmanın ötesinde, bir yaşam alanını ifade ederler ve yerel, kentsel ya da bölgesel ölçekli alanlarda konumlanabilmektedirler.

O halde, örneklerdeki ayrımın anlamsızlığı sonucu yerel, kentsel ya da bölgesel ölçekteki tüm bu müzeler için, bütünsel bir model, ortak bir metodoloji geliştirme ihtiyacı varlık göstermektedir. Bu bütüsellik ihtiyacı, iki farklı düzlemde kendini gösterir. Biri teori ve pratik arasındaki ilişkiden ve disiplin-içi yaklaşımlarda benzer ve karşılaştırılabilir metodolojiler geliştirme gereksinimini ifade ederken bir diğeri, daha geneli prensiplerle ilişkili ve aslında felsefi yaklaşımda varlığını hissettiren paradigmasal bir değişim ihtiyacı olarak ortaya konabilir. Bu bölümde, her iki düzlemdeki bütüsellik geliştirme ihtiyacı ve çabası ayrıntılı bir biçimde ayrı ayrı ele alınacaktır.

5.3. Kültürel Alanlara Yönelik Uygulama Metodolojisinde Bütüsellik Arayışı

Küresel yerel düzlemde ele alınan müzelerin karşılaştırması ve ortaya konan karma modeller de göstermektedir ki, müzelerin kentsel planlama ve toplumsal dönüşüm mekanizmalarında yer alırken, uygulamaları arasında karşılaştırma yapmayı sağlayacak ve bütünsel bir değerlendirmeyi mümkün kılacak ortak bir metodoloji geliştirilmesi gereksinimi kendini hissettirmektedir. Her ne kadar Galla'nın, aşırı

retorik tartışmalarda kaybolma ve bu nedenle pratikte hiçbir şey geliştirilememe riskini ortadan kaldırması nedeniyle, pilot projelerin en iyi yol olduğu yönündeki görüşü desteklenebilecek olsa da (Galla, 2004, 7), yalnızca birbirinden bağımsız pratikler üzerinden geliştirilen projelerin tehlikesi de çoğu zaman dile getirilmiştir. Burada teori ve pratik arasındaki gerilime tekrar değinmek gerekir, müzeleştirme, alan yönetimi, kültürel miras yönetimi, ölçeği ne olursa olsun kentsel planlama ve kültürel miras arasındaki ilişkiyi ele alan pratiklerin bütünsel bir teoriye sahip olması kaçınılmaz görünmektedir.

Garden, miras alanları olarak tanımlanan alanların çeşitliliğini ortaya koyar ve açık hava müzesi, sit alanı, kaleler, katedraller, ekomüzeler gibi birbirinden farklı oluşumların miras alanı kavramını belirsizleştirdiğini belirtir (Garden, 2006, 395). Tüm bu oluşumlara ilişkin, miras alanına gönderme yapan çok sayıda kaynağın varlığıyla birlikte, miras alanı kavramının ne olduğu üzerine yapılan tartışmanın sayısı çok sınırlıdır. Bu sosyal alanları tanımlayacak ve karakteristiklerini ortaya koyacak ne ortak bir anlayış biçimi, ne de değerlendirme ölçütleri bulunmaktadır (Garden, 2006, 395). Miras ve miras alanı kavramlarının birbirleriyle ilişkisi nedeniyle, Galla'nın her tür mirasın, somut olmayan miras olduğu yönündeki kabulüne benzer şekilde, her alan bir anlamda miras alanıdır. Burada iki temel nokta dikati çeker; bunlardan biri birbirinden farklı pratiklere ve isimlere sahip tüm bu oluşumların, bir anlamda yönetimlerini de güçleştiren, tanım ve metodoloji belirsizliği ve diğeri ise hangi alanın miras alanı olduğunun ya da olmadığının belirlenmesinin güçlüğü ve bu kararın ne şekilde alınacağı sorunudur.

Garden'a göre, birebir uygulamaya özel yaklaşımlarla ki pilot projeler de genelde bu yöndedir; çoğu zaman küçük çaplı ve karşılaştırılmaz sonuçlar elde edilmektedir. Oysaki miras alanlarının hem fiziksel, hem de kültürel iki yönü bulunmaktadır. Bu fiziksel ve kültürel yapı, Grewcock'un kentin sosyal ve fiziksel yapısının bütünsel bir yaklaşımla ele alınması yönündeki ifadesi ve Galla'nın holistik miras kavramlarına benzer biçimde, etkileşim halinde ve geçişken yapılardır ve bir araya geldiklerinde, bir alanın miras niteliğini belirlerler. Garden, bu noktada heritagescape kavramını ortaya atar (Garden, 2006, 336). Nasıl ki peyzaj (landscape) ile kastedilen bir alanın topraksal, yani zemin ve zemin üstü örüntülerinin tümünü ifade etmek için kullanılıyorsa; heritagesape ile ifade edilmek istenen de, bir alanın fiziki ve kültürel örüntülerinin, yani bir anlamda mekansal ve uzamsal olanın ve üzerinde/içerisinde

temellenen tüm yaşamsal kültürel formların bütünüdür.

Öte yandan, günümüzde yalnızca ortak bir metodoloji oluşturulması değil, aynı zamanda sadece müzelerin değil, yaşam alanlarında varlık gösteren her türlü yönetsel yapı, toplumsal grup ve kültür kurumlarının somut, somut olmayan, yaşayan, artistik, dijital vb her türlü kültür mirası, yaşamsal çeşitliliği ve dinamizmi ortaya koyacak şekilde bir ilişki ağı geliştirmesi gerekmektedir. Tüm bu fikirler bir araya geldiğinde, fiziksel ve sosyal, doğal ve inşai, geleneksel ve çağdaş gibi karşıtlıkların matrisinden oluşan ve toplumsal örgütlenmeleri ve gündelik yaşam pratiklerini de içerisine katan bir kültürel miras alanı anlayışını ortaya konmaktadır.

Böylece, topluluklar müzeler üzerinden, siyasa oluşturma yönünde karar mekanizmalarına yönelik, bütünsel bir veriye ulaşabilir hale geleceklerdir. Doğa tarihi müzesi, biyolojik çeşitliliğe ilişkin bilimsel verileriyle; kent müzesi kentin çevre problemlerine yönelik sayısal verileriyle; toplum müzesi farklı toplulukların mirasına yönelik kapsayıcı yaklaşımıyla; bilim müzesi yapılaşma yönünde zemin hareketlerine yönelik gözlemleriyle planlama süreçlerinde doğrudan kullanılabilir çıktılar sağlayacaktır. Böyle bir durumda, kaçınılmaz olarak müzenin araştırma ve belgemele işlevi ve elindeki verileri işleme süreçleri giderek daha da önem kazanmaktadır.

Ancak önemli olan, sadece kültürel miras anlamında değil, bütünsel bir anlamda toprağa dayalı bir yönetim modeli oluşturmak şeklinde ortaya konmalıdır. Belediyelerin, muhtarlıkların, kültür ve eğitim bakanlıklarının, gerektiğinde iç işleri bakanlığı ve ordunun, risk yönetimi uzmanlarının, şehir planlamacıların, doğa bilimcilerinin, mahalle sakinlerinin eylemde bulunma ve siyasa oluşturma süreçlerine katılımını sağlayacak bir modelleme oluşturulmalıdır. Böylece miras alanları ve müzeler için, bir açıdan risk düzeyleri belirlenirken, bir yandan erişim kolaylığı, ziyaretçi ya da kullanıcı talepleri değerlendirilebilir ve yönetsel faaliyetlere yönelik veriler de sağlanabilir. Bu noktada, tek başına müzelerin tekil faaliyetlerinin yanında, makro bir model altında (işbirliklerini, gündelik hayatı ve toplulukların katılımını öngören bir yapılanmayla) ilişkilendirilmeleri de gerekmektedir. Müzeler arası ağ yapılanmalarının ve farklı müzeler arasındaki işbirliklerinin önemi vurgulanmalıdır.

5.4. Teorik Yaklaşımda Paradigmasal Değişim İhtiyacı: Bilim Kurgu ya da Ütopya: Yeni Bir Dünya Modeli

Yerel, kentsel ya da bölgesel düzlemdeki toplulukların kültürel mirasının ve yaşam alanlarının holistik yapısı, belki de en fazla ve en başarılı şekilde ütopya ve bilim kurgu alanında anlaşılmıştır. Genel anlamda, bütün bilim kurgu edebiyatının ve ütopyaların ortak noktası; gelecek kurgusu üzerinden bugünün gerçeklikleri hakkında konuşmaktır. Kurgu, göstergibilimsel ifadesiyle, bu günün sosyal gerçeklerinin izlerini taşır.

Bilim kurgu sineması da doğal olarak benzer özellikler gösterir. Michael Winterbottom'ın *Code 46*'sı, genetik haritaların çıkarılmasıyla üremenin, dolayısıyla aşkın sınırlar içerisine alındığı, dünyanın mevcut sisteme uyan ve uymayan olarak “zone” ve “zone dışı” şeklinde ayrıldığı bir zamandan söz eder. M. Night Shyamalan'ın *The Village*'ı, modern dünya sorunlarına çözüm bulmaya yönelik bir alternatif dünya kurgusu yapar. Öyle ki, bu dünya Becker'ın metninden hareketle, yine pre-modern olarak nitelenebilir. Mamoru Oshi'nin *Ghost in the Shell*'i, Ridley Scott'ın *Blade Runner*'ı ve Steven Spielberg'in *Artificial Intelligence*'ı nesne ve özne arasındaki karşıtlığın yıkıldığı bir dünya sunar. Bu dünyada makine ile insan arasındaki ayrılık neredeyse anlamını yitirmiştir. René Laloux'nun *Le Planet Sauvage*'ı, aynı konuyu daha farklı bir zeminde, tamamen ezoterik bir yaklaşımla tartışır. A.I.'daki yapay zekâ ile donatılmış çocuğun yerini, Laloux'da, tracksler tarafından domestik hale getirilmiş insanlar alır. Laloux, bu insanları “terres” şeklinde adlandırır. Peter Weir'ın *Truman Show*'u, Michael Bay'in *The Island*'ı ve Andrew Niccol'ün *Gattaca*'sı yine ortak sorunlar üzerine odaklanırlar ve bir araya geldiklerinde bugünün dünyasını analiz etmek için gerekli bir dizi bilgi üretirler.

Becker'a göre hepimizin eksikliğini hissettiği; “doğal” bir yuvadır. Ona göre, A.I.'da karşımıza çıkan cyborg çocuk gibi, modernizm düşüncesiyle şekillenmiş birçoğumuzun inancı; yalnızca bir süre için bile olsa güvende olduğumuz ve sevdiğimiz, yabancılaşmanın üstesinden gelip hissedebileceğimiz bir alana duyulan ihtiyaçtır (Becker, [18.02.2009]). Böyle bir alan için duyulan şevk, doğal ya da cyborg, herkesin Antik Yunan'dakine benzer bir vatandaş (citizen) olarak karşı karşıya geldiği, birlikte toplum işini (the business of society) yürüttüğü, “öteki” ile birliktelikten memnun olduğu ve geleceği kurgulama sürecinde birlikte rol aldığı

farklı bir dünyaya yönelik özlemin göstergesidir. Becker, buradan yola çıkarak farklı yaşam düzeylerine ilişkin şu açıklamayı yapar (Becker, [18.02.2009]);

“Her evrimsel düzeydeki yaşam türlerini karakterize eden; çoğu zaman engellenmiş olan temasa, mahremiyete ve topluma yönelik duyulan kaçınılmaz bir arzudur. Öte yandan biz, ister organik olarak ister teknolojik olarak kendini hissetmeye programlanmış aynı acı ve arzulara sahip diğerlerinin çektiği güçlüklerle karşı derin bir hassasiyetsizlik tarafından avlanmış durumdayız.”

Sonuçta, ortaya şaşırtıcı bir manzara çıkar. Becker’ın makalesine adını veren *Where the Green Ants Dream* adlı Herzog filmindeki Aboriginler ile, A.I.’daki cyborg çocuğun konumu, böyle bir bağlam içerisinde ele alındıklarında birbirlerinden farklı değildir. Biri hakiki olarak kendini hissetmeye programlanmış organik canlıyı temsil ederken, diğeri teknolojik açıdan programlanmış farklı bir yaşam türünü ifade eder. Esas olan, her şekilde “öteki” olarak adlandırılanı içeri alacak, dâhil edecek bir yaklaşım geliştirmektir.

Tüm bu kurgusal yaklaşımlar arasında, ihtiyacımız olan ikilik ve karşıtlıkları yıkan, Wallerstein’in ütöpastik kavramına yakın bir model arayışı olmalıdır. Baudrillard’ın trans kavramı aşırılıklarda telef olmayı önermesiyle felsefi anlamda geçerlidir, ama toplumsal pratiklerde yer etmesi zor ve parçalanmayı hızlandıracak kadar karamsar bir modeldir. Onun orji sonrası hâli hüüzün vericidir. Öyleyse, organik olanı, ilkelcilikten uzak bir yalınlığı öne süren bir örnek arayışı içinde olunmalıdır. Donna Haraway’in (Kaliforniya Üniversitesi, Bilinçlilik Tarihi ve Feminizm Teorisi, Yale Üniversitesi’nden Biyoloji Profesörü, farklı üniversitelerde teknoloji ve bilim dersleri de veriyor.) *Cyborg Manifestosu* işte böyle bir arayışta karşımıza çıkar. Onun tezi, ikilikleri ve karşıtlıkları kırma yolunda önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Çünkü sadece öznenin nesne karşısındaki konumunu değil, bu yolla toplumun özne tarafından belirlenme şeklini ve onun özneyi belirleme şeklini tümünden değiştirecek bir düşünceyi temsil eder. Böylece doğa-kültür, yerel-kentsel, doğal-teknolojik ayrımları da kırıldığından, bize ekomüzenin yerelliği ya da kent müzesinin kozmopolit yapısının nasıl ilişkilendirilebileceği, ya da kutuplaşma haline gelmekten nasıl kurtulabileceği üzerine yeni açılımlar getirecektir.

Doğa/kültür sınırında varlığını sürdüren ve tüm üretimini (burada kültürel üretimden söz edilmektedir) bu sınır üzerinde gerçekleştiren insanın, hem bir birey olarak kendisini, hem de toplumsal ilişkilerdeki ve toplumsal gerçekliği oluşturmadaki rolünü kavrayabilmesinde, bilim kurgular ve ütopyalar çok fazla anlam ifade etmektedir. Öznenin toplumsal yapı içerisindeki konumu (ki bu konum ve devamlılığı

farklı düşünce sistemlerinde farklı dinamikler ve anlamlar taşımaktadır), bireyin kendi kültürel üretimiyle karşılaşmasını ve kendi gerçekliğinin bir öz okumasını yapmasını sağlama yolunda, müzeler için üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Konusu, malzemesi ve hedefi insan olan bir disiplinin (ki müzecilik tam anlamıyla bu ölçütlere uymaktadır), öncelikle neden söz ettiğini (gelişen-değişen-evrim geçiren insan), neyi kullandığını (kültür üretimini gerçekleştiren insan) ve neyi hedeflediğini (anlamlandırma sürecinde insan) az çok biliyor olması gerekir. Bunu da, statik bir düşünce sistemini temel alan ya da şimdiye kadar eksikliklerine rağmen, tarihsel deneyimlerle bireye kazandırılmış mutlak bir kimlik belirlemesi yapan metinlere bağlı kalarak gerçekleştirmek mümkün değildir. Donna Haraway'ın Social Review dergisinde yayımlanan “*Cyborg Manifestosu, Yirminci Yüzyılın Sonlarında Bilim, Teknoloji ve Sosyalist-Feminizm*” adlı metni işte tam da böyle bir noktada bize yeni bir bakış açısı sunar: sibernetik⁴² bir organizma olarak “cyborg” (ciybernetic organism), yani bir makine-insan melezi üzerinden özne-nesne karşıtlığının, doğal-kültürel karşıtlığının, metropol-yerel karşıtlığının hükümsüz kılınabileceği gerçeği.

Roland Barthes, doğal dilin yapay dillerin düzenlenmesine yardımcı olduğunu söyler (Barthes, 2005, 105). Öyleyse doğal bir dilin varlığından bahsedilmektedir. Bu, özne olarak insanın toplumsal yapı ve toplumsal ilişkiler içerisindeki konumunun anlaşılması için önemli bir noktadır. Çünkü öznenin süreci anlamlandırma sürecidir ve dil bireyin inşa edildiği yer olarak düşünülebilir. “*Başka bir deyişle, insan, dil olarak, toplumsal, tarihî ve bireyselin kesişme noktası olarak görülebilir. Bu nedenle dil üzerine çalışmalar, insanın “özne” olarak, yani bir topluluğun dili kullanan bireyi, toplumsal ve tarihî bir varlık olarak ele alınışına yol açmıştır.*” (Coward, 1985, 10) Dilbilim, göstergebilim, yapısalcılık, tarihsel maddecilik, diyalektik maddecilik, psikanaliz ve hatta yapısökücülük hep bu noktadan yola çıkmışlardır. Barthes'ın, doğal dilin yapay dillerin düzenlenmesine yardımcı oluşu ile anlatmak istediği de, aslında doğal olanın kültürel olana dönüşüm sürecidir. Bu süreç, insanın anlamlandırma sürecinin bir ürünü olarak kültür üretimini açıklamaktadır ve dili anlamak, öznenin tanımlanması yolunda büyük bir adım olarak kabul görmüştür.

Yapısalcılık, bireyi büyük ölçüde basit bir konuma indirgemiş, toplumsal yapının üst-belirleyici olduğu gerçeğinden yola çıkmış, ancak öznenin toplumsal yapıyı nasıl şekillendirdiğini açıklama noktasında “insan zihni” kavramını öne sürerek öznenin

---

⁴² sibernetik: güdümbilim, makine ve canlılarda geçerli olan kontrol ve iletişim teorisi

sürecini aşkın bir kökene dayandırmıştır. İlginçtir ki, idealizmden ayrılma ve ona başvurmama konusunda gösterdiği çabaya rağmen düşmüştür bu karmaşaya. Materyalizm ise toplumsal yapının birey üzerinde belirleyici olduğu kadar, öznenin toplumsal ilişkileri nasıl şekillendirdiğini açıklamak için aşkın bir özne fikrine yönelmemiştir. Toplumsal yapı ve ilişkilerin, insanın üretim ilişkilerinin üzerinde şekillendiğini, kapitalist sistemin değişebilir olduğunu öne sürmüş ve devrim fikrini ortaya atmıştır. Yine de psikanalizin yardımı olmadan, faşizm gibi bir kitlesel hareketi açıklamakta yetersiz kalmıştır. Psikanaliz bilinçdışı kavramını ilk olarak “karanlık” olandan farklı bir noktaya taşımış, işleyişinin dil ile yakından ilişkili olduğunu fark etmiştir. Lacan’ın, Freud’un psikanalizini yeniden yorumlamasıyla öznenin ortaya çıkışı ve toplumsal yapı içerisinde hem belirlenen, hem de belirleyen olma durumu herhangi bir aşkın köken fikrine dayandırılmadan açıklanabilmiştir. (Coward, 1985, 10).

Yapısökücülük, yukarıda sözü edilen tüm bu “metinselleştirilmiş” (burada mutlak doğru olarak bir bütünü temsil etme anlamında kullanılmaktadır) düşünceleri, Saussure’ün dilbiliminden başlayan ve Lacan’la kendine yeni bir yön çizen “özne”nin tanımlanması sürecini, baştan yorumlamış ve işaretin metafizik bir kavram olduğunu öne sürmüştür. Böylece, dilde işaret yerine ne kullanılacağına bilinmediğini, belki de yerine konacak bir şey olmadığı, bu yüzden de Batı kültürünün idealizmden kurtulamadığı düşüncesi ortaya çıkar. Öznenin keşfi için, yapısökümüne uğraması gereklidir. Ancak bu şekilde kendini, tarihsel sürecin verili bir sonucu değil, sürecin ta kendisi olarak görebilir. Aslında tüm bu felsefi tartışmanın gelişiminde, bize *varoluşçuluğu* hatırlatan bir kırılma noktasına varılmıştır. İşte bu noktada artık, farkındalıktan ve gerçek anlamda bilinçli öznenin (tüm bilinçdışı ve farkında olmama durumları görmezden gelinmeden) bahsedilebilir (Coward, Ellis, 1985, 9-37).

Özne olarak insanın belirlenmesinde, sözü geçen tüm felsefi düşüncelerin ortak bir yanı vardır. Öznenin nesneyle ilişkisinde, özneye her zaman daha fazla anlam verilir. İnsan doğadan üstündür. Dolayısıyla, kültür doğaya göre tercih edilir olmalıdır. Özne-nesne terazisinde ağırlık özne tarafındadır. Sonuçta “insanın, doğal talepleri, fiziksel ve metafiziksel ihtiyaçları tarafından üretime itildiği, bir üretme içgüdüsünün bulunduğu, tüketimin hem bu dürtüyü, hem de eşyayı yarattığı” görüşüne varılmıştır. Metafizik ihtiyaçlarla neyin kastedildiği tartışmalıdır. Olsa olsa psikolojik ihtiyaçlar söz konusu olabilir. Yine meta, “insanın bir ihtiyacını doyurma özelliklerine sahip bir

şeydir, bir kullanım değeri olarak” tanımlanır (Bilgin, 1991, 22). Buradan şu sonuç çıkarılır; doğa başlı başına bir meta kaynağıdır. Barthes nesneyi, insan ile eylemi arasında, bir tür aracı olarak tanımlar (Barthes, 2005, 197). Peki, Batı kültüründe, nesneyi öznenen değersiz kılan nedir? Bu sorunun cevabı aslında, insanı hayvandan ya da diğer insanlardan üstün kılanın, üstün gibi gösterenin ne olduğunu da açıklayacaktır. Günümüz modern Batı toplumlarında, insanı böyle bir verili üstünlük fikrine yönlendiren dinamikler nelerdir?

Artık siberetik organizmaların ortaya çıkışı mümkündür. Kendini, nesne üzerinden tanımlayan özne, karşısındaki nesne karmaşılaştıkça değişime uğrar. Karşısında akıllı makinelerin olduğu insan, kendini bu bilgi ve dil üzerinden tanımlar. Böylece kendi bedeni de başka bir şeye dönüşür. Bu türler arası farkın ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Haraway, Cyborg Manifesto ile insanın “özne ve nesne olarak” konumunu yeniden değerlendirme ihtiyacını bu yüzden duymuştur.

Baudrillard, bu gerçeği Donna Haraway kadar olumlu bir şekilde karşılamaz. Ona göre, politik özgürleşme, cinsel özgürleşme, üretici güçlerin özgürleşmesi, kadının, çocuğun, bilinçdışı itkilerin özgürleşmesi, sanatın özgürleşmesinden insana geriye yapacak pek bir şey kalmamıştır (Baudrillard, 2004, 9). Böylece ne kiniklik, ne ironi, ne sanal sınıf karşıtlığı (ilkelcilik), ne de post-modernizm artık anlamlı ve doğal olabilecektir. Haraway ise tüm mitini, her şeyin geçişken olduğu bu trans-kimlikler ve trans-politikalar üzerinden kurar.

Baudrillard’ın trans-seksüeli ile Haraway’in cyborgu çok büyük bir benzerlik taşır. Manifesto’ya göre, bugün hepimiz birer cyborg yani siberetik organizmalarız. Yapay organlar, kalp pilleri vs. dikkate alındığında bu doğru bir tanımlamadır. Makine-organizma melezlerinin nano-teknoloji (büyük parçaları küçülterek üretim yerine tek tek mikro yapıların eklenmesiyle üretim) ile kısa sürede artacağı ise bilimsel tahminlerde sıkça yer almaktadır. Haraway, cyborgu “*kurgunun olduğu kadar toplumsal gerçekliğin de bir yarattısı*” olarak niteler. Ama bu melezlik, fazlasıyla olumlu bir şey, yeniden politik kimlikler inşa etmek için bir fırsattır. “*Batılı bilim ve siyaset geleneklerinin (ırkçı, erkek-egemen, kapitalizm geleneği; ilerleme geleneği; doğanın kültürel üretim için bir kaynak oluşu geleneği, benliğin ötekinin yansımaları üzerinden yeniden üretimi geleneği) içinde organizma ile makine arasındaki ilişki tam bir sınır savaşı olagelmıştır*” der, Haraway. Sonra şöyle devam eder; “*Cyborglarla ilgili temel sorun, devlet sosyalizminden başka, militarizmin ve*

ataerkil kapitalizmin gayrimeşru çocukları olmalarıdır. Ama gayrimeşru çocuklar genelde kökenlerine karşı fazlasıyla vefasız olurlar.” (Haraway, 2005, 9–20)

Cyborg miti, günümüze kadar süregelen özne-nesne karşıtlığıyla birlikte olgu-kurgu, organik-mekanik, doğa-kültür, beden-zihin, özbelirlenimcilik-belirlenmişlik, değişim-devamlılık, evrensellik-biriciklik, kadın-erkek gibi kategorileri de yok eder (Güney, 2005, 2–8). Başlıca yıkımı ise üç temel noktada gerçekleşir. Bunlardan birincisi hayvan ile insan ayrımıdır. İkincisi hayvan-insan ve makine arasındakiidir. Son olarak üçüncüsü, ikincisinin bir alt kümesi olarak fiziksel olan ve olmayan arasındadır (Haraway, 2005, 9–20). Bu üç karşıtlığın ortadan kalkması, bugüne kadar “metinselleştirilmiş” kuramların tarihsel birikimi ile tanımlanmış bir öznenin varlığını alt üst eder. Onu bir yandan nesneye de dönüştürür. Bu yıkım, psikanalizle fazlasıyla ilişkili bir eylemdir ve aslında tarihin bilicidışı olarak nitelenen alanı sorgulamamızı, böylece bilinç ile bilinçdışı ilişkisini kavramamızı sağlar.

Haraway’ın düşüncesinden şöyle bir önemli sonuç çıkarılabilir; kurgusal olanla gerçek olan karşıtlığının, tamamıyla izafi olduğu. Kısa bir süre öncesine kadar, kavramlar öncüllerinin metaforik anlamları gibi görünmekteydi. Oysa anlamlandırma zincirinde, zaman olgusu ve öznenin tanımlanış şeklinin değişimi, dikkate alınınca öncül ve ardıl kavramların aralarında bir anlam birliği, bir yakınlaşma söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla anlamlandırmaya göre birinci ve ikinci kavramlar ortak bir noktada yoğunlaşır ve böylece aralarında metonomik anlam ilişkisi kurulur. Lacan’ın metonomik anlam/metaforik anlam çerçevesinde öne sürdüğü gibi kavramlar yoğunlaşarak ve yer değiştirerek farklı bir anlamlandırma sürecinde tekrar inşa edilebilirler. Bu durum bize yan yana gelmezmiş gibi görünen kavramların arasında, bir paradigma değişimiyle, nasıl bir yakınlaşma gözlemlenebileceğini gösteriyor. Aynı sonuca, yine pozitif bilimler alanında “paradigmaların paradigması” olarak adlandırılan, Kaos Teorisi de varmıştır. Teorinin özünde yatan fikirlerden biri şudur, paradigma değişimleri sonucunda ve enerji seviyelerindeki değişim nedeniyle fraktaller oluşur. Düzensizlik enerji seviyesi yükseldikçe artar (Gleick, 2003, 93–140). Bu yapı, Baudrillard’ın metastaz ve viral etkileşimle açıkladığı, metaforların yerini düzdeğişmecenin (metonomilerin) aldığı dünya anlayışında göze çarpar (Baudrillard, 2004, 14). Üstelik Baudrillard da teorisini “fraktal” terimine sıkça yer vererek açıklar. Paradigma değişimi ya da enerji seviyesindeki sıçramalar, dilbilim ve

göstergebilimdeki anlamlandırma değişimlerine denk düşer. Bu da, Barthes'ın en başta açıkladığımız “öznenin dilde inşası” gerçeğine tekrar götürür bizi.

Söz konusu inşa süreci, aynı zamanda alternatif bir yaşam modelini ortaya koymanın aracı olarak öne sürülür. Müzelerin temsil ettikleri ve planlamasında rol aldıkları yaşam alanlarının dönüşümünü sağlama yönündeki misyonları açısından bakıldığında, nesne ve özne arasındaki bu dilsel etkileşim ve anlamsal geçişkenlik, müzenin nesnesel, doğal, inşai her türlü somut ve ayrıca somut olmayan mirasının holistik yaklaşımla ele alınışında çözümler ortaya koyacaktır.

6.SONUÇ

Şüphesiz ki, günümüzde modern toplumun ve endüstrileşmenin hatalarının fark edilmiş olması, kentte kırsal bir nostalji yaratmaya yaratmayı amaçlayan yapay bir çabayı gerektirmez ya da haklı çıkarmaz. Müzenin temel amacı, her şeyden öte, farklı yaşam şekillerinin var olduğunu ortaya koymaktır. İnsanın yaşam şekli ise, çoğu zaman çevresiyle doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle, farklı nitelikteki yaşam alanlarının (ormanlar, köyler, kentler, metropoller, sanayi bölgeleri vs.) varlıklarını sürdürübilmesi ile bu farklı yaşam alanlarındaki toplulukların yaşam şekillerini sürdürülebilmeleri ve koruyabilmeleri arasında büyük bir ilişki söz konusu olacaktır. Tüm bu unsurlar düşünüldüğünde müzelerin kentsel planlama ve toplumsal dönüşümdeki rolleri, müzecilikte üzerinde önemle durulması gereken konulardır.

Sosyal bir bilim olarak müzecilik, diğer sosyal bilimlerle etkileşim içerisinde ve disiplinler arası bir boyutta faaliyet göstermek zorundadır. Ancak genel olarak sosyal bilimlerde varlığını hissettiğimiz, pratik olanın bilgisine yönelik eğilim, beraberinde üzerinde uzlaşmaya varılmayı mümkün kılamayacak bir toplum anlayışı çeşitliliğini beslemektedir. Müzelerin, ilişki içerisinde oldukları toplumla organik bağlar kurması için, toplumun ne olduğuna ilişkin teorik bir bilgiye sahip olması kaçınılmazdır. Aksi takdirde, müzecilik anlayışı bilimsel bir uygulama olarak varlığını sürdürecektir, ancak sahip olduğu bilimsel bilgiyi uygulamaya geçirmenin amacı hakkında fikir sahibi olmaktan mahrum olacaktır. Durkheim, Sosyolojik Metodun Kuralları'nda buna benzer bir tehlikeyi şu şekilde ortaya koymaktadır (Durkheim, 1994, 90);

“Belirli bir amaca götüren çok sayıda yol vardır her zaman: böyle olunca da bunlar arasında seçim yapmak gerekir. Bu duruma göre, eğer bilim, en iyi amacı seçitte bize yardım edecek güçte değilse, bu amaca götüren en iyi aracın hangisi olduğunu bize nasıl gösterebilir ki? Bilim bize, en ekonomik olan yola tercihen en kestirme yolu, ya da en basit olan yola tercihen en emin olan yolu, ya da bunların tersini niçin tavsiye etsin? Eğer, bilim yüksek amaçların belirlenmesinde bize yol gösterecek güçte değilse, araç adı verilen ikincil ve tâbi amaçlar söz konusu olduğu zaman da, demek ki en az o kadar güçsüzdür.”

İçinde bulunduğumuz dönemdeki bu amaç belirlenemezliğine, Simmel de değinmektedir. Simmel, “Bugün, kadim mücadelenin yeni bir evresini yaşıyoruz: bu artık, hayatla dolu yeni formun, eski ve cansız forma değil, bizatihi forma, form

ilkesine karşı kavgasıdır”, der. (Simmel, 2003, 60) Bu noktada, ekomüzeleri ve toplum müzelerini değerlendirirken dikkatli olmak gerekir. Acaba form ilkesine karşı mücadele dikkate alındığında, ekomüze ahlakçı, eskiye methiyeler yazan bir tavır olarak görülebilir mi? Bir kültürü oluşturan yaşamsal süreçleri olduğu gibi korumak muhafazakâr bir bekleyiş olarak kabul edilemez mi? Ya da bir formsuzluk arayışı mıdır? Oysa Simmel’e göre, formlara karşı bu durum, aslında olumlu bir itki yaratır. Sadece, henüz yeni bir form yaratılmadığı için, böyle bir gerilim zorunlu hâle gelir. O halde, şu anda modern toplumun yaşam alanı bir formsuzluk sahası mıdır? Yoksa, teknoloji müzesi ve ekomüze karmasından oluşan trans bir kimliği mi olmalıdır günümüz müzesinin? Geçmişteki yaşam şekillerinin, örnek numuneler olarak korunacağı, ancak iç içe geçerek yeni bir ideal form oluşturmayacak müze modelleri mi önerilmektedir? Durum buysa, önerilen; bir yapısal model olarak Lyotard’ın çağdaş genel kültürün, sıfır derecesi olarak tanımladığı eklektizmdir (Lyotard, 2000, 151): metropollerde giderek daha fazla trans kimliklere sahip olan bireyler (Baudrillard, 2004, 26–30) ve yerel yaşam alanlarında otantik, doğal, yerli topluluklar... Şehirlerde tekno-parklar, yerel bölgelerde ise ekim alanları ve ormanlar...

Başka bir açıdan bakıldığında, yerel örgütlenmelerin müzeler yoluyla şekillenmesi ve doğal olanın korunması, gerilimi azaltmakla birlikte, iktidar düzenleriyle uzlaşımı da beraberinde getirebilir. Nasıl Fransız Devrimi, liberal tavizlerle savunduğu ideallerden uzaklaşmış ve devrimci karakteristiği çok farklı boyutlarda dönüşüme uğramışsa, Vietnam’daki Ha Long Bay ekomüzesi de, bölgedeki yerel toplulukların mevcut sistemle uzlaşımını ya da en azından teatral bir kurgu içerisinde görevlerini yerine getirip turizm geliri elde ettikleri sürece çatışma gereği duymamalarını sağlayabilir. Öte yandan, Lyotard, karşı hareketlerin iyi bir hareket olmayıp tepkisel olduğunu, çatışmanın bile mevcut sistemi besleyebileceği ihtimalini öne sürer ve toplumsal sistem için, her durumda işlerliğin maksimum noktaya çıkarılmasının en iyi amaç olduğunun bilimsel olarak garantisinin verilemeyeceğini savunur. (Lyotard, 2000, 45) Wallerstein’da da benzer bir eleştiriye rastlanır; “*Belirli türde toplumsal düzeni yeniden yaratmak, yalnızca alternatif bir sistem kurmak meselesi değil, aynı zamanda çok büyük ölçüde, kurulmuş olan bu sistemi meşrulaştırmak meselesidir.*” (Wallerstein, 1999, 13) Pratik anlamda en iyi ve profesyonel şekilde gerçekleştirilen bir ekomüze projesinin sonuçlarının, bilimsel açıdan iyi sonuçlar doğuracağı kesin

değildir. İşlerlik, ancak şu anda bilimsel kesinliği olmayan, ancak gelecekte sonuçları elde edilecek bir uygulama ile meşruluk kazanacaktır. Bu noktada, kesin bir yargıya varmadan beklemek ve sonuçları görmek gerekmektedir.

Günümüz koşullarında önemli olan, topluluklara kendi gelişimleriyle ilgili kararları alma sorumluluğunun kazandırılmasıdır. Yoksa, kırsalın şehirleşmesini engellemek ya da şehirlerin kırsala geri dönüşünü sağlamak değildir. Ancak bu şekilde, toplumların kendi kültürlerini ve bu kültürün geleceğini belirlemede hür iradelerinden ve öz-belirlenimcilikten bahsedilebilir. Bu nedenle, müzenin asıl amacı, ilişki içerisinde olduğu toplumların somut olmayan kültürel mirasını belgeleyerek nesneleştirmek değil; kültürel sermayeye dönüşümünde eleştirel ve yaratıcı çözümler getiren bir müze kavramına doğru gelişmek ve kendi kültürel mirasını kendi bünyesinde barındıran topluları desteklemek olmalıdır. Bu misyonu gerçekleştirirken, günümüz müzeleri, ideolojilerden ve politikalardan bağımsız olamayacağını anlamalı ve içinde bulunduğu toplumda yer alan sosyal bir aktör olarak, desteklemek ya da karşı durmak zorunda olduğu hareketler içerisinde, kendine nasıl bir konum belirleyeceğini de düşünmelidir. Bu toplumun, kentli ya da kırsal bir kimliğe sahip olması ise, sözü edilen amaç açısından bir şey değiştirmemektedir.

Tüm bu söylemler dikkate alındığında, görünen odur ki, müzecilik modernizmin bir aracı olarak doğan müzelerin sorunlarını tam anlamıyla çözümeden post-modern sonrası dönüşüme ayak uydurma çabası içine girmek zorunda kalmıştır. UNESCO ile yakın bağlantısı dikkate alındığında, ICOM'un bu sorunlarla ilgileniyor oluşu doğaldır. Ancak, müzeciliğin çağın güncel sorunları olan küreselleşme (globalisation) ve yerelleşme (localisation) karması bir küresel-yerel anlayış (glocalisation) içerisine girmesi, müzelerin geçmişin sosyal, ekonomik, kültürel verilerini aktaran bir kuruluş olmaktan çıkıp bugünün sosyal, ekonomik ve kültürel etkileşimleri nedeniyle dönüşen bir sosyal birim olduğu gerçeğini daha da güçlendirmektedir. Ayrıca müzelerin, günün politik etkilerinden bağımsız olmadıkları da açıkça ortadadır.

Ekomüzelerin ortaya çıkışına kadar, bir müzenin ileri gidebileceği en son nokta, koleksiyonu aracılığıyla farklı yaşam şekillerinin, farklı kültürlerin varlığını sunmaya çalışmaktı. Ancak böyle bir kültürel topluluğun ya da yaşam şeklinin örgütlenmesi değildi temel olan. ICOM'un son elli yıl içerisindeki çalışmalarının yalnızca başlıkları bile, müze disiplininin kendi içerisindeki dönüşümünü açıklamak için

yeterli olacaktır. Oysa sözü edilen müze türlerinin varlığı, bir şekilde daha büyük bir bağlam içerisinde değerlendirilmelidir. AB kültür ve ekonomi politikaları, UNESCO ile ilişkili tüm kültürel projeler ve kalkınma projeleri bir ölçüde burada ele alınan müzecilik uygulamalarının temelini oluşturmaktadır. Öyle ki, günümüzde müze, belli bir topluluğa ve toprağa yönelik hem kültürel hem de ekonomik bir proje olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda iki olası gerekçe ortaya konabilir; birincisi, günümüzde ekonomik projelerin kültürel projelere kıyasla daha etkisiz olduğunun anlaşılması ve kültürün dönüştürücülüğünün yeterince kavranmış olması, ikincisi ise politik ya da ekonomik projelerin daha çok tepkiyle karşılaşması nedeniyle, kültürel bir proje içerisinde kamufle edilmelerinin kolaylık sağlamasıdır.

Bu noktada, konu müzecilik disiplini için etik bir soruna dönüşmektedir. Öyle ki, günümüzde varlığını gösteren yayılmacı politikanın kültür aracılığıyla yürütüldüğü zaten açıktır. Bir müze projesinin, doğrudan ekonomik ve hatta politik bir eylem haline gelmesi, kültürel emperyalizmin gerçekleri düşünüldüğünde, birçok kişi ya da grup için endişe verici olabilir. Bu noktada ekomüze ve toplum müzelerinin, 3. dünya ülkelerinde kalkınma projeleri gibi kullanılması, bilimsel güvenilirlik ve inanılabilirlik açısından tehlikeli olabilir. Öte yandan, yaşamın planlanması ciddi bir iddiadır, sanatçıya ve müzeciye verilme ihtimalleri gerçekçi görünmemekle birlikte, bu projeler çerçevesinde yerel bir alanın ya da şehrin yaşam şeklini kimin belirleyebileceği ise tartışmalıdır. Bir ekomüze ya da toplum müzesinde, müzeciler ve farklı disiplinlerden gelen uzmanlar, toplumu birbirine bir atom fizikçisi tavrıyla bağlaması, bir matematikçi gibi eklemlenmesi beklenemez. Kent müzesinde, bu çok daha güç bir konu halini almaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışmada ele alınan müze türleri, yaşamın kendisinde olduğu gibi, bir tür kutuplanmayı besleme tehlikesi taşırlar. Öyle ki, dengeden çok ayrışma ve zıtlık üzerine kurulu bir sistemi güçlendirme eğilimi gösterebilirler. Ekomüzeler, daha çok yerellik ve gelenekler üzerine odaklanırlar. Kent müzeleri ise kentin modernliği, hatta post-modernliğini vurgular, bir yanıyla ileriye gösterirler. Yapıları gereği, temsil ettikleri ve hatta temsil etmenin ötesine geçerek, kurgulamaya çalıştıkları gerçeklik fazlasıyla zıt oluşumlardır. Bu yönüyle, bir noktada belirli bir tür yaşam şekli kurgulanır ve diğer bir noktada bunun tam karşısında bir yönelime gidilirken, geçmişin taşıdığı önyargı ve zaten çoktan temellenmiş yanlış bir işleyişin sürdürülmesine hizmet edebilirler.

Burada, şehrin modernizasyonu, teknoloji ve bilimdeki ileriliği, bir ekomüzedede ise yerel kıyafetlerle egzotik danslarını sergileyen bir yapay topluluk oluşumu örnek olarak ele alınabilir. Aynı şekilde, bir ekomüzedede soyut bir metal heykelin yeri nedir, sorusu akla gelir. Evrensel nitelik yerel bölge müzelerinde ne şekilde yer alacaktır? Kent müzesinde ise otantik olana rastlamak, bağlamından koparılmış olmadığı sürece, belki de mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla sonuç, birbirinden gerçek anlamda beslenemeyen ve yeni bir örnek yaşamı önermekten öte, var olanın simülasyonu ile zenginleştirilmiş sahaların farklı paralellerde gelişimi ve kutupluluğun devamı olarak görülecektir; organik olanın karşısında fazlasıyla sentetik bir kurgu...

Öte yandan, bu çalışmada ele alınan müze türleriyle ilgili planlama ve yaşam alanına yönelik doğrudan müdahale etme yaklaşımları, çoğunlukla projelendirme aşamasında üstünde durulan bir kavramsallaştırma sürecini beslemek üzere kullanılmaktadır. Planlama, çoğu zaman temsil edilecek olanın kurgusunu şekillendirmek için geçici bir araç olarak kendini gösterir. Temsil edilecek olan fizik bir yapıya kavuşup ortaya konduğunda, bu çalışmada ele alınan müze modellerinin kavramsal iddiaları da sona ermektedir. Ele alınan müzelerin felsefeleri, bu müzelerin kurgusu tamamlandı işler hale geldiklerinde iddialarını kaybeder ve müzeler, var olanın sürdürülmesi yolunu tutmaya başlar. Müzenin içerisi ve dışarısı arasındaki organik ilişkisi azalır ve içeride temsil edilenin belirginleşmesiyle dışarının dönüşümüne yönelik ilgi de azalmaktadır. Ele alınan modellerin, kavramsal açıdan bu kadar iddialı söylemleri ifade ediyor olmalarına rağmen, dünyadaki mevcut müze örneklerinde bu ifadelerin yansımalarının çok sınırlı bir şekilde görünüyormuş olması, bu teori-pratik ikiliğinden kaynaklanıyor görünmektedir. Modellere kaynaklık eden kavramsal metinler, projelendirme sürecinin meşrulaştırma araçlarını oluşturacak şekilde yalnızca bir içerik malzemesi ya da diğer bir deyişle birer başvuru kaynağına indirgenmektedir. Ele alınan modeller yeni bir toplumsal model önermektedir ancak bu kavramsal önermenin birebir pratiğe dökülme gerekliliği de tartışılmaktadır. Bu tartışmada temel karşıt görüş ise, planlamaya doğrudan dahil olmaktansa planlama için gerekli verileri sağlamanın müzeler açısından daha doğru olduğu yönündeki görüştür.

Bu durumda, ele alınan müze türlerinin belki de yapı-sökümüne uğratılıp yeniden doğru bir model olarak kurgulanması anlamlı olacaktır. Aynı şekilde, disiplin-içi çalışmalarla, bir bilim olarak müzeciliğin sınırları ve etik kuralları yeniden düşünülmeli ve bu yönde daha kapsamlı ve bütünsel bir altyapı sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Barthes, Roland. 2005. **Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş, Gösterge Bilimsel Serüven.** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Baudrillard, Jean. 2004. **Kötülüğün Şeffaflığı, Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme.** İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bilgin, Nuri. 1991. **Eşya ve İnsan.** Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Coward, Rosalind, John.Ellis. 1985. **Dil ve Maddecilik.** İstanbul : İletişim Yayınları.
- Cüceloğlu, Doğan. 2005. **İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları.** 14. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi. Eylül.
- Dolkart, Andrew S. 2007. **Biography of a Tenement House in New York City An Architectural History of 97 Orchard Street.** The Center for American Places.
- Durkheim, Emile. 1994. **Sosyolojik Metodun Kuralları.** İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Eco, Umberto. 2001. **Açık Yapıt.** İstanbul: Can Yayınları.
- Gleick, James. 2003. **Kaos.** Ankara: Tübitak Yayınları.
- Guattari, Félix. 1990. **Üç Ekoloji.** çev. Ali Akay. İstanbul: Hil Yayın.Temmuz.
- Harvey, David. 2003. **Postmodernliğin Durumu Kültürel Değişimin Kökenleri.** çev. Sungur Savran. 3. bs. İstanbul: Metis Yayınları. Ekim.
- Hebditch, Max. 2001. Londra Müzesi. **Kent, Toplum, Müze: Deneyimler-Katkılar.** ed. Burçak Madran. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Hobsbawm, Eric. 2003. **Devrim Çağı, 1789–1848.** Ankara: Dost Kitabevi Yayınları. Haziran.
- Horne, Janet R. 2002. **Social Laboratory for Modern France.** The Musée Social and the Rise of the Welfare State. Duke University Press.
- Lefebvre, Henri. 1998. **Modern Dünyada Gündelik Hayat.** İstanbul: Metis yayınları.
- Lower East Side Tenement Museum. 2004. **A Tenement Story The History of 97 Orchard Street and The Lower East Side Tenement Museum.**
- Lyotard, J. F. 2000. **Postmodern Durum.** Ankara: VadiYayınları.

Mekân, Kültür, İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler. 2005. der. Ayşe Öncü, Petra Weyland. İstanbul: İletişim Yayınları.

Meller, Helen. 1994. Patrick Geddes Social Evolutionist and City Planner. Routledge.

Poulot, Dominique. 2005. Une Histoire des Musées de France, XVIIIe-XXe Siècle. Paris: Editions La découverte.

Simmel, Georg. 2003. **Modern Kültürde Çatışma.** İstanbul: İletişim Yayınları.

Smithsonian Institution. 2007. **Official Guide to The Smithsonian.** Revised Edition. Printed in China.

Smithsonian National Museum of the American Indian. 2004. **Spirit of a Native Place Building the National Museum of the American Indian.** ed. Duane Blue Spruce.

Songar, Ayhan. 1979. **Sibernetik.** İstanbul: Yeni Asya Yayınları. İlim ve Teknik Serisi: 7.

Stiglitz, Joseph E. 2004. **Küreselleşme, Büyük Hayal Kırıklığı.** İstanbul: Plan B.

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. 2000. **Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar Küreselleşme ve Yerelleşme.** İstanbul. Aralık.

Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. 2001. **Kent, Toplum, Müze Deneyimler-Katkılar.** ed. Burçak Madran. İstanbul. Ekim.

Volkert, James, Linda R. Martin, Amy Pickworth. 2004. **National Museum of The American Indian Map and Guide.** Washington D.C., USA: Smithsonian Institution.

Wallerstein, Immanuel. 1999. **Ütopistik ya da 21. Yüzyılın Tarihsel Seçimleri.** İstanbul : Avesta Yayınları.

Weber, Max. 1999. **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu.** Ankara: Ayraç Yayınevi.

_____. 2003. **Şehir: Modern Kentin Oluşumu.** İstanbul: Bakış Yayınları.

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzecilik Anabilim Dalı. 1999. **Yeniden Müzeciliği Düşünmek.** der. Tomur Atagök. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi.

Makaleler

Ackroyd, Peter. 2006. City of Illusions. **New Statesman.** 20 November. <http://www.newstatesman.com/200611200032>.

- Alcivia, Mario Prado. 2005. A Broken Promise: Zaachila Site Museum. **ICOM News**. Museums of The World. no. 3: 6-7.
- Archibald, Robert R. 2006. Real places in a Virtual World. **Museum International**. no. 231. vol. 58. issue 3: 8-14.
- Arinze, Emmanuel Nnakenyi. 1998. African Museums: The Challenge of Change. **Museum International**. no. 197. vol. 50. issue 1: 31-37.
- Bailkin, Jordanna. 2005. Forum on Liberalism: The Place of Liberalism. **Victorian Studies**. vol. 48. no 1. Autumn: 83-91.
- Bergeron, Yves. 2003. Intangible Heritage at the Musée de la civilisation of Quebec. **ICOM News**. no. 4:8.
- Coté, François, Philippe Dubé, Geoffrey Edwards, Marie-Louise Bourbeau. 2006. Museum, Motion and Emotion in the City. **Museum International**. no. 231. vol. 58. no. 3: 43-49.
- Davies, Rita. 2006. Humanitas in Toronto: A Project Story. **Museum International**. no. 231. vol. 58. issue 3: 60-63.
- De Varine, Hugues. 2005a. Ecomuseums, open-air museums... **ICOM News**, Museums of The World, no. 3.
- _____. 2005b. Ethics and Heritage, Decolonising Museology. **ICOM News**. no.3.
- _____. 2006. Ecomuseology and Sustainable Development. **Museums & Social Issues**. vol. 1. no. 2. Fall: 225-232.
- Deleuze, Gilles. 1995. **Mil Platos**. vol 1. <http://www.scribd.com/doc/15478656/Mil-Platos-Vol-1Gilles-Deleuze-Felix-Guattari>.
- Delgado, Coral. 2001. The Ecomuseum in Fresnes: Against Exclusion. **Museum International**. no. 209. vol. 53. issue 1: 37-41.
- Dickenson, Victoria. 2006. History, Ethnicity and Citizenship, the Role of the History Museum in a Multi-ethnic Country. **Museum International**. no. 231. vol. 58. issue 3:21-31.
- Donghai, Su. 2005. Ecomuseums in China. **ICOM News**. Museums of The World. no. 3: 7.
- Grewcock, Duncon. 2006. Museum of Cities and Urban Futures: New Approaches to Urban Planning and the Opportunities for Museums of Cities. **Museum International**. no.231. vol. 58. issue 3: 32-42.
- Ekman, Ann-Kristin. 1999. The Revival of Cultural Celebrations in Regional Sweden. Aspects of Tradition and Transition. European Society for Rural Sociology. **Sociologia Ruralis**. vol. 39. no. 3: 280.293.

- Emerson, D. Anne. 2006. Boston on the Frontier of the New Urban Museum. **Museum International**. no. 231. vol. 58. issue 3: 85-89.
- Friman, Helena. 2006. A Museum Without Walls. **Museum International**. no.231. vol. 58. no. 3: 55-59.
- Galla, Amareswar. MUSEUMS AND INTANGIBLE HERITAGE, **ARTery**, p. 11-13.
- _____. 2002. Culture and Heritage in Development, Ha Long Ecomuseum, A Case Study from Vietnam. **Humanities Research**.vol. IX. no. 1: 63-76.
- _____. 2003. Frequently Asked Questions about Intangible Heritage. **ICOM News**. no. 4: 4.
- _____. 1999. Transformation in South Africa: A Legacy Challenged. **Museum International** (UNESCO, Paris). no. 202. vol. 51. issue. 2: 38-43.
- Garden, Mary-Catherine E. 2006. The Heritagescape: Looking at Landscapes of the Past. **International Journal of Heritage Studies**. vol. 12. no. 5. September: 394-411.
- Gillette, Arthur. 2000. Carnival, Cricket and Culture, Museum Life in Antigua and Barbuda. **Museum International** (UNESCO, Paris). no: 206. vol. 52. issue 2: 45-49.
- Pinna, Giovanni. 2003. Intangible Heritage and Museums. **ICOM News**. vol. 56 no. 4: 3.
- Gonzales, Sara. Darren Modzelewskj. 2007. Pathways through Time: The Kashaya Porno Interpretive Trail at Fort Ross State Historic Park. **News From Native California**. Archaeology and Indian. Spring: 31-34.
- Gorbacheva, Tatiana. 2006. The City Museum and its Values. **Museum International**. no. 231. vol. 58. issue 3: 50-54.
- Graburn, Nelson. 1998. A Quest for Identity. **Museum International**. no. 199. vol. 50. issue 3: 13-18.
- Grewcock, Duncon. 2006. Museum of Cities and Urban Futures: New Approaches to Urban Planning and the Opportunities for Museums of Cities. **Museum International**. no.231. vol. 58. issue 3: 32-42.
- Grishin, Sergey Y. 2006. The Shemanovsky Yama-Nenets Museum: Prospects and Challenges. **Museum International**. no. 231. vol. 58. issue 3: 100-106.
- Güney, K. Murat. 2005. Sinik Aklın Eleştirisi'nden 'Siborg Manifestosu'na 21. Yüzyıl İçin Siyaset Arayışları. **Davetsiz Misafir**. İstanbul: İlkbahar: 2-8.
- Haraway, Dona. 2005. Siborg Manifestosu, Yirminci Yüzyılın Sonlarında Bilim, Teknoloji ve Sosyalist-Feminizm. **Davetsiz Misafir**. İstanbul: İlkbahar: 9-20.

- Herreman, Yani. 1998. Museum and Tourism: Culture and Consumption. **Museum International**. no. 199. vol. 50. issue 3: 4-12.
- _____. 2004. Reflections on Intangible Heritage. **ICOM News**. no. 2: 10.
- Horn, Barbara. 2006. Barriers and Drivers: Building Audience at the Immigration Museum, Melbourne. Australia. **Museum International**. no. 231. vol. 58. issue 3: 78-84.
- Houlihan, Mike. 2006. City Museum, Society and Conflict: the Belfast Experience. **Museum International**. no.231. vol. 58. issue 3: 64-70.
- Hudson, Kenneth. 1998. The Museum Refuses to Stand Still. **Museum International**. no. 197. vol. 50. issue 1: 43-50.
- Kurin, Richard. 2004. Museums and Intangible Heritage: Culture Dead or Alive? **ICOM News**, no. 4: 7-9.
- Lewi, Paul J. 2006. Neurath and the Vienna Method of Picture Statistics. **Speaking of Graphics**. Version of February 11, Chapter 6: 1-38. <http://www.datascope.be/sog/SOG-Chapter6.pdf>.
- Logan, William S. 2005-2006. The Cultural Role of Capital Cities: Hanoi and Hue, Vietnam, **Pacific Affairs**. vol. 78. no. 4. Winter: 559-575.
- Lohman, Jack. 2006. City Museums: Do We Have a Role in Shaping the Global Community? **Museum International**. no. 231. vol. 58. issue 3:15-20.
- Madran, Burçak. 1999. Müze Türleri. **Yeniden Müzeciliği Düşünmek**. der. Tomur Atagök. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi.
- _____. 2001. Tüm Müzelerden Farklı Bir Oluşum. **Arredamento Mimarlık**. s. 2001/03: 101–109.
- Mairesse, François. 1998. The Family Album. **Museum International**. no. 197. vol. 50. issue 1: 25-30.
- Mairot, Philippe. 1997. A new type of museum network in France: the Franche-Comté Museums of Local Culture and Techniques. **Museum International**. no. 194. vol. 49. issue 2:43-47.
- Maréchal, Jean-Philippe. 1998. For an Island Museology in The Caribbean. **Museum International** (UNESCO, Paris). no. 199. vol. 50. issue 3: 44-50.
- Matsuzono, Makio. 2004. Museums, Intangible Cultural Heritage and the Spirit of Humanity. **ICOM News**. no. 4: 13-14.
- Mcdonald, Robert R. 2006. Editorial. **Museum International**. no.231. vol. 58. issue 3: 4-7.

- Menezes, Claudia. 2001. Museum of The Indian: New Perspectives For Students and Indigenous Population Participation. **Museum International**. no. 212. vol. 53. issue 4: 23-27.
- Moran, Jennifer. 2004. Ameraswar Galla and sustainable heritage development. **RSPAS Quarterly Bulletin**. vol. 5. no.2. June. <http://rspas.anu.edu.au/qb/articleFile.php?searchterm=5-2-2>.
- Mukhanov, Gennadiy Stepanovich, Gulchachak Rakhimzyanovna Nazipova. 2006. The Multitude of Cultures in the Museums of Kazan. **Museum International**. no. 231. vol. 58. issue 3: 107-111.
- Nnakenyi Arinze, Emmanuel. 1998. African Museums: The Challenge of Change. **Museum International**. no. 197. vol. 50. issue 1: 31-37.
- UNESCO. 2001. Part I – Museology and Endogenous Development. **Museum International**. no. 212. vol. 53. no. 4: 5.
- Périer-D'Iteren, Catheline. 1998. Tourism and Conservation: Striking a Balance. **Museum International**. no. 200. vol. 50. issue 4: 5-14.
- Pinna, Giovanni. 2003. Intangible Heritage and Museums. **ICOM NEWS**. no. 4.
- Rajschmir, Cinthia. 2000. Understanding The City: Abasto in Buenos Aires. **Museum International**. no. 205. vol. 52. issue 1: 50-53.
- Rekdal, Per B. 2004. Living Intangible Heritage. **ICOM News**. no. 4: 21.
- Rivard, René. 2001. Ecomuseum in Quebec. **Museum International**. no. 212. vol. 53. issue 4: 19-22.
- Rivière, Georges Henri. 2001. Role of Museums of Art of Human and Social Sciences. **Museum International**. no. 212. vol. 53. issue 4: 33-42.
- Rodrigues, Ana Aparecida Villanueva. 2006. The Intangible Dimension: from the museum to the city – the case of São Paulo. **Museum International**. no. 231. vol. 58. issue 3: 90-99.
- Russell-Ciardi, Maggie. 2006. Place-based Education in an Urban Environment. **Museum International**. no. 231. vol. 58. issue 3: 71-77.
- Santagata, Walter. 2002. Cultural Districts, Property Rights and Sustainable Economic Growth. **International Journal of Urban and Regional Research**. vol. 26.1. March: 9–23.
- Skrydstrup, Martin, Wend Wendland. 2006. Protecting Intangible Cultural Heritage: From Ethical Dilemmas to Best Practice. **ICOM News**. no.2.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2003. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. **The General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural**

Organization, Paris, 29 September to 17 October 2003, 32nd session.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>.

Van Praët, Michel. 2004. Heritage and Scientific Culture: The Intangible in Science Museums in France. **Museum International**. no. 221–222. vol. 56. issue 1–2:113-121.

_____. 2004. Natural Heritage – Three Perspectives on Intengibility. **ICOM NEWS**. no. 1: 11.

Vinson, Isabelle. 2006. Editorial. **Museum International**. no.231. vol. 58. issue 3: 4-6.

Vossoughian, Nader. 2006. Mapping the Modern City: Otto Neurath, the International Congress of Modern Architecture (CIAM), and the Politics of Information Design. **Design Issues**. vol. 22. no. 3. Summer: 48-65.

Welter, Volker. 2003. The Return of the Muses: Edinburg as Museion. ed. Michaela Giebelhausen. **The Architecture of the Museum: Symbolic Structures, Urban Contexts**. Manchester University Press. November.

Elektronik kaynaklar

Abstracts of presentations and keynote speech. CAMOC's Conference in Vienna, 20-22 August 2007 [24.05.2009]. CAMOC. www.camoc.icom.museum.

Abstracts. CAMOC's international conference at the Seoul Museum of History 6-8 October 2008. [24.05.2009]. CAMOC. www.camoc.icom.museum.

Becker, Carol. [18.02.2009]. Where the Green Ants Dream: Aspects of Community in Six Parts. Alliance of Artists' Communities Symposium on the Future of Creativity, November 2001. Chicago: The Andy Warhol Foundation for the Visual Arts. Paper Series on Arts, Culture, and Society. Paper Number: 12. <http://www.warholfoundation.org/paperseries/article12.htm>.

Burgess, Joanne. [24.05.2009]. Historian, Université du Québec à Montréal. www.ecomusee.qc.ca/.

Chekanova, O.A. "Museum of Old Petersburg", "City Museum", "St. Petersburg Museum of History". Saint Petersburg Encyclopaedia, Science and Education, www.encspb.ru,

Cluchague, Julien. 2008, « La FEMS, les écomusées et les coopérations transnationales : état des lieux et préconisations », 43 pages, mémoire de fin d'études, Besançon, 2008. www.fems.asso.fr.

Définition de l'environnement et de l'écomusée par Jean Blanc (rédigé en 1971, distribué à l'occasion du colloque de l'ICOM de 1972, "Musée et environnement"). CF ENVIRON n°2, Revue du Collège d'Ecologie, d'Ethno-Ecologie et d'Histoire, décembre 92, Hauts-de-Courbons, 04000 Digne. CF,

- aussi, Museum, "Musée et environnement". Vol. XXV, n° 1/2, 1973, pp. 119-120.
- Development of the Museum Definition according to ICOM Statutes (1946 - 2007). [24.05.2009]. International Council of Museums, Archives. <http://icom.museum/imd.html>.
- Duclos, Jean Claude. Actualité et obsolescence des collections dans les musées dits de société, Objet de collection, collections d'objets - Premières rencontres ethnologiques - Viuz-en-Sallaz / Genève, 18, 19 et 20 sept. 2002, Musée dauphinois / 15 septembre, 2002, www.musee-dauphinois.fr - rubrique « Espace ressources ». www.fems.asso.fr.
- Galla, Amareswar. 1995. Authenticity: rethinking heritage diversity in a pluralistic framework. Nara Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention. 6 November 1994, Nara, Japan. Paris: UNESCO World Heritage Centre: 315-322. http://rspas.anu.edu.au/papers/heritage/nara_conference_authenticity_1994a.pdf.
- _____. ICOM and the Protection of Cultural Heritage in Southeast Asia, International Expert Meeting on the Return of Cultural Property and the Fight against its Illicit Trafficking. Korean National Commission for UNESCO. Cultural Properties Administration of the Republic of Korea. UNESCO: 177-188.
- Gillery, Sébastien. Analyse Stratégique de la Communication de la Fédération des Ecomusées et Musées de Société et Préconisation Pour la Valorisation du Réseau, Université de Paris 1, Pantheon-Sorbonne, Institut de Recherche et d'Etudes Supérieures du Tourisme, Spécialité Développement et Aménagement Touristique des Territoires, Session de 2005/2007. www.fems.asso.fr.
- Haworth, John. 2005. Culture Builds Communities: Collaboration, Service, Animation, CAMOC's Constituent Conference Moscow April 2005: 1-5. www.camoc.icom.museum
- Hyde, Lewis. 1998. Created Commons. The Andy Warhol Foundation for the Visual Arts, Paper Series on the Arts, Culture, and Society. Paper Number 8.
- ICOM and CAMOC. [24.05.2009]. CAMOC. <http://camoc.icom.museum>.
- ICOM Chronology (1946-1998). [24.05.2009]. International Council of Museums, Archives. <http://icom.museum/imd.html>.
- ICOM Code of Ethics for Museums (2001 version). [24.05.2009]. International Council of Museums, Archives. <http://icom.museum/imd.html>.
- ICOM, Resolutions adopted by ICOM's General Assembly 2001, Barcelona, Spain, 2001
- ICOM, The ICOM Code of Professional Ethics, Seoul, Republic of Korea, 2004, <http://icom.museum/>

- ICOM. 1946–1998 ICOM Chronology. <http://icom.museum/>.
- ICOM. Definition of a Museum; Development of the Museum Definition according to ICOM Statutes (1946–2001).
- Ihara, Hisayasu. 2007. Otto Neurath’s Atlas “Society and Economy”: Design, Contents, and Context. International Association of Societies of Design Research. 12th to 15th November, 2007: The Hong Kong Polytechnic University: 2.
- International Public Debates, Urban Policies and The Right to the City. [24.05.2009]. UNESCO, Social and Human Sciences, Social Transformation, Urban Development. 18 Mart 2005. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001461/146179M.pdf>.
- Jones, Ian. A new museum of the city, CAMOC’s Constituent Conference Moscow April 2005, p. 1-3, www.camoc.icom.museum
- Kurin, Richard. Museums and Intangible Heritage: Culture Dead or Alive? ICOM News, No. 4, 2004
- Lamboley, Charles. Université Blaise Pascal, UFR Lettres, Langues et Sciences Humaines, Département Tourisme, Démarche qualité de l’offre culturelle, de l’accueil et des services aux publics, Rapport de stage, Master Tourisme et Valorisation des Territoires, Année 2006-2007. www.fems.asso.fr.
- Macdonald, Robert R. 2005. The resilient city: the mission of city museums in the XXI century. CAMOC’s Constituent Conference Moscow April 2005: 1-3. www.camoc.icom.museum.
- Perrier-Latour, Clémence. 2005. Web Links and Bibliography on Ecomuseums. ICIM News. no. 3. http://icom.museum/ecomuseums_links.html.
- Resolutions adopted by the General Assembly (1946-to date). [24.05.2009]. International Council of Museums, Archives. <http://icom.museum/imd.html>.
- Rieff, David. 1994. A Global Culture? The Andy Warhol Foundation for the Visual Arts, Paper Series on the Arts, Culture, and Society. Paper Number 1.
- Selmer, Joergen. 2006. The city museum and the multicultural challenge to modern life, CAMOC 2006 Boston Conference: Museums of the city as gateways to the understanding of urban life. Boston. 2006: 1-6. www.camoc.icom.museum
- UNESCO Documents and Publications, Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, UNESCO. General Conference; 32nd; Paris, 2003, <http://unesdoc.unesco.org>
- UNESCO Social and Human Sciences. [24.05.2009]. Urban Policies and Right to the City, Discussion Paper. Public Debate. Paris: 18 March 2005. <http://www.hic-net.org/articles.asp?PID=229>
- UNESCO. 2004. Museum International. Intangible Heritage. 221-222. May

Yararlanulan Internet Sayfaları

AFRICOM (International Council of African Museums), www.africom.museum

AMCSTI (Association des Musées de Culture Scientifique Technique et Industrielle),
www.amcsti.org

ASPAC, www.aspacnet.org

Beta Stockholm, <http://beta.stockholmtown.com>

British Library, www.bl.uk

California University of Santa Cruz, Feminist Studies Program,
<http://feministstudies.ucsc.edu>

CAMOC (International Committee for The Collections and Activities of Museums of
Cities), <http://camoc.icom.museum>

CEDIAS-Musée Sociale, www.cedias.org

Danimarka Ekomüzeler Ağı, www.ecomuseums.dk

Ecomusée de Fier-Monde, www.ecomusee.qc.ca

Ecomusée du Creusot-Montceau, www.ecomusee-creusot-montceau.fr

Edinburg's Camera Obscura, <http://camera-obscura.co.uk>

FEMS (Fédération des Ecomusées et des Musées de Société), www.fems.asso.fr

FNPAT (Fédération Nationale des Pays d'Accueil Touristique),
<http://www.resealeader.com/leader/htdocs/territ/fnpat.htm>

Fort Ross State Historic Park, www.fortrossstatepark.org

Gerd Arntz Web Archive, <http://gerdarntz.org>

Goteborg Stadsmuseum, www.stadsmuseum.goteborg.se

Hugues De Varine'in müzeler arası iletişim portalı, www.interactions-online.com

IAMA, www.vmp.cz/english/aima-30ears.htm

ICOM (International Committees of Museums), <http://icom.org>

ICR, www.icr-icom.org

Kanada Ekomüzeler Ağı, www.ecomuseum.ca

Mairie de Paris, www.paris.fr

Museum of London, www.museumoflondon.org.uk

Museum of the City, Portland, www.museumofthecity.org

Muzej Grada Beograda, www.mgb.org.yu

Múzeum Mesta Bratislavy, www.muzeum.bratislava.sk

National Park Service, U.S. Department of the Interior, www.nps.gov/yell

NORDISK MUSEOLOGI, www.nordiskmuseologi.com.br

Nordika Museet, <http://www.nordiskamuseet.se>

OCIM (Office de Coopération et d'Information Muséographique),
<http://www.ocim.fr>

RCAHMS, The Royal Commission on the Ancient and Historical Monuments of
Scotland, <http://canmore.rcahms.gov.uk>

Saint Petersburg Encyclopaedia, www.ensspb.ru

SAMP (African-Swedish Museum Network), www.sampmus.org

Skansen, <http://www.skansen.se>

St. Petersburg Museum of History, www.spmoh.org

Stockholm Stadsmuseum, www.stadsmuseum.stockholm.se

Tel Aviv University, <http://www.tau.ac.il>

Tenement Museum, <http://www.tenement.org/about.html>

The Boston Museum. www.bostonmuseum.org

UNESCO SHS (Social and Human Sciences Section), <http://portal.unesco.org/shs>

UNESCO, <http://unesdoc.unesco.org>

University of Dundee, www.dundee.ac.uk

WAMP (West African Museum Program), www.wamponline.org

ÖZGEÇMİŞ

ŞAKIR AFŞIN ALTAYLI (04 Mayıs 1982)

Moda Caddesi, Sakız Güllü Sokak, Haslet Apt. No:1/15, Kadıköy, İstanbul

Ev: 0216 418 17 01 GSM: 0535 270 47 72

afsinaltayli@gmail.com

Eğitim

Ekim 2005 - ...	Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzecilik Yüksek Lisans Programı
1999 - 2005	Galatasaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme, (03,33/04,00)
2001 Temmuz	Fransız Hükümeti Bursu ile Paris-Sorbonne Üniversitesi'nde Fransız Uygarlığı (Civilisation Française - French Civilization) konferanslarına katılım
1996-1999	Özel Üsküdar Fen Lisesi / İstanbul

İş Deneyimi ve Projeler

Mayıs 2008 - ...	Kültürel Miras ve müzeler Uzmanı, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı, Kültürel Miras ve Müzeler Direktörlüğü
Kasım 2007 - ...	Proje Uzmanı, Bakırköy Prof. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Hastane Müze Projesi
2004 Temmuz - Eylül	Staj, Femsan DC Elektrik Motorları A.Ş. Satın Alma: Fiyat ve Süre Kontrolü, Sipariş-Giriş İlgilendirilmesi Muhasebe: Borç-Alacak Takibi
2000 Haziran-Ağustos	Fransa'da 3 Uluslararası Kamp (Gönüllü Çalışma) Paris: Eski bir fabrikanın kültür merkezine dönüştürülme projesi Paris: Arkeolog eşliğinde tarihi bir su kanalının restorasyon projesi Auvergne: Festival organizasyonu, Festival Médiéval de Souvigny

2003 Eylül 23-28

TEKU Sanat Galerisi, Ankara
Art İstanbul, Uluslararası Çağdaş Sanat Buluşması'nda Galeri
Prezantasyonu, Lütü Kırdar Uluslararası Kongre ve Sergi Sarayı

Dil ve Bilgisayar Yetkinlikleri

Fransızca: İleri seviye, GSÜ eğitim dili
İngilizce: İleri seviye
Almanca: Başlangıç seviyesi
Microsoft Office Programları

İlgi Alanları ve Aktiviteler

Iwama-Ryu Aikido (Geleneksel Aikido) 5. Kyu
Ateş Dansı ve Blacklight Performansları
Mutfak sanatları
Festival, sergi ve konserler
Doğa Yürüyüşleri